بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

باب ما جاء فی خلق رسول اللهﷺ

حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ رَبِيعَةَ بْنِ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْسَ بِالطَّوِيلِ الْبَائِنِ، وَلَا بِالْقَصِيرِ، وَلَا بِالْأَبْيَضِ الْأَمْهَقِ، وَلَا بِالْآدَمِ، وَلَا بِالْجَعْدِ الْقَطَطِ، وَلَا بِالسَّبْطِ، بَعَثَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى رَأْسِ أَرْبَعِينَ سَنَةً، فَأَقَامَ بِمَكَّةَ عَشْرَ سِنِينَ، وَبِالْمَدِينَةِ عَشْرَ سِنِينَ، وَتَوَفَّاهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى رَأْسِ سِتِّينَ سَنَةً، وَلَيْسَ فِي رَأْسِهِ وَلِحْيَتِهِ عِشْرُونَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ

د نبیﷺ د حلیے مبارکی بیان

فائده: مصنفؒ په دی باب کښی هغه احادیث بیان کړی دی چی کوم د نبیﷺ د حلیۓ مبارکی باره کښی راغلی دی ۔د حضورﷺ ښائست خو کما حقه بیانول ناممکن دی،د نورانی جسم تصویر جوړول د قابو نه بهر دی ،مګر د خپل همت او کوشش مطابق صحابهؓ هغے لره یاد کړل او چی د هغے بعضی بیان دا دے:

امام قرطبیؒ فرمائی چی د حضورﷺ ټول ښائست ظاهر نکړے شو کنی سرۍ به د کتلو طاقت نه وو لرلے۔

آنچه خوباں همه دارند تو تنها داری

د حضرات صحابه کرامؓ په امت ډیر لوئۓ احسان دے چی دوی د حضورﷺ معنوی کمالات او علوم و معارفو سره سره ظاهری حسن وجمال هم امت ته راورسوو ۔ منم وخیال یارے۔دپاره مددګار دی۔

نامراده عاشق چی کله د دیدن نه محرومه شی نو د محبوب د کور،خواوشا خدوخال یادوی او ځان له تسلی ورکوی ،او په عاداتو او حالاتو خپل زړه غوَلوی ۔

امام ترمذیؒ د هغے نه څلور سوه ۴۰۰ احادیث راغستلی دی او دا رساله ئی مرتب کړے ده۔او دا ئی په شپږ پنځوس بابوبو تقسیم کړی ،دی باب کښی څوارلس احادیث دی ۔

ا ۔حضرت انسؓ فرمائی چی نبیﷺ نه ډیر دنګ قد واله وو او نه ډیر لنډ (چی چت ورته وائی)،بلکه د هغویﷺ قد مبارک درمیانه وو۔او نه ډیر سپین وو د چونے پشان او نه ډیر غنم رنګے وو ،(بلکه د څوارلسمی شپی د سپوږمۓ په ډیر روښانه وو) ویښته مبارک ئی نه ډیر نیغ وو او نه ګوړی(بلکه لګ شان تاؤ والے او ګوړی والے پکښی وو) د څلویښتو کالو په عمر کښی الله تعالی پیغمبر جوړکړو ،بیا لس کاله په مکه مکرمه کښی اسیدو (دی کښی خبری شته لکه فائدو کښی به راشی ۔پدی مده کښی په نبیﷺ باندی وحی هم نازیلده)بیا ئی لس کاله مدینه منوره کښی تیر کړل او د شپیتؤ کالو په عمر کښی وصال افرمائو۔دغی وخت پوری د نبیﷺ په سر او ګیره مبارکه کښی شل ویخته هم سپین نه وو۔

فائده: د حضورﷺ قد مبارک درمیانه وو خو ددی سره سره دنګ والی طرفته مائل وو لکه چی هند ابن ابی هاله وغیره په روای کښ ددی تصریح ده۔

پدی دواړو احادیثو باندی پدی هغے حدیث سره اشکال کیږی کوم کښی چی دی چی نبیﷺ به کله د یو ډلے سره ودریدو نو د ټولو نه به دنګ ښکاریدو۔خو دا دنګ والے د قد نه وو بلکه معجزه وه۔دی دپاره چی څه رنګه د نبیﷺ نه اچتی مرتبے واله په معنوی کمالاتو کښی نشته دغه رنګه په په صورت ظاهری کښی هم څوک محسوس نشی۔

د نبیﷺ د نبوت نه بعد اسیدل په مکه کښې پدی حدیث کښې لس کاله راغلی دی او ددی وجهی نه ټول عمر مبارک پکښې شپیته کاله راغلی ،لیکن دا روایت د هغې ټولو روایاتو خلاف دے کوم کښې چې د مکے مکرمے قیام دیارلس کاله او ټول عمر مبارک درے شپیته کاله راغلے دے ،بعضو روایاتو کښې پنځه شپیته کاله راغلی دی،چې د کتاب په آخر کښې دریواړه احادیث راتلونکی دی ،امام بخاریؒ فرمائی چی د درے شپیته کالو روایات ډیر دی ۔ علماؤ داروایات په دوه طرقې سره جمع کړیدی۔

اول: نبیﷺ ته د څلویښتو کالو په عمر کښې نبوت میلاؤ شو او بیا درے کاله بعد ورته رسالت میلاؤ شو ،ددی نه وروستو ئی لس کاله مکه مکرمه کښې تیر کړل پدی حدیث کښې هغه درے کاله ندی ذکر کوم چې د نبوت او رسالت درمیان وو۔

دوم: چې عام طور په اعدادو کښې کسر نه شماریګی ،ددی وجهے نه د انسؓ په روایت کښې دواړه ځایه دہایانی ذکر دی،او پنځه شپیته کالو واله روایت سن پیدائش او سنِ وفات مستقل شمار کړی دی ،غرض د ټولو رویاتو حاصل صرف یو دے ،او چونکه د نبیﷺ عمر مبارک د اصح قول مطابق درے شپیته کاله وو ددی وجهے نه باقی روایات به هم دی طرفته راګرزولے شي۔

حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ الْبَصْرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَبْعَةً، لَيْسَ بِالطَّوِيلِ وَلَا بِالْقَصِيرِ، حَسَنَ الْجِسْمِ، وَكَانَ شَعْرُهُ لَيْسَ بِجَعْدٍ وَلَا سَبْطٍ أَسْمَرَ اللَّوْنِ، إِذَا مَشَى يَتَكَفَّأُ»

دویم روایت هم د حضرت انسؓ نه مروی دے چې حضورﷺ درمیانه قد واله وو نه ډیر دنګ او نه ډیر چت انتهائی خائسته معتدل بدن واله۔د حضورﷺ ویخته مبارک نه ډیر ګړری وو او نه ډیر سیدها (بلکه لګ شان ګرړی والے پکښ وو)۔

مر کر کسی کی زلف پہ معلوم ہے تجھے فرقت کی رات کاٹتی ہے کس پیچ وتاب میں

او نبیﷺ غنم رنګې وو او کله چې به دویﷺ په لاره تلل نو مخی طرفته ټټ به تلل۔

فائده: دی روایت کښې انسؓ پخپله نبیﷺ ته غنم رنګې وائی حالانکه اول حدیث کښ ئی ددی نفی کړی وه ،هلته په ترجمه کښ دی طرفته اشاره شوی وه ۔ په دواړو کښې تعارض نشته حاصل دادے چې د نبیﷺ رنګ مبارک بیخی غنم رنګې نه وو چې د هغې د وجے نه په حسن کښې کمے راشی ،نلکه هغویﷺ پړق رنړا او خائست وو چې غنم رنګ ئی هم ځان سره ملاو کړے وو ۔او دی حدیث کښې د نبیﷺ د رفتار باره کښې <u>یتکفأ</u> لفظ مستعمل دے چې ددی د ترجمې باره کښ د علماء مختلف اقوال دی ۔

بعضې د زرزر تللو ترجمه کوی، بعضې د مخی طرفته ټیټیدو ترجمه کوی ، بعضې شارحین په مضبوطیا سره قدم اچتولو ترجمه کوی ۔ درے واړه ترجمې صحیح دی ځکه چې د نبیﷺ رفتار کښ دادرے واړه صفتونه وو ،او لفظ هم ددرے واړو احتمال لری ۔نبیﷺ به تیز رفتاره تلو د محبوبینِ زمانه پشان به د خځو په چال نه تللو۔ دغه شان د نبیﷺ عادت د ټټ ګرزیدو وو د تکبر په چال باندی به نه ګرزیدو ،دغه شان نارینه انداز کښې به ئی خپې د زمکی نه اچتولی او تللو به دا نه چې راخکی به ئی۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ يَقُولُ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا مَرْبُوعًا بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ، عَظِيمَ الْجُمَّةِ إِلَى شَحْمَةِ أُذُنَيْهِ الْيُسْرَى، عَلَيْهِ حُلَّةٌ حَمْرَاءُ، مَا رَأَيْتُ شَيْئًا قَطُّ أَحْسَنَ مِنْهُ»

حضرت براء ابن عازبؓ فرمائی چی حضورﷺ یو میانه قد والا سړے وو (لگ دنګ والی ته مائل،لکه چی مخکښی تیر شو)د هغوی ددواړو اوګو مینځ کښی د نورو په نسبت فاصله ډیره وه(چی ددینه د سینے پلنوالے هم معلوم شو) ګنړ ویختو واله وو چی د غوګونو د پوسکو پوری رسیدل،په هغویﷺ باندی د سرو کرخو یوه جوړه یعنی لنګ او څادر وو ،ما د هغویﷺ نه حسین چرته څوک ندی لیدلی۔پدی حدیث کښی د رجُلا مربوعا لفظ ذکر شو چی ترجمه ئی د جیم د پیش موافق سړے وکړے شوه ،دا صحیح کیدے شی داسی قسم الفاظ په کلام ربئ کښی د ربط دپاره رازی ۔لیکن پدی کښی څه خاص صفت ظاهر کیګی نه نو ددی وجے نه بعض محدثینو رائے داده چی دالفظ د جیم د زیر رجلا دے چی معنیٰ ئی د سیدها کیدو او ګګیدو درمیان ده،دا هم کیدے شی چی پدی صورت کښی دا صفت د نبیﷺ د ویختو مبارکو وی لکه چی تیر شو چی د نبیﷺ ویختو مبارکوکښې لګ شان پیچیدګی وه ۔ددی حدیث نه بعض علماء د سرو د پاره سرے کپړے اغوستل مطلقًا جائز کړی دی ،د احنافوؒ په نزد په دی کښې تفصیل دے ،چی د کپړے تعین وشی بیا به د علماء نه تحقیق کیدے شی۔علماءؒ لیکلی دی چی صحابی دلته دا الفاظ چی" ما څه څیز د نبیﷺ نه حسین ندے لیدلے"داددی دپاره چی د انسان نه علاوه سپوږمئ ،نمر وغیره ته شامله شی۔

حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: «مَا رَأَيْتُ مِنْ ذِي لِمَّةٍ فِي حُلَّةٍ حَمْرَاءَ أَحْسَنَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ، لَهُ شَعْرٌ يَضْرِبُ مَنْكِبَيْهِ بَعِيدُ مَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ، لَمْ يَكُنْ بِالْقَصِيرِ وَلَا بِالطَّوِيلِ«

د براء ابن عازبؓ نه دا هم روایت دے چی مو هیڅ څوک سړو واله په سره جوړه کښی د حضورﷺ نه ښایسته ندے لیدلے د نبیﷺ ویخته تر اوګو پوری رسیدل د هغویﷺ د دواړؤ وَلو مینځئ حصه لګه سِوا پلنه وه هغویﷺ نه زیات دنګ وو نی چت۔

فائده:د حضورﷺ د ویختو باره کښی دا روایت د اولنی روایت نه مختلف شو ځله چی هلته د غوږونو د پوسکو پوری ذکر وو، لیکن په حقیقت کښی اختلاف نشته۔ځکه چی ویخته په یو حالت باندی نه وی ،کله کم وی کله سوا وی او قصدًا هم کله کمولے شی او کله پریخودے شی ۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا الْمَسْعُودِيُّ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ مُسْلِمِ بْنِ هُرْمُزَ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: «لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالطَّوِيلِ وَلَا بِالْقَصِيرِ، شَثْنُ الْكَفَّيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ، ضَخْمُ الرَّأْسِ، ضَخْمُ الْكَرَادِيسِ، طَوِيلُ الْمَسْرُبَةِ، إِذَا مَشَى تَكَفَّأَ تَكَفُّؤًا كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ، لَمْ أَرَ قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ مِثْلَهُ، صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. «

حضرت علیؓ فرمائی چی نبیﷺ نه ډیر دنګ وو نه لنډ قده منګولی او دواړه خپی مبارکی ئی غوَخَوَری وی (دا صفات د نارینؤ دپاره خه دی چی د قوت او بهادرئ علامه ده او زنانؤ د پاره خه ندی)د حضورﷺ سر مبارک هم غټ وو او د اندامونو دجوړونو هډوکی هم غټ وو ،د سینے نه تر نامه پوری ئی د ویختو یوه لکیره وه۔چی کله به نبیﷺ روان وو نو ګویا چی د د لوړی نه جوری ته راکوزیګی ،علیؓ فرمائی چی د حضورﷺ پشان می نه اول لیدلے دے نه بعد۔

فائده:داسی قسمه خبره"چی د فلانی پشان می څوک ندی لیدلی" عمومًا د مبالغے دپاره وی خو دلته د حضورﷺ په صفاتو کښی مبالغه نشته بلکه دلته د جمال انتهاء د تعبیر نه بهر ده ۔مناوی لیکلی دی چی هرکس ددی اعتقاد ساتلو مکلف دے چی د حضورﷺ جسم مبارک چی د کوم صفاتو مالک وو ،بل څوک ددی صفاتو د حضورﷺ پشان نشی کیدے ،او دا صرف اعتقادی شے ندے بلکه د سیرت،تاریخ او احادیثو کتابونه ددی نه ډک دی چی الله تعالیٰ د باطنی کمالاتو سره سره ظاهری جمال هم په اعلیٰ طریقے ورکړے وو۔ د حضرت عائشةؓ دوه شعرونه نقل کړے شوی دی چی مطلب ئی دادے که د زلیخا ملګرو د حضورﷺ نورانی مخ مبارک لیدلے وے نو د لاسونو په ځائے به ئی زړونه کټ کړی وو"بلکل صحیح فرمایئلی۔ صحابه

كرامؓ نارينه اوزنانه چې د حضور ﷺ سره په عشق كښې ځومره غرق وو نو كه دهغې لګ شائبه ليدل غواړئ نو حكايات صحابه ۸ باب وګورئ۔

حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنِ الْمَسْعُودِيِّ بِهَذَا الإِسْنَادِ نَحْوِهِ، بِمَعْنَاهُ.
حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ الْبَصْرِيُّ، وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، وَأَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ وَهُوَ ابْنُ أَبِي حَلِيمَةَ، وَالْمَعْنَى وَاحِدٌ، قَالُوا: حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللهِ مَوْلَى غُفْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ مِنْ وَلَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ إِذَا وَصَفَ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللهِ بِالطَّوِيلِ الْمُمَّغِطِ، وَلَا بِالْقَصِيرِ الْمُتَرَدِّدِ، وَكَانَ رَبْعَةً مِنَ [ص:] الْقَوْمِ، لَمْ يَكُنْ بِالْجَعْدِ الْقَطَطِ، وَلَا بِالسَّبْطِ، كَانَ جَعْدًا رَجِلًا، وَلَمْ يَكُنْ بِالْمُطَهَّمِ وَلَا بِالْمُكَلْثَمِ، وَكَانَ فِي وَجْهِهِ تَدْوِيرٌ أَبْيَضُ مُشْرَبٌ، أَدْعَجُ الْعَيْنَيْنِ، أَهْدَبُ الأَشْفَارِ، جَلِيلُ الْمُشَاشِ وَالْكَتَدِ، أَجْرَدُ ذُو مَسْرُبَةٍ، شَثْنُ الْكَفَّيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ، إِذَا مَشَى تَقَلَّعَ كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ فِي صَبَبٍ، وَإِذَا الْتَفَتَ الْتَفَتَ مَعًا، بَيْنَ كَتِفَيْهِ خَاتَمُ النُّبُوَّةِ، وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ أَجْوَدُ النَّاسِ صَدْرًا، وَأَصْدَقُ النَّاسِ لَهْجَةً، وَأَلْيَنُهُمْ عَرِيكَةً، وَأَكْرَمُهُمْ عِشْرَةً، مَنْ رَآهُ بَدِيهَةً هَابَهُ، وَمَنْ خَالَطَهُ مَعْرِفَةً أَحَبَّهُ، يَقُولُ نَاعِتُهُ: لَمْ أَرَ قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ مِثْلَهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ". قَالَ أَبُو عِيسَى: سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ مُحَمَّدَ بْنَ الْحُسَيْنِ يَقُولُ: سَمِعْتُ الأَصْمَعِيَّ يَقُولُ فِي تَفْسِيرِ صِفَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْمُمَّغِطُ: الذَّاهِبُ طُولًا". وَقَالَ: "سَمِعْتُ أَعْرَابِيًّا يَقُولُ فِي كَلَامِهِ: تَمَغَّطَ فِي نَشَّابَتِهِ أَيْ مَدَّهَا مَدًّا شَدِيدًا. وَالْمُتَرَدِّدُ: الدَّاخِلُ بَعْضُهُ فِي بَعْضٍ قِصَرًا. وَأَمَّا الْقَطَطُ: فَالشَّدِيدُ الْجُعُودَةِ. وَالرَّجِلُ الَّذِي فِي شَعْرِهِ حُجُونَةٌ: أَيْ تَثَنٍّ قَلِيلٌ. وَأَمَّا الْمُطَهَّمُ فَالْبَادِنُ الْكَثِيرُ اللَّحْمِ. وَالْمُكَلْثَمُ: الْمُدَوَّرُ الْوَجْهِ. وَالْمُشْرَبُ: الَّذِي فِي بَيَاضِهِ حُمْرَةٌ. وَالأَدْعَجُ: الشَّدِيدُ سَوَادِ الْعَيْنِ. وَالأَهْدَبُ: الطَّوِيلُ الأَشْفَارِ. وَالْكَتَدُ: مُجْتَمِعُ الْكَتِفَيْنِ وَهُوَ الْكَاهِلُ. وَالْمَسْرُبَةُ: هُوَ الشَّعْرُ الدَّقِيقُ الَّذِي كَأَنَّهُ قَضِيبٌ مِنَ الصَّدْرِ إِلَى السُّرَّةِ. وَالشَّثْنُ: الْغَلِيظُ الأَصَابِعِ مِنَ الْكَفَّيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ. وَالتَّقَلُّعُ: أَنْ يَمْشِيَ بِقُوَّةٍ. وَالصَّبَبُ الْحُدُورُ، نَقُولُ: انْحَدَرْنَا فِي صَبُوبٍ وَصَبَبٍ. وَقَوْلُهُ: جَلِيلُ الْمُشَاشِ يُرِيدُ رُءُوسَ الْمَنَاكِبِ. وَالْعِشْرَةُ: الصُّحْبَةُ، وَالْعَشِيرُ: الصَّاحِبُ. وَالْبَدِيهَةُ: الْمُفَاجَأَةُ، يُقَالُ: بَدَهْتُهُ بِأَمْرٍ أَيْ فَجَأْتُهُ"

ابراهيم ابن محمدؒ چې د علیؓ په اولاد كښې دے يعنې (نوسے) ئې دے فرمائې چې حضرت علیؓ چې به كله د حضور ﷺ حليه مباكه بيانوله نو فرمائل به ئې چې حضور ﷺ نه خو ډير دنګ وو نه ډير چټ بلكه درميانه قد خلقو كښې وو ۔د حضور ﷺ ويخته مبارك نه ډير ګرړې وو نه ډير سيدها بلكه لګ شان تاؤ پكښې وو ،نه خو هغوی ﷺ ډير سورب بدن والا وو نه غنډ مخ والا (بلكه مخ مبارك نه ډير ګول وو نه اوګد بلكه دواړو درميان وو) د حضور ﷺ رنګ سپين سور(يعنې ګلابې) وو ،سترګې مباركې كښې ئې ډيرې تورې وې او روزې ئې اوګدے وے د وجود جوړونه ئې مضبوط وو (لكه سنګلې او زنګونان)دغه شان د دواړو ولو درميان حصه يه هم پُرګوشت او ډكه وه ،ددوی ﷺ مبارك بدن باندې (د معمولې طور نه سوا) ويخته نه وو۔(يعنې بعض انسانانو باندې ډير ويخته وې خو د حضور ﷺ د خاص خاص حصو نه علاوه لكه مړوند،پنډئ وغيره ددې نه علاوه چرته ويخته نه وو) د سينے نه د نامه پورے د ويختو يوه لكيره وه ددوی ﷺ لاسونه او خپه مباركه پُرګوشت وې چې كله به ګرزيدو نو قدم به ئې قوت سره اوچتوؤ ګويا چې لاندې راكوزيګې ،چې كله به ئې چا طرفته توجه كوله نو ټول وجود سره به ئې توجه كوله (يعنې داسې چې صرف سټ تاؤ كړې چاطرفته به متوجه كيدو نه ځكه چې پدې د بل كس سره بے پرواهې ښكاره كيګې ،او كله كله داسې حالت د تكبر جوړ شي بلكه سينے مباركې سره به ئې توجه فرمائله ۔بعض علماء ددې مطلب داسې بيان كړے چې كله به دوی ﷺ توجه كوله نو ټول مخ سره به ئې كوله ،كګو سترګو سره به يه توجه نه

کوله لیکن دا مطلب خکولے ندے) ددوی ﷺ ددواړو وَلو مینځ کښی د نبوت مهر وو ،دوی د ټولو پیغمبرانو ختم کونکے وو ،دوی ﷺ د ټولو نه زیات سخی زړه واله وو ،او د ټولو نه زیات ریشتونی ژبی واله،دټولو نه زیات نرم طبیعت والا وو ،او د ټولو نه ډیر شریفی کورنۍ والا وو۔(غرض دوی ﷺ د
زړه،ژبی،طبیعت،خاندان،اوصاف ذاتی او نسبی هر څه کښی د ټولو نه افضل وو ۔دوی ﷺ چی به چا سمدستی ولیدو نو رعب به پری راغے (یعنی د دوی ﷺ وقار دومره قدر ډیر وو چی په اول ځل لیدلو واله به د رعب په وجه په یره کښی راتلو)اوّل خو د خائست او خکلی والی هم رعب وی۔

شوق افزوں مانعِ عرض تمنادابِ حسن بارہا دل نے اُٹھائے ایسی لذت کے مزے

ددی سره چی لا بیا د کمالاتو سیوااولے هم وی نو بیا خو درعب تپوس مه کوه۔ددی نه علاوه حضور ﷺ له چی کوم مخصوص ځیزونه ورکړے شوے وو په هغې کښی رعب هم د الله د طرف نه وو) البته کوم کس چی به ورپیژندو او تګ راتګ به ئی کوو هغه به(د حضور ﷺ د اخلاق کریمه او اوصآف جمیله زخم خورده شو) دوی ﷺ به ئی خپل محبوب جوړ کړو۔د حضور ﷺ حلیه بیانونکے صرف دا ویئلے شی چی ما د حضور ﷺ نه مخکښي څوک لیدے نه وروستو (ﷺ)

حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا جُمَيْعُ بْنُ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْعِجْلِيُّ إِمْلَاءً عَلَيْنَا مِنْ كِتَابِهِ قَالَ: أَخْبَرَنِي رَجُلٌ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ مِنْ وَلَدِ أَبِي هَالَةَ زَوْجِ خَدِيجَةَ، يُكَنَّى أَبَا عَبْدِ اللهِ، عَنِ ابْنٍ لِأَبِي هَالَةَ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ: سَأَلْتُ خَالِي هِنْدَ بْنَ أَبِي هَالَةَ، وَكَانَ وَصَّافًا، عَنْ حِلْيَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَأَنَا أَشْتَهِي أَنْ يَصِفَ لِي مِنْهَا شَيْئًا أَتَعَلَّقُ بِهِ، فَقَالَ: "كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَخْمًا مُفَخَّمًا، يَتَلَأْلَأُ وَجْهُهُ تَلَأْلُؤَ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، أَطْوَلُ مِنَ الْمَرْبُوعِ، وَأَقْصَرُ مِنَ الْمُشَذَّبِ، عَظِيمُ الْهَامَةِ، رَجِلُ الشَّعْرِ، إِنِ انْفَرَقَتْ عَقِيقَتُهُ فَرَّقَهَا، وَإِلَّا فَلَا يُجَاوِزُ شَعْرُهُ شَحْمَةَ أُذُنَيْهِ إِذَا هُوَ وَفَّرَهُ، أَزْهَرُ اللَّوْنِ، وَاسِعُ الْجَبِينِ، أَزَجُّ الْحَوَاجِبِ سَوَابِغَ فِي غَيْرِ قَرَنٍ، بَيْنَهُمَا عِرْقٌ يُدِرُّهُ الْغَضَبُ، أَقْنَى الْعِرْنَيْنِ، لَهُ نُورٌ يَعْلُوهُ، يَحْسَبُهُ مَنْ لَمْ يَتَأَمَّلْهُ أَشَمَّ، كَثُّ اللِّحْيَةِ، سَهْلُ الْخَدَّيْنِ، ضَلِيعُ الْفَمِ، مُفْلَجُ الْأَسْنَانِ، دَقِيقُ الْمَسْرُبَةِ، كَأَنَّ عُنُقَهُ جِيدُ دُمْيَةٍ فِي صَفَاءِ الْفِضَّةِ، مُعْتَدِلُ الْخَلْقِ، بَادِنٌ مُتَمَاسِكٌ، سَوَاءُ الْبَطْنِ وَالصَّدْرِ، عَرِيضُ الصَّدْرِ، بَعِيدُ مَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ، ضَخْمُ الْكَرَادِيسِ، أَنْوَرُ الْمُتَجَرَّدِ، مَوْصُولُ مَا بَيْنَ اللَّبَّةِ وَالسُّرَّةِ بِشَعْرٍ يَجْرِي كَالْخَطِّ، عَارِي الثَّدْيَيْنِ وَالْبَطْنِ مِمَّا سِوَى ذَلِكَ، أَشْعَرُ الذِّرَاعَيْنِ وَالْمَنْكِبَيْنِ وَأَعَالِي الصَّدْرِ، طَوِيلُ الزَّنْدَيْنِ، رَحْبُ الرَّاحَةِ، شَثْنُ الْكَفَّيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ، سَائِلُ الْأَطْرَافِ - أَوْ قَالَ: شَائِلُ الْأَطْرَافِ - خَمْصَانُ الْأَخْمَصَيْنِ، مَسِيحُ الْقَدَمَيْنِ، يَنْبُو عَنْهُمَا الْمَاءُ، إِذَا زَالَ زَالَ قَلْعًا، يَخْطُو تَكَفِّيًا، وَيَمْشِي هَوْنًا، ذَرِيعُ الْمِشْيَةِ، إِذَا مَشَى كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ، وَإِذَا الْتَفَتَ الْتَفَتَ جَمِيعًا، خَافِضُ الطَّرْفِ، نَظَرُهُ إِلَى الْأَرْضِ أَطْوَلُ مِنْ نَظَرِهِ إِلَى السَّمَاءِ، جُلُّ نَظَرِهِ الْمُلَاحَظَةُ، يَسُوقُ أَصْحَابَهُ وَيَبْدَأُ مَنْ لَقِيَ بِالسَّلَامِ"

حضرت حسنؓ فرمائی چی میں د خپل ماما هند ابن ابی هاله نه د حضور ﷺ د حلئے مبارکی تپوس وکړو او دوی به د حضور ﷺ حلیه مبارکه ډیره زیاته او په وضاحت سره بیانوله زما دا خواهش شو چی دے دد غے اوصاف جمیله نه زما مخکښی هم څه بیان کړی چی زه دده بیان د ځان دپاره دلیل او سند جوړ کړم ،او چی دغه خه صفات په ذهن کښی وساتم او که ممکن وی چی ځان کښی ئی دپیدا کولو کوشش وکړم۔(د حضرت حسنؓ عمر د حضور ﷺ د وصال په وخت کښی اووه کاله وو دی وجے نه د حضور ﷺ د صفاتو د خپل کم عمرئ په وجه د سوچ کولو او د خه یادولو موقع نه وه میلاؤ شوی) ماما جان د حضور ﷺ د حلیے متعلق وفرمائیل چی هغوی ﷺ د خپل ذات او صفاتو په اعتبار سره هم شاندار وو او د نورو خلقو په نظر کښی هم لوئے رتبے واله وو ،ددوی ﷺ مخ مبارک به د څوارلسمے سپوږمۍ پشان پړقیدو،ددو ﷺ مبارک قد د

درمیانه قد واله کس نه څه قدرے زیات وو،لیکن د زیات دنگ کس نه کم وو،سر منارک ئې په اعتدال سره غټ وو،ویخته مبارک څه قدر تاؤ وو ،د سر په ویختو کښې که به پخپله لاره جوړه شوه نو پریخوده به ئې پخپله د لارے جوړولو اهتمام به ئې نه فرمائیلو۔(د مشهوره ترجمه ده ،پدې وجه دا اشکام رازی چې د حضورﷺ قصدًا لاره اړؤل د روایاتو نه ثابت دی ،ددی اشکال په جواب کښې علماء فرمائی چې دا به په ابتدائے زمانه باندی حمل کړے شی چې اولًا حضورﷺ د لارے ویستو اهتمام نه فرمائلو لیکن د بنده(شیخ الحدیث زکریاؒ) په نزد دا جواب ځکه مشکل دے چې د حضورﷺ عادت شریفه د مشرکانو مخالفت او اهل کتابو موافقت د لارے د نه ویستلو عادت وو دی نه بعد بیا ئې لاری ویستل شروع کړل ددی وجے نه څه ترجمه چې بعضو علماءو ورله ترجیح ورکړی ده هغه داده چې که په سهولت سره به لاره اوړیده نو اړوله به ئې او که په سهولت به نه اوړیده او د منګز ضرورت به وو نو هغه وخت به ئې نه ویستله بل وخت چې منګز وغیره به وه نو ویستله به ئې) کوم وخت کښې چې به د حضورﷺ ویخته مبارک لوئے شول نو د غوږ د پوسکی نه به واوړیدل ،ددویﷺ مبارک رنګ انتهائی چمکدار او تندے مبارک ئې فراخه وو ،روزے مبارکے ئې کږې ،باریکې او ګنړی وی ،دوړه روزے مبارکې ئې جدا جدا وی د یو بل سره ملاؤ شوی نه وی ،ددی دواړو په مینځ کښې یو رګ وو چې د غصے په وخت به پړسیدو ،پوزه مبارکه ئې دنګ والی ته مائله وه او پدې باندی یو چمک او نور وو ،ابتداءً لیدونکی به دوی غټې پوزے واله ګڼړو (لیکن غور سره به معلومه شوه چې داد حسن او چمک د وجے نه دنګه معلومیږی اصل کښې ډیره دنګه نه وه) ګیره مبارکه ئې پوره او ګنړه وه د سترګو ګاتې ئې ډیر تور وو ،اننګی مبارک ئې هموار سپک وو زوړندے غوښے والا نه وو ،خوله مبارکه ئې اعتدال سره لویه وه(یعنې تنګې خولې واله نه وو) غا ښونه مبارک ئې باریک چمک واله وو ،پدې کښې د مخې په غا ښونو کښې لګ جداولے هم وو ،د سینے نه تر نامه پورے د ویختو یوه باریکه لکیره وه۔څټ مبارک ئې داسی خائسته او باریک وو لکه د ګډۍ څټ چې صفا تراشلے شوے وی او په رنګ کښې د سپینو زرو پشان صفا او خائسته وو ،ددوی ټول اعضا انتهائی معتدل او د غوښے ډک وو۔او بدن ئې کوټلے وو ،خیټه او سینه مبارکه ئې هموار وه لیکن سینه مبارکه ئې فراخه او پلنه وه ،ددویﷺ دواړو وَلو درمیان فاصله لګه زیاته وه ،د جوړونو هدوکی ئې قوی او غټ وو (دا د قوت دلیل وی) جامے لرے کولو په حالت کښې به ئې بدن مبارک روشن او چمکدار ښکاریدو (یا دا چې د بدن هغه حصه چې د جامو نه بهر وی روښانه چمکداره وه نو څه به وائی د هغې چې په جامو کښې محفوظ وی،د بنده په نزد دا ترجمه خه ده)د نامه او سینے مینځ کښې ئې د لکیرے پشان د ویختو یوه کرخه وه ،ددی نه علاوه دوړه سینے او ګیډه د ویختو نه خالی وه ،البته دواړو متو،وَلو او د سینے پاسنۍ حصه باندی ویخته وو ،ددویﷺ مړوندونه اوګده،او منګولے ئې فراخه وی ،او منګولی او دواړو قدمونه ئې نرم او د غوښے ډک وو ،د لاسسو او خپو ګوتې ئې تناسب سره اوګدے وے تلی ئې قدری ژور او قدمونه ئې هموار وو ،چې ددی د صفا والی او نرم والی د وجے به اوبه پدی حساریدے نه سمدستی به بهیدلے،چې کله به دویﷺ تلل نو قور سره به ئې قدم اوچتوو او او مخکښې طرفته لګ ټیټ به تلو قدم مبارک به په زمکه په قلاره پریوته په زوره نه،دویﷺ تیز رفتاره وو او قدم به ئې لګ اوګد کیخودو چې کله به تلل نو داسی به معلومیده ګویا خکته راکوزیګی ،چې کله به ئې چاته توجه کوله نو ټول بدن سره به ئې پوره توجه کوله،نظر مبارک به ئې خکته ساتلو،نظر مبارک به ئې په نسب د آسمان زمکی طرفته ډیر وو،(دی باندی دا اشکال رازی چې ابوداؤد شریف کښې دی چې نبیﷺ به آسمان طرفته اکثر کتل ،ددواړو تطبیق دادے چې عادت مبارک ئې زمکې طرفته د کتلو وو خو د وحی انتظار به هم وو دی وجے نه انتظار کښې به ئې شیبه په شیبه آسمان طرفته کتل، کنه عام عادت مبارک ئې زمکې ته د کتلو وو۔

اِدھر قاتل کی نظریں شرم سے اوپر نہیں اُٹھتیں　　　　اُدھر بسمل کھڑا ہے ہاتھ میں میت لئے دل کی

ددوی ﷺ عام عادت شریفه د سترګو په ګوټونو کښي د کتلو وو (یعنی د شرم او حیا د وجې نه په بټو سترګو به ئې چاته نه کتل)۔
په تلو کښې به ئې صحابه د ځان نه مخکښ کول او دوی ﷺ به وروستو وو،د چا سره به میلاویدو نو د سلام ابتداء به ئې په خپله کوله۔
فائده: د حضور ﷺ روستو تلل علماء په تواضع باندی حمل کړی دی ۔لیکن د بنده (شیخ الحدیث زکریاؒ) په نزد که دا په حالت سفر باندی محمول وی نو مناسب ده ځکه چې د حضور ﷺ عادت مبارک دا وو چې د غریبانو او ضعیفانو خبر ګیریٔ د پاره به دوی روستو پاتې کیدل۔ دا حدیث ډیر اوګد دے چې پکښ د حضور ﷺ حلیه،اخلاق،عادات او ټول انواع مذکور دی ۔ امام ترمزیؒ د مضامینو په مناسبت سره په مختلفو بابونو کښ ذکر کړے دے لکه چې د څه حصے ذکر به د حضور ﷺ د خبرو په باب کښې او څه حصه به ئې د حضور ﷺ د تواضع په باب کښ راشی۔

حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ يَقُولُ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضَلِيعَ الْفَمِ، أَشْكَلَ الْعَيْنِ، مَنْهُوسَ الْعَقِبِ» . قَالَ شُعْبَةُ: قُلْتُ لِسِمَاكٍ: مَا ضَلِيعُ الْفَمِ؟ قَالَ: عَظِيمُ الْفَمِ، قُلْتُ: مَا أَشْكَلُ الْعَيْنِ؟ قَالَ: طَوِيلُ شِقِّ الْعَيْنِ، قُلْتُ: مَا مَنْهُوسُ الْعَقِبِ؟ قَالَ: قَلِيلُ لَحْمِ الْعَقِبِ.

۸۔جابرابن سمرہؓ فرمائی چې حضور ﷺ فراخه خولے واله وو ددوی ﷺ د سترګو په کاټو کښ سرے کرخے وے، په پُندو مبارکو ئې غوخه ډیره کمه وه۔
فائده:عربو واله به د سړو دپاره د خولی لوئے والے خوخوو ،او د بعضو په نزد دلته فصاحت مراد دے ۔(د سترګو تعریف کښ چې کومه ترجمه وشوه دا دصحیح قسل مطابق ده کنه د حدیث په ترجمه کښ امام ترمزیؒ د حدیث د راوی نه د سترګو غټ والے نقل کړے دے چې د اهل لغت په نزد غلط دے۔

خمار آلودہ آنکھوں پر ہزاروں میکدے قربان　　　وہ قاتل بے پئے ہی رات دن مخمور رہتا ہے

حَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْثَرُ بْنُ الْقَاسِمِ، عَنْ أَشْعَثَ، يَعْنِي ابْنَ سَوَّارٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي لَيْلَةٍ إِضْحِيَانٍ، وَعَلَيْهِ حُلَّةٌ حَمْرَاءُ، فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ إِلَيْهِ وَإِلَى الْقَمَرِ، فَلَهُوَ عِنْدِي أَحْسَنُ مِنَ الْقَمَرِ»

۹۔حضرت جابرؓ نه دا هم منقول دی چې زه یوه ورځ د سپوږمۍ په شپه کښ حضور ﷺ ته کتل حضور ﷺ دغه وخت سره جوړه اغوستی وه کله به مې حضور تې کتل او کله به مې سپوږمۍ ته بالآخر ما دا فیصله وکړه چې دوی ﷺ د سپوږمۍ نه ډیر زیات حسین او جمیل او منور دے۔

دیر و حرم میں روشنی شمس و قمر سے ہو تو کیا　　مجھ کو تو تم پسند ہو اپنی نظر کو کیا کروں

حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، قَالَ حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الرُّؤَاسِيُّ، عَنْ زُهَيْرٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ: أَكَانَ وَجْهُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِثْلَ السَّيْفِ؟ قَالَ: «لَا، بَلْ مِثْلَ الْقَمَرِ»

۱۰ ۔ابو اسحاقؒ فرمائی چې یو سړی د براء ابن عازبؓ نه تپوس وکړو چې د حضور ﷺ مخ مبارک د تُورے پشان صفا وو ؟ هغویؓ افرمائیل نه بلکه د د څوارلسمی سپوږمۍ پشان روښنانه او ګولائے واله وو۔
فائده:د تُورے سره په تشبیه ورکولو کښې دا نقصان وو چې د اوګدوالی شبه ورسره پیدا کیده،بله دا چې د تُورے په پړق کښي سپین زیات وی او نورانیت نه وی۔دی وجې نه براءؓ د تُورے نه انکار وکړو او د سپوږمۍ سره ئې تشبیه ورکړه ۔دا تشبیهات ټول تقریبی دی کنه یوه سپوږمۍ څه په زرګونو سپوږمۍ هم د حضور ﷺ

پشان نور نشی کیدے ،عربي یو شاعر وائي:که په تا(ممدوح) باندی عیب لگول وی نو نو ستا تبیه دی د ځوارلسمی سپوږمۍ سره ورکړے شي د عیب لگولو دپاره دا پوره ده۔

حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الْمَصَاحِفِيُّ سُلَيْمَانُ بْنُ سَلْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي الْأَخْضَرِ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَبْيَضَ كَأَنَّمَا صِيغَ مِنْ فِضَّةٍ، رَجِلَ الشَّعْرِ»

۱۱ ۔انسؓ فرمائي حضورﷺ دومره صاف شفات حسین او خوبصورته وو گویا چې د سپینو زرو نه جوړ شوے دے ،ددویﷺ ویخته مبارک قدرے تاؤ گرړی وو۔

فائده:د ټولو نه اول روایت د حضرت انسؓ تیر شوے دے ،پدی کښی د بیخی سپین کیدو نفی شوے وه دی وجے نه ددی حدیث دا مراد نه دے چې د سپینو پشان بلکل سپین وو بلکه سپین والے سُر والی ته مائل وو۔او چمک او حسن پری غالب وو۔

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «عُرِضَ عَلَيَّ الْأَنْبِيَاءُ، فَإِذَا مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ ضَرْبٌ مِنَ الرِّجَالِ، كَأَنَّهُ مِنْ رِجَالِ شَنُوءَةَ، وَرَأَيْتُ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَإِذَا أَقْرَبُ مَنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهًا عُرْوَةُ بْنُ مَسْعُودٍ، وَرَأَيْتُ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، فَإِذَا أَقْرَبُ مَنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهًا صَاحِبُكُمْ، يَعْنِي نَفْسَهُ، وَرَأَيْتُ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَإِذَا أَقْرَبُ مَنْ رَأَيْتُ بِهِ شَبَهًا دِحْيَةُ»

۱۲ ۔جابر ابن عبداللہؓ د حضورﷺ دا ارشاد نقل کوی فرمائي چې په ما باندی پیغمبران علیهم السلام پیش کړے شو یعنی ماته اوښودے شول ،نو حضرت موسیٰؑ ما ولیده نو هغه لگ تړپ بدن واله وو گویا چې د شنوء د قبیلے نه دے ،او حضرت عیسیٰؑ ما ولیده نو زما په نظر کښی چې ځوک دی نو زیات ورسره عروه ابن مسعود یوشان معلومیده۔او حضرت ابراهیمؑ ما ولیده نو زما په لیدلو خلقو کښی زه د هغوی سره زیات مشابه یم،دغه شان جبریلؑ مې ولیده نو زما په نظر کښی د هغه سره ډیر مشابه دحیه کلبیؓ دے۔

فائده:د حضورﷺ انّبیاءؑ لیدل د معراج په شبه سوی وو،یا د خوب په حالت کښی شوی وو۔په بخاری شریف کښی دواړه روایات شته او په دی اختلاف کښی څه اشکال هم نشته ځکه چې کیدے شي دواړه پیرے ئی لیدلی وی،دغه شان د موسیٰؑ په ذکر کښی دتړپ وجود ترجمه زما په نزد راجح قول په بنیاد وکړه کنه بعض علماء ددی په ترجمه کښ نور هم اقوال ذکر کړی دی ۔

ددی دریو انبیاؤؑ ذکر ئی ځکه وکړه چې حضرت موسیٰؑ او حضرت عیسیٰؑ د بنی اسرائیلو پیغمبران دی او ابراهیمؑ علاوه ددینه چې دحضورﷺ بابا وو ټولو عربو منلو۔

حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، الْمَعْنَى وَاحِدٌ، قَالَا: أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، عَنْ سَعِيدٍ الْجُرَيْرِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الطُّفَيْلِ يَقُولُ: «رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَا بَقِيَ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ أَحَدٌ رَآهُ غَيْرِي»، قُلْتُ: صِفْهُ لِي، قَالَ: «كَانَ أَبْيَضَ مَلِيحًا مُقَصَّدًا»

۱۳ ۔سعید جریری فرمائي چې ما ابو الطفیلؓ داسی وئیلو اوردیلے دے چې د حضورﷺ په لیدونکو کښی په مخ د زمکه زما نه علاوه هیڅوک پاتی ندی،ما دوی ته اوئیل چې ما ته د حضورﷺ څه حلیه بیان که دوی افرمائیل چې حضورﷺ سپین رنگ واله د ملاحت سره یعنی سُر رنگ ته مائل او معتدل وجود واله وو۔

فائده:ابو الطفیلؓ په ټولو صحابه کښی اخیرے وفات شوے دے ،ددوی وفات یو سل لسمه ۱۱۰ هجری کښی شوے دے،پدی بنیاد دوی افرمائیل چې زما نه علاوه نور لیدونکی د حضورﷺ پاتی نه دی ۔علماء فرمائي چې د زمکی د مخ قید ئی دی دپاره ولگوو چې آسمان کښی د حضورﷺ په لیدونکو کښی عیسیٰؑ ژوندے وو۔

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْحِزَامِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ الزُّهْرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ ابْنُ أَخِي مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ كُرَيْبٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَفْلَجَ الثَّنِيَّتَيْنِ، إِذَا تَكَلَّمَ رُئِيَ كَالنُّورِ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ ثَنَايَاهُ«

۱۴ ـ ابن عباسؓ فرمائی د حضور ﷺ مخامخ غاخونه لګ کهولاؤ وو یعنی لګ قدر ریګی وو ګنړ نه وو،چی کله به حضور ﷺ خبری کولی نو یو نورشانتی به ظاهریدو چی ددوی د غاخونو مینځ نه به راوتلو ـ

فائده: علماء په نزد باندی مشهوره داده چی د تشبیه ده ،د حضور ﷺ د خبرو چی د غاخونو مینځ نه به راوتلو ددی ئی د نور سره تشبیه ورکړے ده،لیکن علامه مناویؒ فرمائی چی حسی ځیز وو چی تشبیه نده د +معجزے په طور به د غاخونو مبارکو د مینځ راوتلو۔

حیاءسے سر جھکا لینا ادا سے مسکرا دینا حسینوں کو بھی کتنا سھل ہے بجلی ٭ر ادینا

الغرض د حلئے مبارکی ہر ہر شے د حسن کمال ته رسیدلے وو۔

داماں ٭٭تہ٭و٭ل حسن تُو بیسیار ٭لچین بھار توز داماں ٭لہ دارد

یعنی ځنګه چی په جمال معنوی کښی دوی ﷺ په انتهاء باندی وو دغه شان په جمال ظاهری کښی هم په انتهاء باندی وو۔

اللهم صل علی سیدنا محمد واله بقدر حسنه وجماله

د حضور ﷺ د مهر نبوت په بیان کښی

فائده: دا مضمون د حضور ﷺ د حلئیے مبارکی په ذیل کښی د کیدو د وجے نه د اول باب جزئ ګرزول پکار وو مګر د ډیر اهتمام د وجے او بله دا چی دا معجزه او علامت د نبوت هم وو نو دی وجے نه جدا ذکر کیګی۔ مهر نبوت د حضور ﷺ په بدن مبارک باندی د پیدائش د وخت نه وو لکه چی فتح الباری د یعقوب ابن حسن په واسطه دحضرت عائشةؓ د روایت نه نقل کړی دی،او د حضور ﷺ په وفات کښی چی کله د بعضو صحابهؓ شک پیدا شو نو حضرت اسماءؓ د مهر نبوت په نِش والی د وصال دلیل ونیوو چی په دغه وخت باقی نه وو پاتی شوے ،لکه چی مناوی دا قصه مفصله نقل کړے ده۔ پدی کښی اختلاف دے چی په مهر نبوت باندی څه لیکلی وو کنه،ابن حبان وغیره ددی تصحیح کوی چی پدی باندی (محمد رسول الله) لیک وو او بعضے روایاتو کښی دی چی پدی باندی (سِر فانت منصور) لیک وو مطلب ئی دادے چی ته چرته ځی نو څه ستا مدد په کیګی۔د بعضو اکابرو رائے داده چی دا روایتونه د ثبوت درجے ته نه دی رسیدلی۔ امام ترمذیؒ اته۸ احادیث پدی باب کښی ذکر کړی دی ـ

حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنِ الْجَعْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: سَمِعْتُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ يَقُولُ: ذَهَبَتْ بِي خَالَتِي إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ ابْنَ أُخْتِي وَجِعٌ. فَمَسَحَ رَأْسِي وَدَعَا لِي بِالْبَرَكَةِ، وَتَوَضَّأَ، فَشَرِبْتُ مِنْ وَضُوئِهِ، وَقُمْتُ خَلْفَ ظَهْرِهِ، فَنَظَرْتُ إِلَى الْخَاتَمِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ، فَإِذَا هُوَ مِثْلُ زِرِّ الْحَجَلَةِ"

۱ ـ سائب ابن یزید فرمائی چی زه زما ترور (ماسی) د حضور ﷺ خواته بوتللم او عرض ئی وکه چی زما دا خورَئے ناجوړه دے۔حضور ﷺ زما په سر باندی لاس راخکلو او زما دپاره ئی د برکت دعا وکړه (بعض علماء فرمائی چی د حضور ﷺ په سر باندی لاس راخکل ددی دلیل دے چی دده په سر تکلیف وو۔لیکن د بنده ضعیف(حضرت شیخ الحدیثؒ)په نزد خه داده چی دا لاس راخکل د شفقت د پاره وو ځکه چی ۲ هجری ددویؓ پیدائش دے نو د حضور ﷺ د وصال په وخت هم ددویؓ عمر اته/نهه کالو نه زیات نه وو ،دی وجے نه دا لاس راخکل د شفقت وو لکه چی د بزرګانو معمول وی،او د علاج دپاری پری حضور ﷺ د اودس اوبه

اځکولی یا څه بل تجویز ئی افرمایه ،خصوصًا د بخاری شریف د روایت نه دا معلومیږی چی ددویؓ په خپو کښی څه تکلیف وو) او حضورﷺ اودس افرمایه نو ما د حضورﷺ د اودس اوبه اځکلی (د حضورﷺ دا اودس ممکن ده د خپل بل څه غرض دپاره وو لیکن ظاهره داده چی ددویؓ د دوائی او اوبه څکولو دپاره ئی اودس اُفرمایه) زه اتفاقًا د حضورﷺ شاته اودریدم نو ما مهر نبوت ولیده چی د ډولۍ د زونډو پشان وو (چی د کمتری د اګۍ برابر د اګۍ په شکل په هغې پرده کښی لګولی شوی وی چی د ډولۍ دپاسه غوړولے کیګی ۔علماء ددی لفظ په ترجمه کښي مختلف شوی دی چی مائی دا ترجمه وکړه ۔بعضو خلقو بل شان ترجمه کړے ده لیکن امام نوویؒ چی د مسلم شریف مشهور شارح دے دی معنیٰ له ترجیح ورکړے ده)
فائده: دلته د اودس د اوبو نه که د اودس باقی مانده اوبه مرادوی خو اشکال و اختلاف نشته خو که چری د اودس هغه اوبه مرادوی کومې چی د بدن نه جدا شی کومو ته چی ماء مستعمل وائی نو بیا هم دلته اشکال ځکه نشته چی د حضورﷺ خو فضلات هم پاک وو لا پاتی مستعملی اوبه۔

حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَعْقُوبَ الطَّالَقَانِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ جَابِرٍ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: «رَأَيْتُ الْخَاتَمَ بَيْنَ كَتِفَيْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غُدَّةً حَمْرَاءَ مِثْلَ بَيْضَةِ الْحَمَامَةِ»

۲ ۔حضرت جابرؓ فرمائی چی ما د نبیﷺ مهر نبوت د هغوی د دواړو اوګو مینځ کښ ولیدو چی د سرے دانی پشان وو او په مقدار کښی د کمتری د اګۍ پشان وو ۔
فائده: د مهر نبوت په مقدار او رنګ کښی روایات مختلف دی امام قرطبیؒ ئی داسی تطبیق کړے دے چی دا به کم زیات کیدو او رنګ به ئی هم بدلوو ،د بنده ناچیزه(حضرت شیخ الحدیث) په نزد باندی بل شان تطبیق هم ممکن دے چی دا ټول په حقیقت کښی تشبیهات دی او تشبیه دهر سړی د خپل ذهن موافق وی چی په حالت تقریبي باندی وی او د تقریب په اختلاف کښی اشکال نه وی د بنده په نزد دا توجیه ډیره مناسب ده۔

حَدَّثَنَا أَبُو مُصْعَبٍ الْمَدَنِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ الْمَاجِشُونِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ، عَنْ جَدَّتِهِ رُمَيْثَةَ قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلَوْ أَشَاءُ أَنْ أُقَبِّلَ الْخَاتَمَ الَّذِي بَيْنَ كَتِفَيْهِ مِنْ قُرْبِهِ لَفَعَلْتُ، يَقُولُ لِسَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ يَوْمَ مَاتَ: «اهْتَزَّ لَهُ عَرْشُ الرَّحْمَنِ»

رُمیثهؓ فرمائی چی ما نبیﷺ په دی مضمون بیانولو واوریدو او زه دغه وخت د نبیﷺ دومره نزدی ووم که ماغوختے نو مهر نبوت می خکولے شو هغه مضمون دادے چی حضورﷺ د سعدؓ په باره کښی دا فرمائیل چی د هغوی په مرګ باندی د الله تعالیٰ عرش خوزیدلے وو۔
فائده: په دی کښي اختلاف دے چی د عرش د حرکت څه وجه ده او څه معنیٰ ده۔ مشهور قول هغه دے دکوم موافق چی ترجمه وکړے شوه۔د بعضو خیال دادے چی د عرش د خوزیدو نه مراد عرش واله دی ،بعضو په نزد باندی د عرش نه مراد د سعدؓ تخت دے وغیره وغیره۔مګر راجح اولنے قول دے ۔
دا سعد ابنِ معاذؓ په غټو جلیل القدر صحابهؓ کښی دے ددوی نور هم ډیر فضائل د حدیثو کتابونو کښ دی ۔د هجرت نه مخکښ نبی اکرمﷺ حضرت مسعب ابن عمیرؓ د تعلیم د پاره مدینے طیبے ته راولیګلے وو دهغوی په لاس مسلمان شوے وو د خپل خاندان سردار وو ددی وجے دده د مسلمان کیدو سره ټول خاندان په هغه ورځ مسلمان شو ،د ټولو نه اول چی کوم خاندان په مدینه کښی اسلام راوړے دے دا هغه خاندان دے په ۵ هجری کي ددوی وصال وشو د ۳۷ کالو په عمر کښ ،اویا زره(۷۰۰۰۰) فرشتو ددوی په نماز جنازه کښی شرکت کړے وو لیکن ددی باوجود حدیث شریف کښی رازی چی د قبر لګ شان تنګی ددوی دپاره هم راغلی وه،ډیر د عبرت ځائے دے بنده لره د عذاب قبر نه چرته هم اِفله کیدل ندی پکار ،هر

وخت توبه کول پکار ده ۔حضرت عثمان غنیؓ به چی کله په قبر تیریدو نو دومره به ئی وژړل چی ګیره مبارکه په ېی لمده شوه ،چا ورته ووی د دوزخ او جنت خبری خو هم کیګی تا خو دومره ندی ژړلی دویؓ وفر مائیل ما دحضور نه اوریدلی دی چی قبر د آخرت د د منزلونو نه اولنے منزل دے څوک چی په دی کښی خلاص شی روستو ټول منزلونه ورته اسان شی او چی په دی کښی خلاصی نه مومی روستو منزلونه ددی نه ډیر ګران وی ۔

دغه شان ما د نبیﷺ نه اوریدلی دی چی ما څومره منزلونه لیدلی دی په هغی کښی قبر د ټولو نه ډیری یری واله دے (مشکوٰة)۔اللهم احفظنا منهُ۔د حضرت امام ترمذیؒ غرض دلته د سعدؓ د قصے سره ندے بلکه په دی کښی د حضورﷺ د مهر نبوت ذکر دے ددی وجهے نه ئی ذکر کړه ،او د حضرت رُمیثةؓ غرض د مهر نبوت په بیان کښی د نزدی والی دے ،یعنی چی زه ډیره زیاده نزدی ووم چی دا مضمون می واوریدو ،یعنی په اوریدو کښی د څه قسم غلطیٔ احتمال نشته۔

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ، وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، قَالُوا: حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ مَوْلَى غُفْرَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، مِنْ وَلَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ، إِذَا وَصَفَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - فَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ - وَقَالَ: «بَيْنَ كَتِفَيْهِ خَاتَمُ النُّبُوَّةِ، وَهُوَ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ«

۴۔ابراهیم ابن محمدؒ چی د علیؓ نوَسے دے فرمائی چی حضرت علیؓ چی به کله د حضورﷺ صفات بیانول نو دا صفات به ئی بیانول او تیر شوے حدیث ئی بیان کړو۔ددی سره به ئی دا هم فرمائیل چی د حضورﷺ د دواړو اوګو مینځ کښی مهر نبوت وو او دویﷺ خاتم النبیین وو۔

فائده:دا حدیث په مخکښ باب کښی مفصل تیر شوے دے څکه مختصر طور باندی دلته اشاره وکړه او چونکه پدی کښی د مهر نبوت ذکر وو څکه ئی خاص طور ذکر وکړو ۔دا هغه حدیث دے چی د اول باب اتم نمبر کښی تیر شوے دے ۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَزْرَةُ بْنُ ثَابِتٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عِلْبَاءُ بْنُ أَحْمَرَ الْيَشْكُرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو زَيْدٍ عَمْرُو بْنُ أَخْطَبَ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَا أَبَا زَيْدٍ، ادْنُ مِنِّي فَامْسَحْ ظَهْرِي» ، فَمَسَحْتُ ظَهْرَهُ، فَوَقَعَتْ أَصَابِعِي عَلَى الْخَاتَمِ قُلْتُ: وَمَا الْخَاتَمُ؟ قَالَ: «شَعَرَاتٌ مُجْتَمِعَاتٌ«

۵۔علباء ابن احمرؒ فرمائی چی ماته عمروبن اخطب صحابیؓ دا قصه بیان کړه چی یوه پیره حضورﷺ ماته د ملا ګرولو وفرمائیل ما د حضورﷺ ملا ګرول شروع کړل نو اتفاقًا زما ګوته په مهر نبوت باندی ولګیده ۔علباءؒ فرمائی ما تری تپوس وکړو چی مهر نبوت څه شے وو دوی وفرمائیل د څو ویختو مجموعه وه۔

فائده:داد اولنو روایاتو خلاف ندے څکه چی دهغ په طرفونو باندی ویخته هم وو چی دوی دلته صرف د هغے ذکر وکړو۔

حَدَّثَنَا أَبُو عَمَّارٍ الْحُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ الْخُزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُسَيْنِ بْنِ وَاقِدٍ، قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي بُرَيْدَةَ، يَقُولُ: جَاءَ سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حِينَ قَدِمَ الْمَدِينَةَ بِمَائِدَةٍ عَلَيْهَا رُطَبٌ فَوَضَعَهَا بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «يَا سَلْمَانُ مَا هَذَا؟ «فَقَالَ: صَدَقَةٌ عَلَيْكَ وَعَلَى أَصْحَابِكَ، فَقَالَ: «ارْفَعْهَا، فَإِنَّا لَا نَأْكُلُ الصَّدَقَةَ «قَالَ: فَرَفَعَهَا، فَجَاءَ الْغَدَ بِمِثْلِهِ، فَوَضَعَهُ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «مَا هَذَا يَا سَلْمَانُ؟ «فَقَالَ: هَدِيَّةٌ لَكَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْحَابِهِ: «ابْسُطُوا« ثم نظر الى الخاتم على ظهر رسول اللهﷺ فآمن به ۔وكان لليهود فاشتراه

رسول الله بكذا وكذا درهما ،على ان يغرس لهم نخيلا ،فيعمل سلمان فيه،حتیٰ تطعم،فغرس رسول الله النخل الا نخله واحده،غرسها عمرؓ فحملت النخل من عامها ولم تحمل نخلة فقال رسول الله ﷺ ما شان هذه النخلة ؟ فقال عمر :يا رسول الله !انا غرستها،فنزعها رسول الله فغرسها فحملت من عامه ۔

٦ ـ بریده ابن الحصیبؓ چی حضور ﷺ کله مدینے منورے ته تشریف راوړو نو سلمان فارسیؓ یو دستر خوان راوړو چی پری تازه کهجورے وی ،او د حضور ﷺ خدمت کښی ئی پیش کړی حضور ﷺ تپوس وکړو سلمانه څنګه کهجورے دی؟ هغویؓ عرض وکړو په تاسو او ستاسو په ملګرو باندی صدقه ده حضور ﷺ وفرمائیل مونږ خلق صدقه نه خورو زما د خوا نه ئی واخلئ (دی کښی د علماء اختلاف دے چی مونږ خلق نه مراد څه دے۔د بعضو په نزد د نبی ﷺ ذات دے او جمع لفظ باندی ئی تعبیر تشریفا وکړو،د بعضو په نزد د انبیاءؑ جماعت مراد دے ،بعضو په نزد باندی د حضور ﷺ خپلوان مراد دی چاته چی صدقه نشی ورکولے ـ بنده(شیخ الحدیث) په نزد باندی دا دریم احتمال راجح دے ،او د علامه مناوی اعتراضات کوم چی په دریم احتمال باندی دی دومره وزنی نه دی)دویمه ورځ باندی بیا داسی واقعه راغله چی سلمانؓ د کهجورو یو خانګ راوړو او د حضور ﷺ په تپوس ئی جواب ورکړو دا ستاسو د پاره هدیه ده حضور ﷺ صحابهؓ ته ارشاد افرمایه لاسونه اوګده کئ(یعنی خورئ)او حضور ﷺ پخپله هم وخوړلی ،چنانچه بیجوری ددی تصریح کړیده ـ د سلمان فارسیؓ دسی دوه ورځی راوړل په حقیقت کښي د حضور ﷺ د آقا جوړؤلو امتحان وو ،ځکه چی سلمانؓ د پخوانئ زمانی په علماء کښی وو ،یو نیم سل ١٥٠ او د بعضو په نزد درے نیم سوه ٣٥٠ کاله عمر ئی وو ،دویؓ د حضور ﷺ په علاماتو کښی کوم چی په پخوانو کتابونو کښی وو دا هم لیدلی وو چی دوی ﷺ به صدقه نه خوری او هدیه به قبلوی او ددوی ﷺ ددواړو اوګو مینځ کښی مهر نبوت دے ـ اولنی دواړو علاماتو لیدلو نه وروستو) بیا ئی د حضور ﷺ په ملا مبارک باندی مهر نبوت ولیده نو مسلمان شو ـ (سلمانؓ دغه وخت د بنو قریظه غلام جوړشوے وو)حضور ﷺ دویؓ واغستو(مجازًا ئی د اغستلو لفظ استعمال کړو ورنه دوی ئی مکاتب جوړکړی وو۔ مکاتب جوړول دی ته وائی چی آقا د غلام سره دا معامله وکړی چی کوم مقدار چی مقرر شی هغه وګټه او ادا کړه ته به ازاد ئی۔ او بدل کتابت ډیر زیات دراهمه مقرر شول) او ورسره دا هم چی سلمانؓ به درے سوه کهجورے لګوی او د هغې د میوے نیولو پوری به د هغې خیال ساتی ـ نو نبی ﷺ هغه په خپل لاس مبارک باندی ولګولی د حضور ﷺ معجزه وه چی ټولو کهجورو په هغې کال باندی میوه ونیوه صرف یوی ونی میوه ونه نیوله ،تپوس نه روستو معلومه شوه چی دغه حضرت عمرؓ په لاس باندی کرلے شوے وه دحضور ﷺ د لاس نه وه ،حضور ﷺ هغه راویستله او دوباره ئی وکرله دحضور ﷺ دا بله معجزه وه چی بے موسمه ئی بوټے وکرلو ولیګیدو او په هغه کال ئی میوه ونیوه۔

فائده: ددی حدیث نه علماء ډیر تحقیقات کړے دی ـ مثلًا چی دےؓ غلام وو نو دده صدقه او هدیه صحیح وه کنه؟ نیز صدقه او هدیه کښی څه فرق دے وغیره وغیره۔اوګده بحثونه دی د اختصار د وجے نه مو پریخوده۔

البته ددی حدیث نه د حضور ﷺ یو خاص معمول معلوم شو چی په هدایا کښی به ئی خادمان او حاضرین شریکول ،او دا د حضور ﷺ خاص معمول وو ،په زرګونو واقعات د حدیث په کتابونو کښې ددی معمول ذکر شوی دی ،دی مضمون کښی د حضور ﷺ یو ارشاد هم نقل کیږی چی حضور ﷺ فرمائیل(الهدایا مشترکة) هدیئے چی ورکولے کیږی نو ناست خلق پکښ شریک وی ـ محدثانه حیثیت سره ددی حدیث په الفاظو کښې اختلاف دے او کلام پکښ هم شته یعنی ضعیف دے مګر د مضمون په اعتبار سره د واقعاتو

نه تائید کیږی ـ دا خبره چی کوم قسم هدیې مراد دی او ناستو خلقو نه څوک مراد دی ددی تفصیل پکار دے۔
ملا علی قاریؒ لیکهی چی یو شیخ له هدیه راوړے شوه ناستو خلقو کښی چا ووی **الهدایا مشترکة** هغوی ووی د شرکت خواہش مند نه یم وحدت خوښوم دا ټول ستا شول۔هغه دومره مقدار وو چی دې صاحب اچتولے نه شو نو یو خادم ته ئی ووئیل چی دا دده کور ته ورسوه ،هغه ورسوو۔
دغه شان د **امام ابو یوسفؒ** په مجلس کښ دا واقعه راغله چی څه نقدی هدیه پیش کړے شوه حاضرینو کښی چا وویئل **الهدایا مشرکة** دوی وفرمائیل ددی نه خاص قسم هدایا مراد دی ـ دا ئی وفرمایئل او خادم ته ووئیل دا یوسه او سنبهال ئی که۔
علماء لیکهی چی دواړه واقعے په خپل خپل ځائے باندی مناسب دی ـ د یو زاهد صوفی سره دا مناسب وو چی ویې کړل او د یو فقیه سره دغه مناسب وو۔ او دا رشتیا دی چی **ابو یوسفؒ** د فقهے مشهور امام دے که هغه داسی نوے کړے نو یوه شرعی مسئله به تری جوړه شوی وه او په هدایا کښی به شرکت ضروری وو او امت ته به ګرانه شوی وه۔حضرت **شاه ولی الله** صاحب په خپل کتاب **مبشرات** او **منامات** کښی لیکلی پدی کښ ډیر عجیبه واقعات دی بعض د هغے نه ئی د خپل والد صاحب واقعه هم لیکلی ده چی یوه پیره د طالب علمئ په زمانه کښی زما دا شوق پیدا شو چی ہمیشه روژے ونیسم ددی نه روستو د علماء د اختلاف د وجے نه ماته تردد وشو ـ په خوب کښی می د نبیﷺ زیارت وشو حضورﷺ یوه ډوډئ راکړه خوا کښی ابوبکرؓ ووهغوی وفرمائیل **الهدایا مشترکة** ما ډوډئ ورمخکښ کړه هغوی تری یوه ټکړه واغسته بیا عمرؓ وفرمائیل **الهدایا مشترکة** ما ډوډئ ورمخکښ کړه هغوی تری یوه ټکړه واغسته بیا عثمانؓ وفرمائیل **الهدایا مشترکة** ما عرض وکړه که دا تاسو تقسیم کړئ نو دے فقیر ته به څه پاتی شی ـ
حضرت سلمان فارسیؓ جلیل القدر صحابی دے حدیث کښی رازی چی کله د قرآن دا آیت(وَاِنْ تَتَوَلَّوْ يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُوْنُوْٓا اَمْثَالَكُمْ) <u>محمد ۳۸</u> نازل شو چی ترجمه یې داده که چرته تاسو (دایمان راوړلو نه)مخ اړوئ نو الله تعالیٰ به ستاسو په ځائے بل قوم راولی چی ستاسو پشان به نه وی ـصحابهؓ عرض وکړه د الله رسوله ﷺ دا به څوک وی چی زمونږ په ځائے راشی؟ حضورﷺ د سلمانؓ په اوګه باندی لاس راخکلو وئی فرمائیل دده قوم۔
په یو حدیث کښی راغلی دی چی حضورﷺ یو ځل ارشاد وفرمایه د هغه ذات قسم د چا په قبضه کښی چی ځما ساه ده که چری ایمان په ثریا پوری زوړند وے نو د فارس څه خلقو به د هغے ځاے نه هم حاصل کړے وے ـعلماء لیکلی دی چی دا د امام **اعظمؒ** په شان کښی بشارت دے ـ
حضرت سلمان فارسیؓ د خپل ایمان تفصیلی قصه بیانوی چی د حدیث په کتابونو کښ ذکر ده چی پکښې دهغے علاماتو ذکر هم دے د کومو امتحان چی ئی اغستے وو ـ
فرمائی زه د اصفهان د یوے علاقے اسیدونکے یم د هغے نوم(جے) وو،زما پلار د هغے علاقے مشر،سردا ر وو ،او زما سره د هغه ډیره زیاته مینه وه ،ما په خپل پخوانی مذهب مجوسیت کښې دومره کوشش کړے وو چی زه د آتش کدے محافظ جوړ شوم،زما پلار زه یو ځل خپل جائداد طرف ته ولیږلم ،په لاره زما تګ د نصاریٰ په ګرجے باندی وشو ،زه د چکر دپاره هغے ته لاړم،ما هغوی په مانځه باندی ولیده نو زما خوَښ شو او د هغوی دین می خوښول شروع کړه ،تر ماښامه هلته ووم ،د هغوی نه ما د ا معلومات وکړل چی ددی دین مرکز کوم ځائے دے ؟ هغوی ووئیل د شام په ملک کښی دے ـ د شپے کور ته واپس رالم،کوروالو تپوس وکړو ما ټوله قصه بیان کړه ،پلار ووی بچے دغه دین خه ندے ستا او ستا د مشرانو چی کوم دین دے دا خه دے۔

ما وئیل چرته هم نه! دغه دین بهتر دے ۔د پلار سره زما یره پیدا شوه چی چرته لاړ نه شی دی وجے ئی زما په خپو کښې بیړئ واچولی او زه ئی کور قید کړم ،ما هغې عیسایانو ته سوال جواب ولیګل چی کله د شام نه قافله راشی (چی اکثر به تلل راتلل) نو ما خبر کړئ، څه سوداګر راغلل نو هغوی ماته اطلاع وکړه چی کله هغوی واپس کیدل نو ما د خپلو خپو بیړئ پری کړی او د هغوی سره شام نه لاړم،هلته چی ورسیدم نو ما دا تحقیق وکړو چی ددی مذهب ډیرماهر څوک دے؟ خلقو ووی چی په ګرجه کښې فلانے پشپ دے۔زه د هغه خواته لاړم ما ورته ووی زما ستاسو په دین کښې د داخلیدو رغبت دے،او ستاسو په خدمت کښې اسیدل غواړم ،هغه منظوره کړه۔زه د هغې سره په اُسیدلو شوم،لیکن هغه خه سړے راونه ختو ۔خلقو ته به ئی د صدقے ترغیب ورکوو او څه چی به راتلل په خپله خزانه کښې به ئی جمع کول ،غریبانو له به ئی څه نه ورکول۔

هغه مړ شو او د هغه په ځائے بل سړے کینولے شو چی د هغه نه بهتر وو او ددنیا نه ـے رغبته وو۔زه د هغه سره شوم زما د هغې سره محبت پیدا شو،بالآخر هغه هم د مرګ شو ،ما هغه ته ووی ماته د چا خوته د پاتی کیدلو وصیت وکه!۔ هغه ماته ووی زما په طریقه صرف یو سړے دے هغه په موصل کښې اسیګی،ته د هغه خوته لاړ شه۔زه د هغه خوته لاړم او هغه ته می قصه واوروله ،هغه په خپل خدمت کښې وساتلم ،هغه هم بهترین سړے وو ۔آخر کار هغه هم د مرګ شو ماتری تپوس وکړو چی چرته لاړشم هغه ووی (نصیبین) ته لاړ شه۔زه هلته لاړم قصه می واوروله هغه ځان سره پاتی کړم ۔هغه هم خه سړے وو ۔چی د هغه د مرګ وخت نزدی شو نو ما وے چرته لاړ شم وی(غموریا) کښې د فلانی کس خواته لاړ شه زه هلته لاړم دغسے پاتے شوم هلته می د ګټی دهندا هم شروع کړه چی د هغې په وجے زما سره څو غواګانی او بیزے جمع شوے۔چی د هغه د وفات وخت شو ما ورته ووی وس چرت لاړ شم ده ووی په خدائے قسم وس په دے طریقه په کومه چی مونږ یو څوک عالم ندے پاتی شوے ،البته د نبی آخر الزمان د پیدا کیدووخت نزدے شوے دے هغه به دین ابراهیمی باندی وی،په عربو کښې به پیدا کیږی او د هغه د هجرت ځائے داسی دے چی چرته د کهجورو پیدا وار ډیر دے او دواړو طرفته ئی شګلنه زمکه ده ،هغوی به هدیه خوری او صدقه به نه خوری،ددواړو اوګو مینځ کښې ئی مهر نبوت دے (ددی علاماتو د وجے نه سلمانؓ تحقیق کوو) پس که ستا شوق وی نو هے زمکے ته ځان ورسوه۔ د هغه د انتقال نه وروستو د قبیله بنو کلب څه تاجرانو په دغه طرف راتلل وشو ما هغوی ته ووی که تاسو ما عربو ته بوزئ نو ددی په بدله کښې به تاسو له دا غواګانی او بیزے درکړم ،دوی قبوله کړه،او زه ئی مکے مکرمے ته راوستلم خو په ما ئی دا ظلم وکړو چی زه ئی غلام ظاهر کړم او خرڅ ئی کړم ،ببنو قریظه یو یهودی زه واغستلم او د ځان سره ئی مدینے ته راوستلم د مدینے د لیدلو سره ما د هغې علاماتو په وجه چی ماته دغموریا ملګری(پادری)خودلی وی وپیژندله چی دا هغه ځائے دے ،زه هلته اسیدم چی دی کښې نبیﷺ د مدینے منورے ته هجرت وفرمایه،حضورﷺ دغه وخت قبا کښې تشریف فرما وو ۔ما چی خبر واوریدو نو چی څه زما سره وو وامی غستل او پیش می کړم او عرض مِ وکه دا د صدقے مال دے۔حضورﷺ پخپله ونه خوړلو او (فقیرانو)صحابهؓ ته ئی وفرمائیل تاسو وخورئ۔ما په خپل زړه کښې ووی یو علامت خو پوره راوختو،بیا زه مدینے ته واپس رالم او څه مِ جمع کړل چی دیکښې نبیﷺ هم مدینے ته راورسیده ،ما څه (کهجورے او ډوډئ) پیش کړه او عرض مِ وکړه هدیه ده،حضورﷺ دهغې نه خوراک وکړو ۔ما په زړه کښې ووئیل دویم علامت هم پوره شو ۔دی نه وروستو پوره پیره زه حاضر شوم چی نبیﷺ (د یو صحابی د جنازے په وجه) په بقیع کښې تشریف فرما وو،ما سلام وکړو او شا طرفته راتاؤ شوم هغویﷺ پوهه شو او د ملا نه ئی څادر لرے کړو ۔ما مهر نبوت ولیده زه په جوش کښې په هغې ورپریوتلم او خکلوو مِ او ژړل مِ ۔حضورﷺ وفرمائیل مخے ته راشه ،زه مخے ته رالم او ټوله قصه مِ بیان کړه ۔

دے نه وروستو زه د خپلې غلامۍ په کارونو کښې ګیر ووم ،یوه پیره حضور ﷺ وفرمائیل ته د خپل آقا سره د مکاتبت معامله وکه،ما ورسره معامله وکړه هغه دوه ځیزونه بدل کتابت جوړ کړه : څلویښت اوقیې سره زر(یو اوقیه څلویښت درهمه وی او یو درهم درے څلور ماشے وی) دویمه دا چی درے سوه ونے د کهجورو ولګوه او خیال ئې ساته تر دی د خوراک شی ،نو حضور ﷺ په خپل لاس مبارک ولګولی چی قصه ئې مذکوره ده،او اتفاقًا دچرته نه سره زر راغلل حضور ﷺ سلمانؓ له ورکړل چی دا په خپل بدل کتابت کښې ورکه ۔دوی عرض وکړو حضور! دا په څنګه پوره شی هغه خو ډیر زیات مقدار دے ۔حضور ﷺ وفرمائیل الله ته ګرانه نده پوره به ئې کړی، ما ووړل او دهغې نه مې څلویښت اوقیې هغه وتللې او ور مې کړې(جمع الفوائد)۔ددی قصې نه دا معلومه شوه چی د شمائلو په روایت کښې د حضور ﷺ د سلمانؓ په باره کښې د اغستلو لفظ راوړل پدی وجه وو چی بدل کتابت ئې حضور ﷺ ادا کړے وو۔خپل لاس سره ئې ونے لګلوی وی او د خپل طرف نه ئې سره زر ورکړی وو چی بدل کتابت مقرر وو۔

حضرت سلمانؓ فرمائی د لسو نه زیاتو مالکانو په غلامۍ کښې پاتی شوے یم،غزوه خندق کښې خندق د دده په مشورے سره کنستلے شوے وو،ورنه عربو کښې مخکښې نه د خندق دستور وو او نه چا پیژندو۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْوَضَّاحِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَقِيلٍ الدَّوْرَقِيُّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ الْعَوَقِيِّ قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ عَنْ خَاتَمِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - يَعْنِي خَاتَمَ النُّبُوَّةِ - فَقَالَ: «كَانَ فِي ظَهْرِهِ بَضْعَةٌ نَاشِزَةٌ»

۷۔ابو نضرة فرمائی چی ما د ابو سعید خدریؓ نه د مهر نبوت باره کښې تپوس وکړو نو دوی وفرمائیل چی د هغوی ﷺ په ملا باندی د غوښې یو راوتلی ټکره وه۔

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْمِقْدَامِ أَبُو الْأَشْعَثِ الْعِجْلِيُّ الْبَصْرِيُّ قَالَ: أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَرْجِسَ قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ فِي نَاسٍ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَدُرْتُ هَكَذَا مِنْ خَلْفِهِ، فَعَرَفَ الَّذِي أُرِيدُ، فَأَلْقَى الرِّدَاءَ عَنْ ظَهْرِهِ، فَرَأَيْتُ مَوْضِعَ الْخَاتَمِ عَلَى كَتِفَيْهِ مِثْلَ الْجُمْعِ حَوْلَهَا خِيلَانٌ كَأَنَّهَا ثَآلِيلُ، فَرَجَعْتُ حَتَّى اسْتَقْبَلْتُهُ، فَقُلْتُ: غَفَرَ اللَّهُ لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَقَالَ: «وَلَكَ» فَقَالَ الْقَوْمُ: أَسْتَغْفَرَ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ فَقَالَ: نَعَمْ، وَلَكُمْ، ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ {وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ} [محمد: ١٩]

۸۔عبد الله ابن سرجسؓ فرمائی چی زه د حضور ﷺ په خدمت کښې حاضر شوم ۔د حضور ﷺ سره دغه وخت مجمع وه ،ما داسې د هغوی شاته چکر ولګوو(راوی شاید په دی ځائې کښې چکر لګولو سره فعلی صورت بیان کړو)حضور ﷺ زما منشا باندی پوهـ شو او د ملا نه ئې څادر لری کړو ۔ما د نبوت مهر د هغوی ددواړو وَلو مینځ کښې د مُټی ہم شکل وو چی څلور واړه طرفته ئې خالونه وو چی د زَخو پشان معلومیده۔بیا زه د حضور ﷺ مخې ته راغلم او ما ورته ووئیل الله تعالیٰ دی ستاسو مغفرت وکړی(یا الله تعالیٰ ستاسو مغفرت کړے دے لکه چی سورة فتح کښې د الله تعالیٰ ارشاد دے)حضور ﷺ وفرمائیل الله دی ستا هم مغفرت وکړی۔

خلقو ماته ووئیل چی حضور ﷺ ستا دپاره د مغفرت دعا وکړه؟ما ووئیل او او ستاسو ټولو د پاره هم ځکه چی الله تعالیٰ حکم کړے دے چی :اے محمد! ﷺ د مغفرت دعا کوه د ځان دپاره هم او دمومنانو سړو دپاره هم او د موموناتو زنانؤ د پاره هم (ځکه حضور ﷺ د ټولو دپاره دعائې مغفرت وکړه)۔

د حضور ﷺ د ویختو باره کښې

فائده:د حضور ﷺ د زلفو باره کښې مختلف روایات راغلې دی لکه چې مخکښې تیر شو کو پدی کښې هیڅ ځکه چې ویختو لویدلو واله څیزدے ،یو وخت کښې که د غوږ پوسکی پورې وو نو بله زمانه تعارض نشته ، کښې ددی نه ډیر وو، ځکه چې د حضور ﷺ نه ویخته خریئل صرف څو پیرے ثابت دی نو چا چې نزدی وخت کښې نقل کړے هغوی واړه نقل کړی او چا چې څه زمانه بعد نقل کړی هغوی اوږده ویخته نقل کړی ،بعض علماء داسی هم جمع کړی چې د سر د اولې حصے ویخته تر غوږونود نیمے پورې د مینځئ حصے د غوږونو لاندی حصے پورې او د اخیر سر ویخته د تر اوږو پورې وو۔

دی باب کښې امام ترمذی اته احادیث بیان کړی ۔

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: «كَانَ شَعْرُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى نِصْفِ أُذُنَيْهِ»

حضرت انس ؓ فرمائی چې د حضور ﷺ ویخته مبارک د غوږونو تر نیمے پورې وو۔

حَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: «كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ، وَكَانَ لَهُ شَعْرٌ فَوْقَ الْجُمَّةِ وَدُونَ الْوَفْرَةِ»

حضرت عائشة ؓ فرمائی چې ما اوحضور ﷺ به په یو لوخی غسل کوو د حضور اقدس ﷺ ویخته د هغې زلفو نه چې د غوږونو پوسکو پورې وی د هغې نه زیات وو او کومې زلفی چې د اوږو پوره وی د هغې نه کم وو،یعنی نه زیات اږده وو او نه زیات لنډ بلکه درمیانه وو۔

فائده: دی حدیث نه دا نه معلومیږی چې دواړو حضراتو به بربنډ لامبل ځکه چې حضرت عائشة ؓ پخپله فرمائی چې ما د حضور ﷺ محل ستر او هغوی زما زما محل شرم کله هم ندی لیدلی ،دغه شان د لوخی په یو والی کښې هم د دلیل نشته ،ددی ډیر صورتونه داسی ممکن دی چې غسل هم وشی او دیو بل مخې ته بے حجابه هم نشی،دغه شان ددی حدیث نه د سړی او ښځې د یو لوخی نه په یوځائې غسل کول ثابت دی ،د علماؤ د امام نووی ؒ د قول موافق په دی صورت اجماع ده۔

دویم صورت دادے چې سړے اول غسل وکړی او بیا ښځه د سړے په باقی مانده اوبو غسل وکړی،دا صورت هم د ټولو په نزد جائز دے،

دریم صورت دادے چې اول ښځه غسل وکړی سړے د هغې په باقی مانده باندی غسل وکړی ،د صورت د ااحنافوؒ،شوافعوؒ مالکیوؒ په نزد جائز دے حنابله دا جائز نه بولی،البته که د ښځې غسل کولو وخت کښې سړے هلته موجود وی نو بیا ورته دوی جائز وائی ،ددی حضراتو استدلال او د جمهوروؒ د طرفنه جوابات علمی بحث کیدو په وجه پریخودے شوے دی ،لیکن بیا هم د یو معتمد امام خلاف دے او په حدیث هم ممانعت راغلے نو پدی کښې احتیاط اولیٰ دے۔

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو قَطَنٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرْبُوعًا، بَعِيدَ مَا بَيْنَ الْمِنْكَبَيْنِ، وَكَانَتْ جُمَّتُهُ تَضْرِبُ شَحْمَةَ أُذُنَيْهِ

حضرت براءؓ فرمائی چی حضورﷺ متوسط القامة(درمیانه قد واله) وو،ددوی د دواړو اوږو مینځ فراخه وو،ددی ویخته به تر غوګونو پوسکو پوری وو۔

فائده: داحدیث د حلیئ په بحث کښ مفصل ذکر شوے دے د ویختو ذکر په وجه دلته هم راوړے شو۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: قُلْتُ لِأَنَسٍ: كَيْفَ كَانَ شَعْرُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: «لَمْ يَكُنْ بِالْجَعْدِ وَلَا بِالسَّبْطِ، كَانَ يَبْلُغُ شَعْرُهُ شَحْمَةَ أُذُنَيْهِ

قتادةؓ فرمائی چی ما د انسؓ نه تپوس وکړؤ چی د حضورﷺ ویخته مبارک څنګه وو؟هغوی اُفرمائیل چی نه بلکل تاؤ بلکه سیدها او لګ شان تاؤوالی،او ګرړی والے پکښ وو چی د غوړونو پوسکو پورے وو۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أُمِّ هَانِئٍ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ، قَالَتْ: «قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ قَدْمَةً وَلَهُ أَرْبَعُ غَدَائِرَ

ام هانئؓ فرمائی چی نبیﷺ هجرت نه بعد یوه پیره مکے ته تشریف راوړو نو ددوی ویخته مبارک د کمځو په طور څلور حصے کیدل۔

فائده: د مشهور قول موافق د نبیﷺ ملے راتلل د هجرت نه بعد څلور ځله شوے دے،اول عمرة القضاء کښ چی د په سنه ۷ هجری کښ وو،بیا فتح مکه کښ سنه ۸ هجری کښ ،بیا په دغ سفر کښ د عمرے جعرانیئے د پاره، بیا سنه ۱۰ هجری کښ د حج دپاره،

دا راتګ د کوم چی په دیحدیث مبارک کښ ذکر دے د بیجوړی د قول موافق د فتح مکے په په وخت شوی وو،او هم دا په مظاهر حق کښ دی،بعضو علماؤ نور وختونه هم لیکلی دی ،د سرِو د پاره کمځۓ مکروه دی ،دی حدیث کښ به د کمځو نه هغه مراد وی چی کومے کښ تشبه نه وی چی د تشبه نه حضورﷺ پخپله منع فرمائیلی۔

حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسٍ: «أَنَّ شَعْرَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِلَى أَنْصَافِ أُذُنَيْهِ

حضرت انسؓ فرمائی چی د حضورﷺ ویخته د غوږونو نیمے پوری وو۔

حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ نَصْرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُسْدِلُ شَعْرَهُ، وَكَانَ الْمُشْرِكُونَ يَفْرِقُونَ رُءُوسَهُمْ، وَكَانَ أَهْلُ الْكِتَابِ يُسْدِلُونَ رُءُوسَهُمْ، وَكَانَ يُحِبُّ مُوَافَقَةَ أَهْلِ الْكِتَابِ فِيمَا لَمْ يُؤْمَرْ فِيهِ بِشَيْءٍ، ثُمَّ فَرَقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأْسَهُ

حضرت ابن عباسؓ فرمائی چی حضورﷺ به اول ویخته بغیر لارے ویستلو نه دغه شان پریخودل او ددی وجه داوه چی مشرکینو به لاره ویستله او اهل کتابو به نه ویستله،حضورﷺ ابتداءً په هغې کارونو کښ کومو کښ چی څه حکم نازل نه وو د اهل کتابو موافقت غوره کوو لیکن روستو بیا د ا حکم منسوخ شو لهذا حضورﷺ بیا د اهل کتابو مخالفت شروع کړو۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ نَافِعٍ الْمَكِّيِّ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ أُمِّ هَانِئٍ، قَالَتْ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَا ضَفَائِرَ أَرْبَعٍ

ام هانئؓ فرمائی چی ما نبیﷺ خلورو کمخو واله ولیده۔ **فائده:** بظاهر د هغه حدیث دے کوم چی تیر شو۔

بَابُ مَا جَاءَ فِي تَرَجُّلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

د حضورﷺ د ویختو منګز کولو باره کښ

فائده:ویختو کښ منګز کول مستحب ده حضورﷺ ددی ترغیب هم ورکړے دے او پخپله به ئی هم په

ویختو کښ منګز کوله،امام ترمذیؒ پدی باب کښ پنځه احادیث نقل کړی دی۔

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مَعْنُ بْنُ عِيسَى قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: «كُنْتُ أُرَجِّلُ رَأْسَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا حَائِضٌ

حضرت عائشهؓ فرمائی چی ما به د نبیﷺ په ویختو کښ منګز کوله حال دادے چی زه به حائضه ووم۔

فائده: دی حدیث نه علماؤ دا مسئله ثابت فرمائیلی ده چی حائضه په حالت حیض کښ د سړی خدمت کولے شی حیض سره په دی کښ څه کمے نه رازی البته صحبت ورسره ناجائز دے۔

حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عِيسَى قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ قَالَ: حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ صَبِيحٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبَانَ هُوَ الرَّقَاشِيُّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكْثِرُ دَهْنَ رَأْسِهِ وَتَسْرِيحَ لِحْيَتِهِ، وَيُكْثِرُ الْقِنَاعَ حَتَّى كَأَنَّ ثَوْبَهُ ثَوْبُ زَيَّاتٍ

حضرت انسؓ فرمائی چی حضورﷺ به اکثر په خپل سر مبارک کښ د تیلو استعمال کوو ،او خپله ګیره مبارکه به ئی اکثر منګز کوله او په خپل سر مبارک به ئی یوه کپړه اچوله چی هغه به د تیلو د زیاتی د وجے داسی وه ګویا چی د تیلی کپړه ده۔

فائده: یعنی د تیلو د وجې نه چونکه کپړے خرابیګی چی دا د حضورﷺ د صفائۍ خلاف وو،دی وجې نه به حضورﷺ یوه کپړه په سر اچوله چی پګړۍ وغیره خرابه نشی۔

حَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ أَشْعَثِ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: «إِنْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيُحِبُّ التَّيَمُّنَ فِي طُهُورِهِ إِذَا تَطَهَّرَ، وَفِي تَرَجُّلِهِ إِذَا تَرَجَّلَ، وَفِي انْتِعَالِهِ إِذَا انْتَعَلَ

حضرت عائشهؓ فرمائی چی حضورﷺ په خپل اودس کولو کښ،منګز کولو کښ،پیزار په خپو کولو کښ(غرض په هر کار کښ) ښے طرف مخکښ کوو یعنی اول ښے طرف منګز کوو بیا ګس طرف۔

فائده: ددی دریو څیزونو کوم چی په حدیث کښ ذکر دی څه قید نشته بلکه حضورﷺ به په ہر کار کښ ابتداء د ښی طرف نه خوښه وه۔ دی وجې نه ترجمه کښ د (هر کار) اضافه وشوه۔ او ددی اصل قاعده داده چه کوم کار کښ اصل زینت او شرافت دے د هغې ښے طرف مقدم دے لکه کپړے پیزار وغیره او په ویستو کښ ئی ګس مخکښ دے ۔ او د کوم څیز چی وجود زینت ندے لکه بیت الخلاء ته تلل وغیره نو پدی کښ ګس مخکښ کول دی په ننوتلو کښ او په راوتلو کښ ښے مخکښ کول دی،په خلاف د جومات چی په دی کښ ناسته شرافت او بزرګی ده نو داخلیدو په وخت ښۍ خپه مخکښ کول او په راوتلو کښ ګسه مخکښ کول پکار دی۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُغَفَّلٍ، قَالَ: «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ التَّرَجُّلِ إِلَّا غِبًّا

عبد الله ابن مغفلؓ فرمائی چی حضورﷺ په منګز منع کوله مګر کله کله ۔

فائده: قاضی عیاضؒ فرمائی چی د کله کله نه مراد دریمه ورځ ده ،ابوداؤد شریف کښ د په حدیث کښ د حضورﷺ نه پخپله د روزانه منګز کولو نه منع راغلی ده،علماء فرمائی چی د ممانعت هله دے چی کله څه ضرورت تقاضا کونکے نه وی ورنه څه باک نشته۔

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَرَفَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ حَرْبٍ، عَنْ [ص: 54] يَزِيدَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ الْأَوْدِيِّ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَتَرَجَّلُ غِبًّا «

حمید ابن عبد الرحمٰنؒ یو صحابی دے نقل کوی چی حضورﷺ په کله کله منګز کوله۔

باب ما جاء فی شیب رسول الله

د حضورﷺ د سپینو ویختو په باره کښ

فائده: دی باب کښ امام ترمذیؒ اته احادیث نقل کړی۔

"حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: أَخْبَرَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: قُلْتُ لِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: هَلْ خَضَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: «لَمْ يَبْلُغْ ذَلِكَ، إِنَّمَا كَانَ شَيْبًا فِي صُدْغَيْهِ» وَلَكِنْ أَبُو بَكْرٍ، خَضَبَ بِالْحِنَّاءِ وَالْكَتَمِ"

قتادهؓ فرمائی چی ما د انسؓ نه تپوس وکړو چی نبیﷺ به نکریزه لګوله ؟ هغوی جواب راکړو چی د نبیﷺ د ویختو سپین والے داسی مقدا ته نه وو رسیدلے چی د نکریزے موقع راغلے وے، سپین والے د حضورﷺ په دواړو ختونو کښ لګ شان وو البته ابوبکرؓ به په کتم او نکریزه باندی رنګ فرمائو۔

فائده: کتم یو قسم واخه دی چی رنګ پری ورکولے کیږی ،بعض فرمائی چی صرف کتم تور وی او دی نکریزی سره ملاؤ شی نو سور شی ،او بعض فرمائی چی کتم شین وی او د نکریزی سره ملاویدو سره تور والی ته مائل وی۔

ملا علی قاریؒ فرمائی چی د غلبے اعتبار دے که غلبه د کتم وی نو تور وی او که غلبه د نکریزی وی نو سور وی ،البته خضاب په دواړو باندی جائز دے البته دی تور نه وی ځکه چی د تور رنګ نه منع راغلی ده۔

« حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، وَيَحْيَى بْنُ مُوسَى، قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: «مَا عَدَدْتُ فِي رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلِحْيَتِهِ إِلَّا أَرْبَعَ عَشْرَةَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ»

حضرت انسؓ فرمائی چی ماد نبیﷺ په سر مبارک او ګیره شریفه کښ څوارلس نه زیات سپین ویخته ندی شمارلی۔

فائده: د حضورﷺ سپین ویختی ډیر کم وو البته په تعداد کښ اختلاف دے ددی روایت نه څوارلس معلومیږی بعضو نی وولس اتلس او بعضو نه تقریبًا شل معلومیږی داځه داسی خاص اختلاف ندے په مختلفو زمانو باندی هم حمل کیدے شی او د شمار په اختلاف باندی هم د سپینو ویختو کموالے د ښولو مقصود دے۔

« حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: أَخْبَرَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ، وَقَدْ سُئِلَ عَنْ شَيْبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «كَانَ إِذَا دَهَنَ رَأْسَهُ لَمْ يُرَ مِنْهُ شَيْبٌ، وَإِذَا لَمْ يَدْهِنْ رُئِيَ مِنْهُ»

حضرت جابرؓ نه چا د حضورﷺ د سپینو ویختو باره کښ سوال وکړو مو هغوی وفرمائیل چی کله به حضورﷺ د تیلو استعمال کوو نو هغه به محسوس کیدل نه ګنی څه سپین والے به ځائے په ځائے محسوس کیدو۔

فائده: د تیلو د استعمال په وخت چونکه ټول ویخته پرقیږی نو د ویختو سپین والے د تیلو په په پرق کښ ګډ وډ شی،

یا داچی د تیلو په وجه ویخته ونخلی نو سپین ویخته د کمی په وجه پټ شی او تیل نه وی لګولی نو د ویختو د خوریدو په وجه هغه ښکاره وی۔

« حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْوَلِيدِ الْكِنْدِيُّ الْكُوفِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ، عَنْ شَرِيكٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ: «إِنَّمَا كَانَ شَيْبُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوًا مِنْ عِشْرِينَ شَعْرَةً بَيْضَاءَ»

حضرت انسؓ فرمائی چی د حضورﷺ سپین ویخته تقریبًا شل وو۔**فائده:**دا مخکښ بیان شو چی دا روایت د نورو څه خلاف ندے،

» حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ: حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ هِشَامٍ، عَنْ شَيْبَانَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ شِبْتَ، قَالَ: «شَيَّبَتْنِي هُودٌ، وَالْوَاقِعَةُ، وَالْمُرْسَلَاتُ، وَعَمَّ يَتَسَاءَلُونَ، وَإِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ»

ابن عباسؓ فرمائی چه حضرت ابو بکرؓ وفرمائیل اے د الله رسولهﷺ ته خو بوډا شوی(ددی څه وجی ده؟ حالانکه ستا د اعتدال کو دا تقاضا ده چی ته بس ځوان وے،یا ساسو د عمر شریف دا تقاضا ده چه تاسو دی عمر پورے لا ځوان وے؟) حضورﷺ جواب ورکړو چی ځه سورت هود، سورت واقعه، سورت مرسلات، سورت عم یتسائلون، سورت اذا الشمس کورت ځه بوډا کړم۔

فائده:ددی سورتونو قید نشته ددی نه علاوه سورت حاقه، سورت قارعه، سورت غاشیه وغیره ذکر هم راغلے دے مقصود ټول هغه سورتونه دی کومو کښ چی د یروونکو څیزونو ذکر دے لکه قیامت،جهنم،شپیلئ،د بد بخته خلقو انجام وغیره، دی وجے نه یو حدیث کښ راغلی دی چی حضورﷺ وفرمائیل چی کوم څیزونه ماته معلام دی که دا تاسو ته معلوم شی نو تاسو به خندا ډیره کمه کړئ او اکثر وختونو کښ به ژاړئ تردی چی تاسو به بیبیانو سره ملاقات هم پریګدئ۔(او کما قال)

شرح سنة کښ لیکلی دی چی یو کس ته د حضورﷺ زیارت وشو نو دوی تپوس وکړو :اے د الله رسولهﷺ ماته دا حدیث رارسیدلے دے "چی سورت هود ځه بوډا کړم"څه خبره ده؟ حضورﷺ ارشاد وفرمائیو پدی کښ یو آیت دے "وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ"یعنی مه دین باندی داسی مستقیم اوسئ څرنګه چی حکم دے او ظاهره ده چه د حکم موافق پوره استقامت ډیر مشکل کار دے ،دی وجے نه صوفیاؤ لیکلی دی چی استقامت د زرګونو کرامتونو نه بهتر دے۔

» حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ: قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، نَرَاكَ قَدْ شِبْتَ، قَالَ: «قَدْ شَيَّبَتْنِي هُودٌ وَأَخَوَاتُهَا»

ابو جحیفةؓ فرمائی چی خلقو عرض وکړو اے د الله رسولهﷺ تاسو باندی څه کمزوری وغیره د بوډا والی محسوسیږی حضورﷺ ارشاد وفرمائو زه سورت هود پشان سورتونو کمزورے کړم۔

فائده:یو حدیث کښ راغلی دی چی حضورﷺ د خپل دولت کدی(تشریف کیخودو ځائے) نه تشریف راوړو او په ګیره مبارکه ئی لاس راخکل حضرت ابوبکرؓ او عمرؓ په جومات کښ تشریف فرما وو ابوبکرؓ دا منظر ولیدو نو عرض ئی وکړو اۓ د الله رسولهﷺ زما مور پلار دی ستا نه قربان شی تاسو باندی دومره زر بوډاوالے راغے دا ئی ووی او په ژړا شو اوښکی ئی روانے شوے۔

حضورﷺ وفرمائیل سورت هود پشان سورتونو زه بوډا کړم۔زمخشریؒ فرمائی چی ما په یو کتاب کښ لیدلی دی چی یو سړے ماښام بلکل تورو ویختو واله ځوان وو شپه په شپه د هغه ویخته بلکل سپین شوی وو

خلقو تپوس وکړو نو ده ووی ما د شپې د قیامت منظر لیدلے دے چې خلق په زنځیرونو کښ تړلے کیږی او دوزخ ته غورزولے کیږی دی یری په ما دومره اثر وکړو چې یوه شپه کښ زما حالت داسی کړو۔ الله اکبر۔

« حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالَ: أَنْبَأَنَا شُعَيْبُ بْنُ صَفْوَانَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ إِيَادِ بْنِ لَقِيطٍ الْعِجْلِيِّ، عَنْ أَبِي رِمْثَةَ التَّيْمِيِّ، تَيْمِ الرِّبَابِ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعِي ابْنٌ لِي، قَالَ: فَأُرِيتُهُ، فَقُلْتُ لَمَّا رَأَيْتُهُ: «هَذَا نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِ ثَوْبَانِ أَخْضَرَانِ، وَلَهُ شَعْرٌ قَدْ عَلَاهُ الشَّيْبُ، وَشَيْبُهُ أَحْمَرُ»

ابو رمثه تیمیؓ فرمائی چې زه د حضور ﷺ په خدمت کښ حاضر شوم او زما سره زما ځوے هم وو خلقو ما ته حضور ﷺ وخودو (چې دا دے غالبًا چې د مخکښ نه به ئې نه پیژندو) ما حضور ﷺ ولیدو نو زه سمدستی په دی خبره کولو مجبوره شوم چې دے واقعی د الله نبی دے دغ وخت کښ حضور ﷺ دوه شنی کپړے اغوستے وی (یعنی لنګ او څادر دواړه شنه وو) او ددوی په څه ویختو باندی د بوډا والی آثار غالب شوی وو خو د غه ویخته سره وو۔

فائده: منور مخ باندی چې څومره هیبت،وقار او نورانیت وو ددی په لیدلو سره په د سړی په ژبه بے اختیاره دا الفاظ جاری کیدل چې بے شکه دے د الله رسول دے، بے شکه دا کس دروغجن نشی کیدے وغیره وغیره۔ ډیرو صحابهؓ نه دا قسم الفاظ په ابتدائی نظر سره د حدیث په کتابونو کښ نقل دی ،تیر حدیث کښ د حضوراقدس ﷺ د سرو ویختو هم ذکر دے دی کښ هم د علماء اختلاف دے چې حضور ﷺ خضاباستعمال کړی کنه؟ بعضی د خضاب قائل دی هغوی د سُر والے په خضاب باندی محمول کوی ،او بعضے قائل ندی هغوی وائی چې ویخته سپین کیږی نو اول سُر شی او دا هغه سُر والے دے،**د خضاب بحث مستقل راروان دے۔**

« حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ النُّعْمَانِ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ: قِيلَ لِجَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ: أَكَانَ فِي رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْبٌ؟ قَالَ: «لَمْ يَكُنْ فِي رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَيْبٌ إِلَّا شَعَرَاتٌ فِي مَفْرِقِ رَأْسِهِ، إِذَا ادَّهَنَ وَارَاهُنَّ الدُّهْنُ»

حضرت جابرؓ نه چا تپوس وکړو چې د حضور ﷺ په سر مبارک کښ سپین ویخته وو؟ هغوی جواب ورکړو چې څو ویخته وو د ویختو په لاره باندی چې د تیل لګلولو په وخت به نه ظاهر کیدل۔

فائده: دا روایت بظاهره د هغ روایت خلاف دے کوم چې د انسؓ نه د باب په اول کښ تیر شو لیکن څه خاص اشکال نشته ځکه چې څو ویخته وو چه د تیل لګولو په وخت به په ویختو کښ پټ شول او د تیل نه میلاویدو په وخت به ښکاره شول نو که بعضے روایاتو کښ ددی ذکر نه وی نو څه باک نشته۔

باب ما جاء فی خضاب رسول الله

د حضور ﷺ د خضاب فرمائیلو ذکر

فائده: دی باره کښې مختلف روایات دی امام ترمذی څلور روایات دلته ذکر کړی دی ددی مختلفو روایاتو په وجه په علماءو کښې هم اختلاف دے چې حضورﷺ خضاب لګولی یا نه،اکثر علماء په نزد باندی د امام ترمذی میلان هم د حضاب نه استعمال ته دے ،احناف هم دی طرفته مائل دی چنانچه در مختار کښې ددی تصریح کړیده چې د حضورﷺ خضاب نه لګول ډیر صحیح دی ،او امام شامی ددی دا وجه بیان کړی چې د حضورﷺ په ګیره او سر مبارک کښې د امام بخاریؒ په رویت باندی اوولس ویخته سپین وو ۔او بیجوریؒ شافعی شارح شمائل هم ددی قائل دے چې حضورﷺ کله کله خضاب لګولی او اکثر ئې ندی لګولی۔

مسئله: د احنافو په نزد باندی خضاب مستحب دے لیکن دمشهور قول موافق تور خضاب لګول مکروه دی،او د شوافعو په نزد باندی خضاب سنت دے او تور خضاب حرام دے۔

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَيْرٍ، عَنْ إِيَادِ بْنِ لَقِيطٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو رِمْثَةَ قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَ ابْنٍ لِي، فَقَالَ: «ابْنُكَ هَذَا؟» فَقُلْتُ: نَعَمْ أَشْهَدُ بِهِ، قَالَ: «لَا يَجْنِي عَلَيْكَ، وَلَا تَجْنِي عَلَيْهِ» قَالَ: وَرَأَيْتُ الشَّيْبَ أَحْمَرَ قَالَ أَبُو عِيسَى: " هَذَا أَحْسَنُ شَيْءٍ رُوِيَ فِي هَذَا الْبَابِ، وَأَفْسَرُ، لِأَنَّ الرِّوَايَاتِ الصَّحِيحَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَبْلُغِ الشَّيْبَ. وَأَبُو رِمْثَةَ اسْمُهُ: رِفَاعَةُ بْنُ يَثْرِبِيٍّ التَّيْمِيُّ

ابو رمثهؓ فرمائی چه ما خپل ځوے د ځان سره کړو او د حضورﷺ په مجلس کښې حاضر شوم حضورﷺ وفرمائیل: دا ستا ځوے دے؟ ما وفرمائیل او حضرت دا زما ځوے دے تاسو ددی ګوه وسۀ حضورﷺ وفرمائیل دده د جرم بدله په تا نشته او ستا د جرم بدله په ده نشته(وضاحت رازی) ابو رمثهؓ فرمائی چې ما د حضورﷺ بعضې ویکته سره ولیدل امام ترمذی فرمائی د خضاب باره کښې دا حدیث د ټولو نه صحیح او واضح دے۔

فائده: زمانه جاهلیت دستور وو چې ځوے به د پلار په جرم کښې نیولے کیدو،ابو رمثهؓ ددی قاعدے په وجه عرض وکړو چې که چرته ددی خبری ضرورت راشی نو چې تاسو ګواه ئې چې واقعی دا زما ځوے دے،حضورﷺ د زمانه جاهلیت دا رسم رد کړو او وئی فرمائیل چې د اسلام دا قاعده نده چې جرم به یو کوی او سزا به بل څکی۔''ولاتزر وازرة وزراخریٰ'' څوک هم د بل د بوجهـ زمه دار ندی۔

حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ شَرِيكٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ مَوْهَبٍ قَالَ: سُئِلَ أَبُو هُرَيْرَةَ: هَلْ خَضَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: «نَعَمْ» قَالَ أَبُو عِيسَى: " وَرَوَى أَبُو عَوَانَةَ هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَوْهَبٍ فَقَالَ: عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ

ابو هریرهؓ نه چا تپوس وکړو چې حضورﷺ خضاب لګولی وو ؟دوی وفرمائیل او لګولی وو۔

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: أَنْبَأَنَا النَّضْرُ بْنُ زُرَارَةَ، عَنْ أَبِي جَنَابٍ، عَنْ إِيَادِ بْنِ لَقِيطٍ، عَنِ الْجَهْدَمَةِ، امْرَأَةِ بِشْرِ ابْنِ الْخَصَاصِيَّةِ، قَالَتْ: «أَنَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْرُجُ مِنْ بَيْتِهِ يَنْفُضُ رَأْسَهُ وَقَدِ اغْتَسَلَ، وَبِرَأْسِهِ رَدْعٌ مِنْ حِنَّاءٍ» أَوْ قَالَ: «رَدْغٌ» شَكَّ فِي هَذَا الشَّيْخُ

جهذمه کومه چې د بشیر ابن خصاصیه بی بی ده چې ما حضورﷺ د مکان نه په بهر تشریف راوړو ولیده چې حضورﷺ غسل کړے وو ځکه ئې سر مبارک څنډه او په سر مبارک ئې د نکریزے اثر وو۔

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: «رَأَيْتُ شَعْرَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَخْضُوبًا»
قَالَ حَمَّادٌ: وَأَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ قَالَ: «رَأَيْتُ شَعْرَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ مَخْضُوبًا»

حضرت انسؓ فرمائی چې ما د حضورﷺ ویخته مبارک خضاب شده ولیدل۔
فائده: د حضور اقدسﷺ په خضاب کښ مختلف روایات دی لکه چه تفصیلی ذکر شوی دی لیکن پدی روایت کښ یو خاص اشکال دے هغه دا چې ددی نه مخکښ باب اول حدیث کښ پخپله انسؓ د خضاب نفی کوی لیکن که دواړه روایات صحیح شی نو په مختلفو وختونو محمول کیدے شی ۔

باب ما جاء فی کحل رسول الله

د حضورﷺ د رنجو باره کښ

فائده: په سترګو کښ رنجه لګول مستحب دی سړی له پکار دی چې س ثواب په نیت په سترګو کښ رنجه لګوی دی سره د سترګو د فائدے سره سره د اتباع سنت ثواب هم دے۔ امام ترمذیؒ په دی باب کښ پنځه احادیث ذکر کړی۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ الرَّازِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ مَنْصُورٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «اكْتَحِلُوا بِالْإِثْمِدِ فَإِنَّهُ يَجْلُو الْبَصَرَ، وَيُنْبِتُ الشَّعْرَ» وَزَعَمَ «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَتْ لَهُ مُكْحُلَةٌ يَكْتَحِلُ مِنْهَا كُلَّ لَيْلَةٍ ثَلَاثَةً فِي هَذِهِ، وَثَلَاثَةً فِي هَذِهِ»

ابن عباسؓ فرمائی چه حضورﷺ ارشاد وفرمائیو چې د اثمد رنجه په سترګو کښ اچوئ ځکه چې دا د سترګو رنړا سِوا کوی او بانړه هم ډیر راخیژوی او دا هم فرمائی چې د حضورﷺ یو رنجودان وو چې د هغې نه به ئې درے درے سلائی هره شپه لګول۔

فائده: اثمد د یو خاص رنجو نوم دے چې تور سُربیخن وی مشرقی ملکونو ،بعض اکابر ددی نه اصبهانی رنجه مراد اخلی او بعضو توتیا خودلے دے،علماء فرمائی چې ددی نه مراد تندرستی سترګی دی او هغه څوک چې په هغوی باندی سم رازی کنه بیماری سترګی په دی سره ډیری دردیږی،د رنجو د اوده کیدو په وخت لګول ډیر فائده مند دی ،چې په سترګو کښ ډیر وخت پوری پاتی شی او په رګونو کښ سرایت دی وخت کښ ډیر کوی ،بعضو روایاتو کښ د درے درے سلائی لګول په هر سترګه کښ راغلی دی لکه چې تیر شو او په بعضو کښ په څۀ سترګه کښ درے او په ګڅه کښ دوه راغلی دی ، دا په مختلفو وختونو باندی حمل دی چې بعضی وخت به ئې داسی لګول او بعضی وخت داسی۔

حافظ ابن حجرؒ او ملا علی قاریؒ وغیره حضراتو اول صورت راجح کړے دے او د حضورﷺ نه هم په ډیرو روایاتو کښ اول صورت نقل کړے شوے دے لکه چې آئنده رازی۔

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الصَّبَّاحِ الْهَاشِمِيُّ الْبَصْرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ مَنْصُورٍ (ح) وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ مَنْصُورٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَكْتَحِلُ قَبْلَ أَنْ يَنَامَ بِالْإِثْمِدِ ثَلَاثًا فِي كُلِّ عَيْنٍ» وَقَالَ يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ فِي حَدِيثِهِ: «إِنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَتْ لَهُ مُكْحُلَةٌ يَكْتَحِلُ مِنْهَا عِنْدَ النَّوْمِ ثَلَاثًا فِي كُلِّ عَيْنٍ

ابن عباسؓ فرمائی چی حضورﷺ به د اوده کیدو نه مخکښ په هره سترګه کښ د اثمد رنجو نه درے درے سلائی لګول،او یو روایت بل هم د ابن عباسؓ نه نقل دے چی د نبیﷺ سره یوه رنجو دان وو چی د هغې نه به ئی د اوده کیدو په وخت په سترګه کښ درے درے سلائی لګول۔

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرٍ هُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عَلَيْكُمْ بِالْإِثْمِدِ عِنْدَ النَّوْمِ، فَإِنَّهُ يَجْلُو الْبَصَرَ، وَيُنْبِتُ الشَّعْرَ»

حضرت جابرؓ فرمائی چی حضورﷺ وفرمائیل چی اثمد رنجه خوامخا لګوئ دا نظر تیزوی او بانړه راخیژوی۔

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ خُثَيْمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ خَيْرَ أَكْحَالِكُمُ الْإِثْمِدُ، يَجْلُو الْبَصَرَ، وَيُنْبِتُ الشَّعْرَ»

ابن عباسؓ فرمائی د حضوراقدسﷺ ارشاد دے چی ستاسو په ټولو رنجو کښ د اثمد رنجه بهترین رنجه دی دا نظر تیزوی او بانړه راخیژوی۔

فائده:دی حدیث په راویانو کښ د بشرابن مفضل په باره کښ علماءو لیکلی دی چی دده معمول روزانه د څلور سوه ۴۰۰ رکعاتو نفلو او یوه ورځ روژه او بله ورځ افطار ئی همیشه معمول وو۔

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُسْتَمِرِّ الْبَصْرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عَلَيْكُمْ بِالْإِثْمِدِ، فَإِنَّهُ يَجْلُو الْبَصَرَ وَيُنْبِتُ الشَّعْرَ

حضرت ابن عمرؓ هم د حضور اقدسﷺ دا ارشاد نقل کړے دے چی حضورﷺ وفرمائیل چی اثمد رنجه خوامخا لګوئ دا نظر تیزوی او بانړه راخیژوی۔

فائده:دی ټولو روایاتو کښ د اثمد لګولو ترغیب راغلے دے لیکن ددی نه هغه سترګی مراد دی د کومو چی موافق راشی کنی د بعضے عوارضو د وجے نه بعضے خلقو باندی دا سم نه رازی لکه چی مخکښ تیر شو، علماء ددی ارشاداتو او معمولاتو وجه دا بیان کړیده چی چی رنجه لګول سنت دی او خاص طور اثمد ډیر بهتر دی لهذاکه د اثمد نه علاوه نور رنجه ولګولے شی نو هم به سنت ادا شی البته فضیلت ددی دے۔

باب ما جاء في لباس رسول الله
د حضورﷺ د لباس ذکر

فائده:دی باب کښ امامؒ شپاړس احادیث نقل کړی،لباس باره کښ علماء فرمائی چی د سړی لباس بعضی **واجب** وی بعضی **مستحب** وی بعضی **حرام** وی بعضی **مکروه** بعضی **مباح**۔سړی دپاره د لباس

استعمالولو ددی مندوباتو طرفته رغبت او د مکروهاتو نه اجتناب پکار دے ۔**واجب** هغه لباس دے چې په هغې سره عورت پټولے شی،**مستحب/مندوب** هغه دے چې په شریعت کښ د هغې ترغیب راغلے وی لکه بهترینه کپړه د اخترونو په ورځ او سپینه کپړه د جمعې په ورځ۔**مکروه** چې د هغې د نه استعمال په باره کښ ترغیب راغلے وی لکه د مالدار همیشه شلیدلی/زړی کپړے اغوستل،**حرام** چې د هغې د اغوستلو نه منع راغلی وی لکه د سړی د پاره د ریخمو کپړے بغیر د عذر نه استعمالول۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ الرَّازِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى، وَأَبُو تُمَيْلَةَ، وَزَيْدُ بْنُ حُبَابٍ، عَنْ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: «كَانَ أَحَبُّ الثِّيَابِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْقَمِيصَ

حضرت ام سلمهؓ فرمائی چې حضور ﷺ به په ټولو کپړو کښ قمیص ډیر غوره کوو/خوښو۔

فائده:د حضور ﷺ د قمیص ډیر غوره کولو وجهے علماء لیکلی دی ،بعض فرمائی چې ددی سره بدن په خه طریقه سره پټیګی بخلاف د لنګ وغیره،بعض فرمائی چې د قیمت د کم والی په وجه او په بدن باندی د بوجھ نه کیدو د وجهے بخلاف د څادر وغیره،د بعضو رائے ده چې ددی سره تکبر نه رازی په خلاف د بعضی نورو کپړو۔

د بنده(حضرت شیخ زکریاؒ)په نزد باندی ددی وجه بظاهر داده چې ددی سره ستر عورت هم په خه طریقه کیږی او دی سره سره ښائیست او زینت هم خه وی په خلاف د نورو کپړو چې یا په ښائیست کښ کمے پاتی کیږی لکه لنګ یا په ستر کښ لکه څادر وغیره،ددی باب اتم حدیث بظاهره ددی مخالف دے د هغې سره تطبیق به هلته بیان شی۔

حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ الْبَغْدَادِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو تُمَيْلَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أُمِّهِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، قَالَتْ: «كَانَ أَحَبَّ الثِّيَابِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَلْبَسُهُ الْقَمِيصُ» قَالَ:" هَكَذَا قَالَ زِيَادُ بْنُ أَيُّوبَ، فِي حَدِيثِهِ: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أُمِّهِ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ، وَهَكَذَا رَوَى غَيْرُ وَاحِدٍ، عَنْ أَبِي تُمَيْلَةَ مِثْلَ رِوَايَةِ زِيَادِ بْنِ أَيُّوبَ، وَأَبُو تُمَيْلَةَ يَزِيدُ فِي هَذَا الْحَدِيثِ عَنْ أُمِّهِ وَهُوَ أَصَحُّ"

دغه شان د امه سلمهؓ نه هم بعضو دا نقل کړی دی چه د حضور ﷺ په کپړو کښ د ټولو نه زیات قمیص خوښ وو۔

فائده:ملا علی قاریؒ د دمیاطی نه نقل کړی دی چې د حضور ﷺ د قمیص د وړی نه جوړ ووچې ډیر اوږد هم نه وو او نستونړی ئې هم ډیر اوږده نه وو،**بیجوری** نقل کړی دی چې د حضور ﷺ سره صرف یو قمیص وو ،او د عائشےؓ نه ئې نقل کړی دی چې د حضور ﷺ معمول د سحر د خوراک نې د ماښام د پاره کیخودل نه وو او نه د ماښام نه د سحر د پاره ،او څه کپړے قمیص،څادر ،لنګ یا پائےزار دوه جوړے نه وو۔**مناوی** دحضرت ابن عباسؓ نه نقل کړی دی چې د حضور ﷺ قمیص ډیر اوږد نه وو او نه ئې نستونړی ډیر اوږده وو۔یو بل حدیث کښ د ابن عباسؓ نه نقل کړی دی چې د حضور ﷺ قمیص به د زنګونانو نه اوچت وو ۔علامه **شامیؒ** لیکلی چې د پنډۍ د نیمے پورے پکار دے۔

» حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ: حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ بُدَيْلٍ يَعْنِي ابْنَ مَيْسَرَةَ الْعُقَيْلِيَّ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ قَالَتْ: «كَانَ كُمُّ قَمِيصِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الرُّسْغِ»

حضرت اسماءؓ فرمائی چی د حضورﷺ د قمیص نستونړی تر مړوند پورے وو۔

فائده: دا حدیث بظاهره د هغې حدیث خلاف دے کو کښ چی د نستونړو د مړوند نه لاندی پوری وارد شوے دی ۔ علماء دا روایات په یو څو طریقو سره جمع کړی دی، **اول** دا چی د اوقاتو په اختلاف باندی حمل شی چی کله داسی وو او کله هاغسی۔ **دویم** داچی نستونړوی به کله راغوند(چوړړی) وو نو د مړوند پوری او چی کله به سیدها وو نو د مړوند نه لاندی پوری، **بعضو** دا صرف په اټکل باندی حمل کړیدی بیا څه اشکال نشته، **مولانا خلیل احمد صاحبؒ** په بذل المجهود کښ لیکلی دی چی د مړوند پوری روایات په افضلیت باندی محمول دی او سیوا والا په جواز باندی ، **علامه جزریؒ** لیکلی دی چی د قمیص نستونړی د مړوند پوری سنت دی او د قمیص نه علاوه چوغه وغیره کښ د مړوند نه لاندی پوری خو چی په ګوتو باندی نه اوړی۔

حَدَّثَنَا أَبُو عَمَّارٍ الْحُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قُشَيْرٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَهْطٍ مِنْ مُزَيْنَةَ لِنُبَايِعَهُ، وَإِنَّ قَمِيصَهُ لَمُطْلَقٌ، أَوْ قَالَ: زِرُّ قَمِيصِهِ مُطْلَقٌ، قَالَ: فَأَدْخَلْتُ يَدِي فِي جَيْبِ قَمِيصِهِ فَمَسِسْتُ الْخَاتَمَ

قره ابن ایاسؓ فرمائی چی زه د حضوراقدسﷺ په خدمت کښ د قبیله مزینه د یو جماعت سره د بیعت(لاس نیوے)د پاره حاضر شوم نو د حضورﷺ د قمیص بټن(صدف)پرانستے وو ما ددویﷺ په ګریوان کښ لاد دننه کړو او د برکت دپاره می مهر نبوت باندی لاس راخکو۔

فائده: ددویؓ حاضری چی کوم وخت وشوه نو د حضورﷺ ګریوان کهولاو وو په داسی حالت کښ ددویؓ زیارت وشو د محبت سره دا ضروری ده چی د محبوب هره ادا په زړه کښ ځائے وکړی **عروهؒ** کوم چی ددی حدیث راوی دے فرمائی چی ما معاویه او د هغه ځوی لره کله هم د ګریوان بټنی لګولی ندی لیدلی که ګرمی به وه او که سرړزی همیشه به ئی بټنی پرانستے وے۔ ددی حضراتو په په برکت باندی نن د حضورﷺ هره هره ادا د یو یو امتی سره محفوظه ده۔ (جزاهم الله عنا وعن سائر الامة احسن الجزاء)

حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ الشَّهِيدِ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ وَهُوَ يَتَّكِئُ عَلَى أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ عَلَيْهِ ثَوْبٌ قِطْرِيٌّ قَدْ تَوَشَّحَ بِهِ، فَصَلَّى بِهِمْ. وَقَالَ عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ: قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ: سَأَلَنِي يَحْيَى بْنُ مَعِينٍ عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ أَوَّلَ مَا جَلَسَ إِلَيَّ، فَقُلْتُ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، فَقَالَ: لَوْ كَانَ مِنْ كِتَابِكَ، فَقُمْتُ لِأُخْرِجَ كِتَابِي فَقَبَضَ عَلَى ثَوْبِي ثُمَّ قَالَ: أَمْلِهِ عَلَيَّ، فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ لَا أَلْقَاكَ، قَالَ: «فَأَمْلَيْتُهُ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَخْرَجْتُ كِتَابِي فَقَرَأْتُ عَلَيْهِ»

حضرت انسؓ فرمائی چی حضورﷺ په اسامهؓ تکیه لگولی وه د مکان نه بهر ئی تشریف راوړو دغه وخت په حضورﷺ باندی یوه یمنی گل شوی کپړه وه چی حضورﷺ اغوستی وه حضورﷺ بهر راغۍ او صحابه له ئی مونځ وکړو۔

فائده:دا قصه د حضورﷺ د بیمارئ ده لکه چی دارقطنی ددی تصریح کړیده ددی وجے نه حضورﷺ په اسامهؓ باندی تکیه لگولی وه او غالبه داده چی د مرض الوفات قصه ده دا قسم واقعات په هغې کښ پیښ شوی وو،د حضورﷺ په څه شی باندی تکیه لگولو باب کښ به هم دا حدیث راشی، ددی حدیث متعلق امام ترمذیؒ یوه عجیبه قصه نقل کړیده ددی نه دحضراتو محدثینو د حدیثو سره انتهائی شوق او د دنیا بے ثباتی معلومیږی۔''محمد ابن الفضلؒ فرمائی چی یحیٰ ابن معینؒ (چی د حدیثو لوے امام دے تر دی چی بعضی علماء لیکی چی دهٔ لا لاکهه حدیثونه په خپل لاس لیکلی) ددی حدیث زمانه په ناسته تپوس وکړو ما اورووِل شروع کړل ده اووی چه که د کتاب نه ئی راته واوروئ زما به دیر اطمینان راشی زه د کتاب پسی پاسیدل نو ده زما لمن ونیوله او وئ وئیل اول ئی راته په حفظ ووائی د مرگ او ژوند پته نه لگی ممکنه ده چی بیا ملاؤ شو یا نه چی کتاب وگوری بیا به ئی دوباره واوروئ ،**محمد ابن الفضلؒ** فرمائی اول ما په یادو واورووِ بیا مِ کتاب راوړو او د کتلو نه مِ ورته واوروو۔**الله اکبر** دوی ته د دواړو د ژوند دومره قدرے اطمنان نه وو چی د دننه نه کتاب راوړو پوره د ژوند یقین وے او د حدیث د فوت کیدو یوه لری خطره ئی هم خوښه نه کړه۔

» .حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ إِيَاسٍ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اسْتَجَدَّ ثَوْبًا سَمَّاهُ بِاسْمِهِ عِمَامَةً أَوْ قَمِيصًا أَوْ رِدَاءً، ثُمَّ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَمَا كَسَوْتَنِيهِ، أَسْأَلُكَ خَيْرَهُ وَخَيْرَ مَا صُنِعَ لَهُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهِ وَشَرِّ مَا صُنِعَ لَهُ»
حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ يُونُسَ الْكُوفِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مَالِكٍ الْمُزَنِيُّ، عَنِ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ

ابوسعید خدریؓ فرمائی چی کله به حضور اقدسﷺ نوی کپړه اغوستله نو دخوشحالئ د اظهار د پاره به ئی د هغې نوم اغیستلو مثلاً الله الله قمیص راکړو دغه شام پگړئ څادر وغیره بیا به ئی دا دعا فرمائیله:**اللهم لک الحمدُ کما کسَوتَنِیه،اسئَلُکَ خیرَه وخیرَما صُنِعَ له و اَعوذُبِکَ مِن شره وشرِما صنع له۔** ترجمه:اے الله ستا دپاره ټول تعریفونه دی او ددی کپړی په راکولو ستا شکر دے یا الله ستا نه ددی کپړے خیر غواړم (چی خراب او ضائع نشی)او د هغې مقاصدو خیر غواړم د کوم د پاره چی دا جوړه شوی ده،او خاص ستا نه ددی کپړے د شر نه پناه غواړم او د هغې څیزونو د شر نه پناه غواړم چا د پاره چی دا جوړه شوی ده د کپړے خیر او شر خو ښکاره دےاو د کوم څیز دپاره چی جوړه شوی وی مثلاً گرمی یخنی ښائست وغیره ،د کوم غرض دپاره چی جوړه شوی وی د هغې خیر لکه د الله په رضا کښ استعمال شی په عبادت کښ مددگار شی او شر/بدی ئی داده چه د الله په نافرمانئ کښ استعمال شی او عجب او تکبر پیدا کړی وغیره۔

« حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: «كَانَ أَحَبَّ الثِّيَابِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَلْبَسُهُ الْحِبَرَةُ»

حضرت انسؓ فرمائی چی د حضور ﷺ ګل دار یمنی څادر په کپړو کښ دیر خوښ وو۔

فائده: د حدیث په ظاهره د باب د مخکښ حدیث مخالف دے کوم کښ چی د قمیص د ټولو نه د خوښ والی ذکر راغلے وو، علماءؒ ددی مختلف توجیهات بیان کړی ،د ټولو نه آسان دادے چی دواړه ډیر خوښ وو هغه هم او دا هم څه منافات نشته ۔ یا دا چی د اغوستو په کپړو کښ قمیص ډیر خوښ وو او د پسرولو په کپړو کښ څادر ئ ډیر خوښ وو۔ بعض خلقو د ثبوت په لحاظ باندی دا حدیث ډیر قوی خودلے دے ۔ بعضو اول حدیث د اقسامو د لباس نه ګرزولے دے یعنی د کپړو په ټولو قسمونو کښ قمیص ډیر خوښ وو او دا حدیث ئ د رنګ د اقسامو نه ګرزولے دے یعنی د رنګ په اعتبار به ئ منقش(رنګدار)څادر ډیر خوښ وو، بعضی وائی چی دا څادری په شین رنګ واله وی ۔ او په رنګونو کښ ئ شین رنګ ډیر خوښ وو ځکه چی د جنت کپړے به هم شین رنګ والا وی ۔

حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: «رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِ حُلَّةٌ حَمْرَاءُ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى بَرِيقِ سَاقَيْهِ» قَالَ سُفْيَانُ: أُرَاهَا حِبَرَةً

ابو جحیفهؓ فرمائی چی ما نبیﷺ ولیده چی سره جوړه ئ اغوستی وه د حضور ﷺ د دواړه پنډو چمک ګویا چی وس هم زما مخے ته دے سفیان کوم چی ددی حدیث راوی فرمائی ماته چی څومره معلومه ده دغه سره جوړه منقشه(رنګداره/ګل داره) وه۔

فائده: دا قصه د حجة الوداع ده لکه چه د بخاری وغیره په روایت کښ تصریح موجود ده۔ سفیانؒ ددی روایت مراد منقش جوړه ځکه بیانوی چی د سری جوړے نه ممانعت راغلے دے ،ددی وجے نه د علماء په دی کښ اختلاف دے د احنافو په کښ هم مختلف اقوال دی ،دټولو په اول باب کښ هم ذکر شوی چی پدی کښ تفصیل دے چی د کپړے د تعین نه وروستو د علماء نه تحقیق کولے شی ،دحضرت قطب ارشاد مولانا ګنګوهیؒ په فتاویٰ کښ په کثرت سره دا مضمون شته چی سره جوړه د سړو دپاره د فتویٰ په رو سره جائز ده خو د تقویٰ په لحاظ سره پریخودل پکار دی ځکه چی د علماء اختلاف پکښ دے۔

« حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: «مَا رَأَيْتُ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ أَحْسَنَ فِي حُلَّةٍ حَمْرَاءَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِنْ كَانَتْ جُمَّتُهُ لَتَضْرِبُ قَرِيبًا مِنْ مَنْكِبَيْهِ»

حضرت براءؓ فرمائی چی ما یو سرے جوړے والا د حضور ﷺ نه ښائسته ندے لیدلے دغه وخت د حضور ﷺ زلفی مبارکی د حضور ﷺ د اوږو نزدی رارسیدے۔

فائده: دا حدیث په اول باب کښ ذکر شوے دلته د سرے جوړے د ذکر په وجه مکرر ذکر شو۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ إِيَادٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي رِمْثَةَ قَالَ: «رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِ بُرْدَانِ أَخْضَرَانِ»

ابو رمثةؓ فرمائی چی ما حضور اقدسﷺ دوه شنے څادری اغوستو والا لیدلے دے۔

فائده: دا حدیث مخکښ ذکر شوے د لباس په وجه په دی باب کښ مختصر مکرر ذکر شو۔

حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ حَسَّانَ الْعَنْبَرِيُّ، عَنْ جَدَّتَيْهِ، دُحَيْبَةَ وَعُلَيْبَةَ، عَنْ قَيْلَةَ بِنْتِ مَخْرَمَةَ قَالَتْ: «رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِ أَسْمَالُ مُلَيَّتَيْنِ كَانَتَا بِزَعْفَرَانٍ وَقَدْ نَفَضَتْهُ». وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ طَوِيلَةٌ

قیله بنت مخرمهؓ فرمائی چی ما حضورﷺ په داسی حالت کښ ولیدو چی په حضورﷺ باندی دوه زاړه لنګونه وو چی په زعفرانو باندی رنګ شوی وو ،لیکن د زعفرانو اثر په هغې باندی باقی نه وو پاتی شوے په دی حدیث کښ اوږده قصه ده۔

فائده: په زعفرانو رنګ شوی کپړو نه په حدیث کښ منع راغلے دی وجے نه په حدیث کښ اشاره وکړه چی د زعفرانو اثر باقی نه وو پاتی شوے چی د هغې احادیثو سره اختلاف واقع نشی۔

د حضور زاړه دوه څادرے اغوستل د تواضع د وجے وو ددی وجے نه صوفیاؤ د تنګدستئ حالت اختیار کړے چی دا تواضع طرفته وړونکے دے او د تکبر نه لرے کوونکے دے لیکن ورسره دا خبره هم ده چی که دا مقصود حاصل نه وی نو بیا دا حالت محمود ندےلا دا چی په ځائے ددی نفع ورته نقصان ملاؤ شی ،لکه چی په دی زمانه کښ کیږی او اکثر دغه اظهار د غریبئ د کمال ذریعه جوړولے شی او په زبان حال سره سوال وی۔ دحضرت ابوالحسن شاذلیؒ چی په لویو صوفیاؤ کښ دے قصه مشهوره ده چی دے یوه ورځ په انتهائی ښائسته کپړے اغوستے وے یو غریب حاله پری اعتراض وکړو نو دوی جواب ورکړو "زما د حالت د الله تعالیٰ حمد وشکر ظاهر کوی او ستا دا حالت د سوال صورت جوړیږی ته په زبان حال سره د خلقو نه سوال کوی"۔الغرض په نیت د تواضع ښائسته لباس نه اغوستل افضل دی خو په شرط ددی چی څه بل نقصان طرفته ده ونه رسوی۔

ددی بالمقابل که څه بل دینی مصلحت مقتضی وی ،مثلاً د یو مخلص هدیه والا دلداری مقصود وی یا څه بل دینی مصلحت په دی باندی مرتب کیږی نو عمده لباس اغوستل بهتر او مستحب ګرزی۔

نبیﷺ یو ځل د اووه ویش اوښو په بدل کښ یوه جوړه اغیستے وه او اغوستلے ئی وه ۔البته دا ضرور ده چی دا یوه وقتی او عارضی شے وو کنی عام لباس به د نبیﷺ انتهائی معمولی وو۔ددی وجے نه د اکثر مشائخو د تصوف دا معمول دے ،البته د حضرات نقشبندیه او شاذلیه معمول د عمده لباس راروان دے او د صورت د سوال نه د تحفظ رعایت ئی اهم ګرزولے لکه چی ابو الحسن شاذلی افرمائیل۔

د نفس د دهوکے نه ځان ساتل دواړه طرفته ضروری دی په شکسته حالت کښ شهرت او د تواضع په اظهار کښ ریا، او په عمده لباس کښ تکبر خطرناک امور دی۔

په حدیث کښې اوږده قصه ده چې د هغې د حضورﷺ د لباس سره تعلق نشته دی وجې نه امام ترمذیؒ د اختصار دوجې پریخوده قصه تقریبًا دوه صفحې ده شراحو هم اختصارًا پریخې ده په دی کښې د قیله د ابتدائی اسلام قصه او کیفیت دے ،البته په مشهور رویت کښې دا هم دی چې حضورﷺ په دی غریبانه لباس کښې تشریف فرما وو ،د کهجورے یوه څانګه د حضورﷺ په لاس کښې وه یو کس حاضر شو او د حضورﷺ دا غریبانه حالت ئې ولیده نو د رعب دوجې نه په رپیدو شو،حضورﷺ دده حالت پخپله ولیده یا بل چا ورته ووی نو حضورﷺ وفرمائیل سکون اختیار که! د حضورﷺ دا فرمائیل وو چې دده نه یره وغیره ټوله ختمه شوه۔

بعضې احادیثو نه دا قصه پخپله د قیلې معلومیږی۔لکه چې امام ترمذیؒ د حضورﷺ د نشست په بیان کښې ددی لګ ذکر هم کړے دے او د قیلې طرفته ئې د قصې نسبت کړے دے لکه چې د حضورﷺ د نشست د باب په بیان کښې رازی۔

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ خُثَيْمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عَلَيْكُمْ بِالْبَيَاضِ مِنَ الثِّيَابِ لِيَلْبِسْهَا أَحْيَاؤُكُمْ، وَكَفِّنُوا فِيهَا مَوْتَاكُمْ، فَإِنَّهَا مِنْ خَيْرِ ثِيَابِكُمْ»

حضرت ابن عباسؓ فرمائی چې حضورﷺ به فرمائیل چې سپینې کپړے اختیاروئ دا د بهترین لباس نه دی ،سپینې کپړے په ژوندون اغوندئ او په سپینو کپړو کښې مړو له غسل ورکوئ۔

فائده:دی حدیث کښې د حضورﷺ د سپینو کپړو اغوستو ذکر نشته دی وجې نه دا په شمائلو کښې ذکر کول مخفی دی لیکن دا توجیه کیدے شی چې کله حضورﷺ ددی ترغیب ورکړو نو پخپله اغوستل تری هم راووتل او په بخاری وغیره کښې د حضورﷺ سپین لباس اغوستل بالتصریح ثابت دی۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ مَيْمُونِ بْنِ أَبِي شَبِيبٍ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْبَسُوا الْبَيَاضَ، فَإِنَّهَا أَطْهَرُ وَأَطْيَبُ، وَكَفِّنُوا فِيهَا مَوْتَاكُمْ»

سمرة بن جندبؓ فرمائی چې حضورﷺ وفرمائیل چې سپینې کپړے اغوندئ چې دا ډیری پاکې صفا وی او پدی کښې خپلو مړو ته کفن ورکوئ۔

فائده:ډیری پاکې صفا کیدو مطلب دادے چې لګ شان داغ پری ولګی نو محسوسیږی بخلاف د رنګداری کپړے چې په هغې باندی لګ شان داغ کم محسوسیږی۔

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا بْنِ أَبِي زَائِدَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ شَيْبَةَ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: «خَرَجَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ غَدَاةٍ وَعَلَيْهِ مِرْطٌ مِنْ شَعَرٍ أَسْوَدَ»

حضرت عائشةؓ فرمائی چې حضورﷺ یو ځل د مکان نه بهر تشریف ووړو نو په حضورﷺ باندی د تورو ویختو څادر وو۔

حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عِيسَى قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ قَالَ: حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَبِسَ جُبَّةً رُومِيَّةً ضَيِّقَةَ الْكُمَّيْنِ

مغیره ابن شعبةؓ فرمائی چې حضورﷺ یوه رومی جبه اغوستی وه چې د هغې نستونړی تنګ وو۔

فائده: دا قصه د غزوه تبوک ده ،علماء ددی قسم احدیثو نه استنباط کړے دے چې د کافرانو جوړ شوی څیزونه ناپاکه نه وی تر څو چې په څه خارجی طور باندی د هغې د ناپاکه کیدو یقین نه وی ، ځکه چې په روم کښ تر دغه وخته څوک مسلمانان شوی نه وو او ددوی بنړلی شوی کپړے حضورﷺ اغوستلی دی۔

د حضور ﷺ د معاش په باره کښ

فائده: دا باب د شمائل په موجوده نسخو کښ دوه ځایه راغلے دے یو ځائے دلته او بل د کتاب په آخر کښ ۔لیکن د دوو ځایو د ذکر کولو څه خاص وجه نشته ددی وجے بعضے نسخو د دواړو بابونو احادیث په یو ځائے جمع کړی دی خو په اکثر نسخو کښ دوه ځایه دی ددی وجے نه دا توجیه کیدے شی چې د امام ترمذیؒ مقصود دلته صرف د تنګۍ بیان دے او هلته چې حضورﷺ د تنګۍ په حالت کښ چې څه څیزونه استعمال کړی یا نوش فرمائیلی د هغې بیان مقصود دے ،ددی وجے نه دلته ئی صرف دوه حدیثونه ذکر کړی او هلته ډیر۔دا هم ممکن ده چه دلته هغې څیزونو طرفته اشاره وی مقصود وی کوم چې په تیرو حدیثونو کښ ذکر شو لکه زوړ لنګ یا د تنګو نستونړو جبه وغیره کوم چې د عام معمول خلاف وو دا دهغې وخت د عام تنګ حالۍ د وجے وو چې ابتداءً غربت ډیر زیات وو ،پس د ترجمے الفاظ ار چې یو دی خو مقصود جُدا دے۔

امام ترمذی پدی باب کښ دوه حدیثونه ذکر کړی۔

ابن سیرینؒ فرمائی چې مونږ یوه ورځ د ابوهریرةؓ سره وو په هغه باندی یو لنګ او یو څادر وو دواړه د کتان وو چې په سُر بیخن رنګ باندی رنګ شوی وو ،ابوهریرةؓ په هغې باندی پوزه پاکه کړه او بیا ئی وفرمائیل واه واه! نن ابو هریره د بوځکې په کپړه باندی پوزه پاکوی او یوه هاغه زمانه وه چې زه به د منبر نبویﷺ او د عائشےؓ د حجرے درمیان کښ بے هوشه پروت ووم او خلقو به د لیونی په ګمان زما سټ له په خپه زور راکوو حقیقت کښ په ما باندی لیونتوب وغیره هیڅ نه وو خو د زیاتی لوږې دوجے نه به داسی حالت کیدو۔

فائده: کتان یو عمده قسم کپړه ده ۔صاحب د لغات الصراح لیکلی چې دا یوه باریک قسم کپړه ده چې د وښو د پوست نه جوړیږی او صاحب د محیط اعظم لیکلی چې کتان ته په ہندۍ کښ "السی" وائی د دی د پوستکی نه کپړے بنړلے شی ۔

د ابوهریرةؓ سټ له په خپه باندی زور ورکول په هغه زمانه کښ به لیونو له د علاج دپاره په سټ په خپه زور ورکولے کیدو چې په هوش کښ راشی۔دا حدیث ئی د حضورﷺ په حالاتو کښ ځکه ذکر کړو چې هر کله د ابوهریرةؓ پشان خواصو خادمانو دا حالت وو نو ددی نه د حضورﷺ د تنګۍ حالت پخپله معلوم شو چې دا حضرات اہل صفه به د نبیﷺ میلمانه شمار کیدل او څه چې به راتلل په دوی باندی به

تقسیمیدل۔حضرت ابوهریرةؓ فرمائي چې ما یو پېره د عمرؓ نه د یو آیت متعلق څه تحقیق تپوس وکړو هغوی راته فرمایه زه ورسره روان ووم چې طاقت مې ونه لرلو او بې هوشي ورتاؤ شوم۔

نن ډیر د مسلمانانو د تنګ حالۍ غوغا ده او د ډوډۍ سوال دومره اهم دې چې ددې په خاطر هر قسم بد دیني اختیارولې شي لیکن آیا ددې حالاتو د سلَمه برخه هم زمونږ حالات شته؟ او دې حضراتو په دومره تکلیفونو کښې هم څه قسم دیني کمزوری برداشت کولې نه شوه۔

مالک ابن دینارؒ فرمائي چې حضور ﷺ نه چرته د ډوډۍ او غوښه په مَړه خیټه نده خوړلې مګر په حالت ضفف کښې،مالک ابن دینار فرمائي چې ما د یو بانډچي نه د ضفف تپوس وکړو نو هغه راته ووی چې د خلقو سره ډوډۍ خوړلو ته وائي ۔

فائده:د ضفف معنیٰ پته وه لکه چې وس هم اهل لغت په دې کښې مختلف دی ددې وجې نه مالک ابن دینار د یو بانډچي نه تپوس کړې دې ،اجتماعي حالت کښې د مَړې خیټې خوراک معنیٰ بعضو دا بیان کړې ده چې چرته به دعوت وو نو د مَړې خیټې د خوراک موقع به راغله کنې داسې به څه موقع نه راتله۔پدې باندې بعضې علماءو په ډیر زور سره رد کړې دې دوی وائي چې حضور ﷺ ته داسې نسبت کول که چرې دا نسبت نن صبا چاته وکړې شي نو بد ئې ګڼړي انتهائي بې ادبي ده۔مګر د بنده(حضرت شیخؒ) په نزد په دې کښې څه مانع نشته ، ځکه چې په نن زمانه کښې که دا نسبت چاته وکړې چې خپل کور په مَړه خیټه خوراک نه کوي نو ددې مطلب داوي چې دې بخیل دې،او په هغه زمانه کښې حضور ﷺ ته په داسې نسبت کولو سره داوهم نه راتلو ،ځکه چې د هغې وخت تنګ حالي معلومه ده چې څو څو وخته به مسلسل فاقه وه ۔او ددې سره د حضور ﷺ سخا هم هرچاته معلومه ده چې د چرته نه به هدیه راتله هغه به ئې هم په اصحاب صفه باندې تقسیم کوله۔په داسې حال کښې به د مَړې خیټې خوراک موقع کله راتله،لکن د حدیث شرحه کونکې دې مطلب ته غلط وائي او ددوی وینا دلیل دې ځکه که چرې دا مطلب غلط وي نو الله تعالیٰ دې په خپله مهربانۍ سره معاف کړي (اعوذ بالله ان اقول فی حقه ما لایلیق بشانه)

بهر صورت کومو علماءو چې دا مطلب ناخوښه کړې دې هغوی ددې مطلب داسې بیانوي چې حضور ﷺ به په حالت د کوربه والي کښې د میلمه سره په مړه خیټه ډوډۍ خوړله چه هسې نه میلمه زر پاسي او وږې پاتې شي ،او په هغه وخت کښې چې د حضور ﷺ به میلمه راغې نو حضور ﷺ به باوجود ددې غربت او تنګۍ د میلمه د پاره به ئې فکر کوو او څه به ئې پیدا کول، او کیدې چې د جمعې سره خوراک مراد وي عامه ده خپل کور وي یا د بل چا۔ځکه چې په کومه مجمع کښې به حضور ﷺ وو نو د حضور ﷺ د لاس پورته کوو(خوراک بس کولو) سره د مجمعې لاس وجتول بدیهي خبره ده۔

تنبیه:د حضور ﷺ د ډکې خیټې/مَړې خیټې خوراک چې کوم ځائې راغلي دی ددې نه مراد په ټولو ځایونو کښې د خیټې د دریمې حصې مَړول مراد دی او دا حالت به هم په میلمستیا کښې وو کنې بیخي خیټه ډکول خو په هیڅ حالت کښې نه دی شوی نه په میلمستیا کښې او تنهائي کښې ۔

د حضورﷺ د موزے په بیان کښ

فائده: حضورﷺ څو قسمه موزے استعمال کړی دی ،د موزے د آدابو نه خئ موذے اول په خپو کول دی ،د موزه د پخپو کولو نه مخکښ ټکوَخل ،ددی وجه داده چی په معجزات کښ طبرانی د موزے په باره کښ رایت نقل کړے دے حضرت ابن عباسؓ فرمائی چی حضورﷺ یوه ورځ په ځنګل کښ یو موزه پخپه کړه او د دویمے اراده ئی کوله چی یو کارغه راغے او موزه ئی اوچته کړه بره ئی اوخیژوله او راتاوه ئی کړه ،په هغے کښ یو مار ننوتے وو چی د راتاویدو سره بهر راوؤتو ۔حضورﷺ د الله تعالیٰ شکر ادا کړو او د موزو د ادابو نه ئی یو قانون بیان کړه چی د ہر مسلمان د پاره ضروری دی چی کله د موزے پخپو کولو اراده وکړی نو اول دی څنډی/ټکوَخی۔

حدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ دَلْهَمِ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ حُجَيْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ النَّجَاشِيَّ أَهْدَى لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُفَّيْنِ أَسْوَدَيْنِ سَاذَجَيْنِ، فَلَبِسَهُمَا ثُمَّ تَوَضَّأَ وَمَسَحَ عَلَيْهِمَا

بریدةؓ فرمائی چی نجاشی حضورﷺ له دوه ساده موزے په هدیه کښ رالیږلی وے حضورﷺ هغه پخپو کړے او د اودس نه وروستو ئی پرے مسح وکړه۔

فائده: نجاشی به د حبشے د هر بادشاه لقب وو لکه چی "شریف"به د مکے د هر والی لقب وو ،ددی نجاشی نوم **اصحمه** وو دے مسلمان شوے وو علماءو ددی نه استدلال کړے دے چی د کافر هدیه قبلول جائز دی ځکه چی دے تردے وخته مسلمان شوے نه وو البته بل حدیث کښ د کافر د هدیے نه انکار هم راغلے دے دے وجے نه علماءو دا په مختلف طریقو سره جمع کړی دی۔

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّا بْنِ أَبِي زَائِدَةَ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَيَّاشٍ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ: قَالَ الْمُغِيرَةُ «بْنُ شُعْبَةَ: «أَهْدَى دِحْيَةُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُفَّيْنِ، فَلَبِسَهُمَا» . وَقَالَ إِسْرَائِيلُ: عَنْ جَابِرٍ، عَنْ عَامِرٍ «وَجُبَّةً فَلَبِسَهُمَا حَتَّى تَخَرَّقَا لَا يَدْرِي النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَذَكِيٌّ هُمَا أَمْ لَا. قَالَ أَبُو عِيسَى:" وَأَبُو إِسْحَاقَ هَذَا هُوَ أَبُو إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيُّ، وَاسْمُهُ سُلَيْمَانُ

مغیره ابن شعبةؓ فرمائی چی دحیه کلبی دوه موزے حضورﷺ ته ورکړے وی یو بل روایت کښ د موزو سره د جبے د پیش کولو هم ذکر شته حضورﷺ به هغه پخپو کولے تردی چی وشلیدی،حضورﷺ دا تحقیق هم نه وو کړے چی دا د حلال کړے شوی ځناور دی یا د مردار۔

فائده:دی اخیر لفظ نه د احنافو ددی قول تائید کیږی چی د دباغت نه وروستو هره څرمن استعمالول جائز دی که حلال کړے شوے وی او که مردار چی ددی بحث د فقه د کتابونو سره تعلق لری۔

دحضورﷺ د پائزار مبارک بیان

فائده:په دی باب کښ د حضورﷺ د پائزار د ہیئت/شکل او د هغے د پخپو کولو او ویستلو د طریقے ذکر دے۔د پائزار شریف نقشه او د هغے برکات او فضائل د حکیم الامت اشرف علی تهانویؒ په رساله "زاد السعید"په اخیر کښ تفصیلی ذکر دی که د چا تفصیل مقصودوی هلته دی وګوری،خلاصه دا چی ددی خصوصیتونه بے انتها دی علماءو ددی بارہا تجربے کړیدی د حضورﷺ زیارت نصیب کیږی د ظالم نه

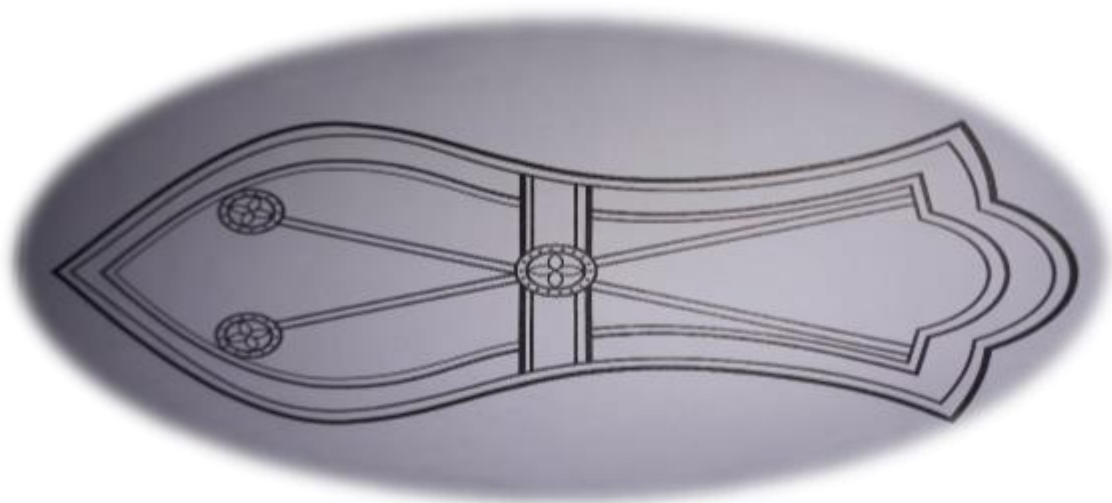
نجات ملاویږی ہر دل عزیزی حاصلیږی غرض په ہر مقصد کښې ددې په وسیله کامیابی حاصلیږی،د وسیلې طریقې هم په هغې کښې ذکر دی۔

امام ترمذی په دې باب کښې یوولس حدیثونه نقل کړی دی۔

« حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: قُلْتُ لِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: كَيْفَ كَانَ نَعْلُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: «لَهُمَا قِبَالَانِ»

قتادةؒ فرمائی چې ما د حضرت انسؓ نه تپوس وکړو چې د حضورﷺ نعل شریف څنګه وو ؟هغوی وفرمائیل چې په ہر یو کښې دوه دوه تسمې وې۔

فائده: په عربو کښې به پائزار داسې نه وو لکه څنګه چې دلته په هند کښې متعارف دې بلکه د یو څرمنې په تلې باندې به دوه تسمې وې۔چې نقشه ئې دا ده۔



1نقشه نعل مبارک

« حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: «كَانَ لِنَعْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قِبَالَانِ مَثْنِيٌّ شِرَاكُهُمَا»

ابن عباسؓ فرمائی چې د نبیﷺ د نعلینو شریفوینو تسمې دوه جنګې وې۔

فائده: یعنې په ہره ہره تسمه کښې دوه دوه تسمې وې یعنه ہره تسمه دوه وی ،دی حدیث په راویانو کښې یو راوی خالد حذاء دې د حذاء معنې د موچی/چمیار ده۔علماءو لیکلی دی چې دا صاحب موچی نه وو لیکن ناسته پاسته تعلقات ئې د موچیانو سره وو دی وجې نه دده لقب خالد موچی شو او په دې به خلقو پیژندو۔یعنې د کوم خلقو سره چې تعلقات ساتی د هغې ظاهری او باطنی اثر به خامخا رنګ راوړی۔

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ طَهْمَانَ قَالَ: «أَخْرَجَ إِلَيْنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ نَعْلَيْنِ جَرْدَاوَيْنِ لَهُمَا قِبَالَانِ.» قَالَ: فَحَدَّثَنِي ثَابِتٌ بَعْدُ عَنْ أَنَسٍ أَنَّهُمَا كَانَتَا نَعْلَيِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

عیسیٰؒ فرمائی چی ماته انسؓ دوه پائزاره راویستل او وئی خودل راته چی په هغې باندی ویخته نه وو ماته دهغې نه وروستو دا ثابتؒ ووئ چی دا د نبیﷺ نعلین شریفین وو۔

فائده: عربو به بغیر د ویختو لرے کولو نه هم کله کله پائزار جوړوو، راوی ځکه د ویختو خبره وکړه۔

« حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مَعْنٌ قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكٌ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ جُرَيْجٍ، أَنَّهُ قَالَ لِابْنِ عُمَرَ: رَأَيْتُكَ تَلْبَسُ النِّعَالَ السِّبْتِيَّةَ، قَالَ: «إِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَلْبَسُ النِّعَالَ الَّتِي لَيْسَ فِيهَا شَعَرٌ، وَيَتَوَضَّأُ فِيهَا، فَأَنَا أُحِبُّ أَنْ أَلْبَسَهَا»

عبید ابن جریحؒ د ابن عمرؓ نه تپوس وکړو چی تاسو د بغیر ویختو څرمنی نه جوړ پائزار پخپو کوئ ددی څه وجه ده؟ دوی فرمائیل چی ما حضورﷺ په داسی پائزار پخپو کولو او په هغې کښې په اودس کولو لیدلے ددی وجے زه داسی پائزار خوښوم۔

فائده: سوال ځکه پیدا شو چی په عربو کښې تر دغې وخت تنعم او تمدن داسی نه وو ځکه سره د ویختو د څرمنې پائزار عام جوړیدو۔ددی وجے نه د بخاری په مفصل حدیث کښې دی چی عبیدؒ ابن عمرؓ ته ووی چی زه ستاسو په معمولاتو کښې څه دسی څیزونه وینم چی د نورو صحابهؓ په معمولاتو کښې نه وینم یو د هغې نه دا وو چی تاسو د ویختو نه صفا څرمنې پائزار استعمالوئ۔حضرت ابن عمرؓ د حضورﷺ په انتهائی اتباع کښې ددی هم خیال ساته نورو حضراتو به د عام دستور موافق دغه شان د څرمنې نه جوړوو۔

حدیث کښې په هغې کښې د اودس کولو مطلب دادے چی عربو په پائزار کښې ګوَرت نه وو بس د لاندی تلے او دپاسه تسمه نو اودس پکښې په اسانه کیدے شو او بے تکلفه خپے وینځلے کیدے شوی۔ددی وجے حضورﷺ به کله کله د تعلیم او جواز د پاره داسی هم کول۔بعضے علماءو ددی مطلب دا بیان کړے چی د اودس پسے به ئی سمدستی پائزار مبارک پخپو کوو دخپې د وچیدو انتظار به ئی نه کوو دی پاره چی معلومه شی چی په لمدو خپو پائزار پخپو کولو سره په اودس کښې کمے نه رازی۔

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ صَالِحٍ مَوْلَى التَّوْأَمَةِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: «كَانَ لِنَعْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قِبَالَانِ»

ابو هریرهؓ هم دا فرمائی چی د حضورﷺ د نعلینو شریفینو دوه تسمے وی۔

« حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ السُّدِّيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي مَنْ سَمِعَ عَمْرَو بْنَ حُرَيْثٍ يَقُولُ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّي فِي نَعْلَيْنِ مَخْصُوفَتَيْنِ»

عمرو ابن حریثؓ فرمائی چی ما حضورﷺ په داسی پائزار کښ په مانځه باندی لیدلے دے چی په هغې پورے دویمے   څرمن ګنډلے شوی وه۔

فائده: یعنی تلے ئی دوه تخے وے لاندی او باندی دواړه څرمن وه،یا دا مطلب چی د شلیدو په وجه ئی په څرمن کښ پیوند وو۔

« حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مَعْنٌ قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «لَا يَمْشِيَنَّ أَحَدُكُمْ فِي نَعْلٍ وَاحِدَةٍ، لِيُنْعِلْهُمَا جَمِيعًا أَوْ لِيُحْفِهِمَا جَمِيعًا»

ابوهریرهؓ فرمائی چی په یوه خپه پائزار پخپو دی څوک نه ګرزی یا دی دواړه پخپو کړی یا د دواړو اُباسی۔

فائده: دا حدیث په شمائلو کښ د ذکر کولو مطلب دادے چی د حضورﷺ عادت شریف د یوے خپے پائزار پخپو کولو نه وو ،ځکه چی حضورﷺ کله نور منع کوی نو پخپله به پری ولی عمل کوی۔

په ظاهره د حدیث د ممانعت مطلب عادةً داسی کوی دی لهذا که د څه عارض د وجے نه لګ ډیر داسی تللل وشی مثلًا پائزار وشلیګی وغیره نو بیا څه خبره نده۔

ددی حدیث په ذیل کښ علماءو یوه موزه یا یو نستونړے اغوستل هم داخل کړی دی ۔غرض داچی هر څیز په معروفه طریقه اغوستل/پخپو کول پکار دی، د تکلف او بے تمیزۍ نه ځان ساتل پکار دی۔

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى قَالَ: حَدَّثَنَا مَعْنٌ قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى أَنْ يَأْكُلَ، يَعْنِي الرَّجُلَ، بِشِمَالِهِ، أَوْ يَمْشِيَ فِي نَعْلٍ وَاحِدَةٍ"

حضرت جابرؓ فرمائی چی حضورﷺ دا منع کړی دی چی څوک په ګس لاس خوراک وکړی یا یوه خپه باندی پائزار پخپو کړی۔

فائده: جمهورو علماءو په نزد باندی دا ارشادات استحبابی دی یعنی حرام ندی او د بعضی اهل ظواهرو په نزد ناجائز دی۔

« حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، عَنْ مَالِكٍ، ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مُوسَى قَالَ: حَدَّثَنَا مَعْنٌ قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِالْيَمِينِ، وَإِذَا نَزَعَ فَلْيَبْدَأْ بِالشِّمَالِ، فَلْتَكُنِ الْيَمِينُ أَوَّلَهُمَا تُنْعَلُ وَآخِرَهُمَا تُنْزَعُ»

ابوهریرهؓ فرمائی چی حضورﷺ ارشاد وفرمایه چی هر کله په تاسو کښ څوک پائزار پخپو کوی نو اول دی خے پخپو کړی بیا ګس او چی کله پائزار اُباسی نو شروع دِ په ګس کوی او بیا دی خے اُباسی ،یعنی خے پائزار دی پخپو کولو کښ مخکښ وی او ګس دی په ویستلو کښ مخکښ وی۔

فائده: چونکه پائزار د خپو د پاره زينت دے دی وجے نه ډير وخته پوری په خپو پاتيکيدل پکار دی لکه چی مخکښ تير شو ۔دغه شان هر هغه شے چی د استعمال زينت وی د هغے په اغوستلو کښ ابتدا د خی نه او په ويستلو کښ ابتداء د گس نه پکار ده لکه قميص ،پرتوگ ،کوټ وغير۔

حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا أَشْعَثُ هُوَ ابْنُ أَبِي الشَّعْثَاءِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ التَّيَمُّنَ مَا اسْتَطَاعَ فِي تَرَجُّلِهِ وَتَنَعُّلِهِ وَطُهُورِهِ»

حضرت عائشةؓ فرمائی چی حضورﷺ به په هر کار کښ ښے طرف مخکښ کولو حتی الوسع کوشش کوو تردی چی په سر منگز کولو ،پائزار پخپو کولو د اودس اندامونو وينځلو کښ۔

فائده: ددی درے څيزونو تخصيص نشته بلکه د هر څيز دا حکم دے لکه چی مخکښ تير شول،او حتی الوسع سره دی طرفته اشاره ده چی که څه ضرورت وی وی د گس اول پخپو کولو نو څه خبره نده۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَرْزُوقٍ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ قَيْسٍ أَبُو مُعَاوِيَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: «كَانَ لِنَعْلِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قِبَالَانِ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ» ، «وَأَوَّلُ مَنْ عَقَدَ عَقْدًا وَاحِدًا عُثْمَانُ»

ابو هريرةؓ فرمائی د حضورﷺ د نعلينو مبارکو دوه تسمے وے دغه شان د ابوبکرؓ او د عمرؓ د پائزار هم دوه دوه تسمے وی،د يوے تسمے ابتداء حضرت عثمانؓ وفرمائيله۔

فائده: غالبًا عثمانؓ په دی وجه وکړه چی چرته دوه تسمے څوک ضروری ونه گڼری۔

د حضورﷺ د گوتۍ مبارکی بيان

دی باب کښ امام ترمذیؒ اته احاديث نقل کړی دی۔

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: «كَانَ خَاتَمُ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ وَرِقٍ، وَكَانَ فَصُّهُ حَبَشِيًّا»

حضرت انسؓ فرمائی چی د حضور گوتۍ مبارکه د سپينو وه او غمے ئی حبشی وو۔

فائده: د سپينو گوتۍ د جمهورو په نزد جائز ده ،باقی پيتل وسپنه د احنافو په نزد ناجائز ده،حضورﷺ ابتداءً گوتۍ نه وه جوړه کړی خو چی کله ورته معلومه شوه د عجمو بادشاهان بغير مهر نه د خطونو قدر نه کوی او د بادشاهانو طرفته تبليغی خطونه حضورﷺ شروع کړل نو په سنه ٦ يا ٧ هجری کښ مهر جوړ کړو ۔

په دی کښ د علماءو اختلاف دے چی د گوتۍ حکم څه دے بعضو مطلقًا سنت گرزولی بعضو بغير د بادشاه او قاضی نه د نورو دپاره مکروه گرزولی۔

دعلماء احناف(كثراللہ تعالیٰ جمعهم وشکر سعیهم) تحقیق د شامیؒ د قول موافق دادے چی د بادشاه،قاضی،متولی وغیره چاته چی د مهر ضرورت وی ددی دپاره سنت دہاو ددی نه علاوه ند نورو د پاره جائز ده لیکن ترک (پریخودل) ئی افضل دی ۔

او ددی وجه ظاهره ده چی حضورﷺ هم هغه وخت جوړه کړی وه چی کله د بادشاهانو د خطونو د پاره ددی ضرورت راغے لکه چی په حدیث نمبر ٦ کښې راروان دی،

ابو داؤد شریف کښ حضورﷺ د بادشاه نه علاوه د نورور دپاره د ګوتۍ ممانعت هم راغلے دے مګر د حضورﷺ د مخے د نورو صحابهؓ نه استعمال هم ثابت دے او د حضورﷺ اجازت هم په بعضو احادیثو کښ شته ددی وجے نه دغه ممانعت په خلاف اولیٰ باندی حمل کړو۔

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ، فَكَانَ يَخْتِمُ بِهِ وَلَا يَلْبَسُهُ. قَالَ أَبُو عِيسَى: " أَبُو بِشْرٍ اسْمُهُ جَعْفَرُ بْنُ أَبِي وَحْشِيَّةَ

حضرت ابن عمرؓ فرمائی حضورﷺ د سپینو زرو ګوتۍ جوړه کړی وه په هغے باندی به ئی په خطونو وغیره مهر لګوو په ګوته کوله به ئی نه۔

فائده:د حضورﷺ ګوتۍ استعمالول د ډیرو حدیثونو نه ثابت دی ددی وجے علماءو د ابن عمرؓ ددی حدیث مختلف توجیهات کړی دی ،

بعضی فرمائی چی مقصود ہمیش والے دے یعنی ہمیشه ئی نه په ګوته کوله، بعضے فرمائی چی د حضورﷺ دوه ګوتۍ وی یوه د مهر دپاره په ګوته کوله به ئی نه او دویمه د عام استعمال د پاره۔ دغه شان نور هم توجیهات دی ،لیکن د بنده(حضرت شیخؒ) په نزد باندی اولیٰ دادے چی ہر وخت به ئی نه په ګوته کوله ۔یو حدیث کښ راغلی دی چی حضورﷺ یوه پیره مونځ کوو او په ګس لاس باندی ئی ګوتۍ وه چی په هغے ئی نظر ولګیدو د هغے نه وروستو ئی په ګوته کول پریخودلی وو۔

په حدیثونو کښ د یو ے رنګداری کپړ ے متعلق هم داسے واقعه راغلی ده چی په مانځه کښ ئی په هغے نظر پریوتو نو حضورﷺ هغه وویسته او د هغے په ځائے ئی یوه معمولی کپړه واغوسته۔ ګوتۍ چونکه د ضرورت څیز وو دی وجے نه بیخی پریخود ئی مشکل وو دی وجے عام طور استعمال ئی پریخودو دا توجیه ډیر ے قریبه ده،او د دویم باب په شپږم حدیث کښ رازی چی اکثر وختونو کښ به د معیقیبؓ سره وه۔

حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ بْنِ عُبَيْدٍ هُوَ الطَّنَافِسِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ أَبُو خَيْثَمَةَ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: «كَانَ خَاتَمُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ فِضَّةٍ فَصُّهُ مِنْهُ»

حضرت انسؓ فرمائی چی د حضورﷺ ګوتۍ د سپینو زرو وه او غمے ئی هم ددی وو۔

فائده:دا حدیث په ظاهره د هغے حدیث مخالف دے کوم کښ چی د حبشی غمے راغلے دے ۔کوم علماء چی ددوؤ ګوتو خبره کوی د هغےیو دلیل دا حدیث هم دے لکه چی د بیهقی وغیره هم دا رائے ده د هغے په نزد خو

ځه اشکال نشته ،لیکن کوم حضرات چې د یوې ګوتۍ قائل دی هغې داسې جمع کوی چې د حبشی کیدو معنیٰ داده چې حبشی رنګ ئې وو یا حبشی طریقه باندی وو یا ئې جوړوونکے حبشی وو۔

د بنده(حضرت شیخؒ) په نزد په تعدد باندی حمل کول ډیر خه دی چې په مختلفو اوقاتو کښې مختلفې ګوتۍ په ډیرو حدیثونو کښې ثابت دی،لکه چې یوه ګوتۍ حضورﷺ پخپله جوړه کړه بیا ورله خادمانو په هدیه کښې کړه لکه چې په جمع الوسائل کښې مختلف روایاتو نه دا مضمون ثابت دے۔

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ:" لَمَّا أَرَادَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَكْتُبَ إِلَى الْعَجَمِ قِيلَ لَهُ: إِنَّ الْعَجَمَ لَا يَقْبَلُونَ إِلَّا كِتَابًا عَلَيْهِ خَاتَمٌ، فَاصْطَنَعَ خَاتَمًا فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى بَيَاضِهِ فِي كَفِّهِ"

دحضرت انسؓ نه روایت دے چې کله حضورﷺ عجمو ته د خطونو لیږلو اراده وفرمائیله نو تو خلقو عرض وکړه چې عجم بغیر مهر نه خط نه قبلوی ددی وجے نه حضورﷺ ګوتۍ جوړی کړه چې د هغې سپین والے ګویا نن هم زما د نظر مخکښې دے ۔

فائده:ددی اخیرئ جملے نه د واقعے د خه یاد کیدو طرفته اشاره ده او د سپین والی نه د ګوتۍ د سپینو زرو کیدو طرفته اشاره ده۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ ثُمَامَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ:" كَانَ نَقْشُ خَاتَمِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مُحَمَّدٌ سَطْرٌ، وَرَسُولٌ سَطْرٌ، وَاللَّهُ سَطْرٌ"

حضرت انسؓ نه روایت دے چې د حضورﷺ د ګوتۍ نقش "محمد رسول الله" وو ،په داسې طریقه چې محمد په یوه کرخه کښې رسول په بله کرخه کښې الله په بله کرخه کښې، بعضے علماؤ لیکلی دی چې صورت ئې داسې وو چې د الله پاک نوم د پاسه وو ،مګر د محققینو رائے داده چې دا په یو حدیث کښې هم ثابته نده۔ بلکه د ظاهر د داسې معلومیږی ۔

الله
رسول
محمد

محمد
رسول
الله

حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ أَبُو عَمْرٍو قَالَ: حَدَّثَنَا نُوحُ بْنُ قَيْسٍ، عَنْ خَالِدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَبَ إِلَى كِسْرَى وَقَيْصَرَ وَالنَّجَاشِيِّ، فَقِيلَ لَهُ: إِنَّهُمْ لَا يَقْبَلُونَ كِتَابًا إِلَّا بِخَاتَمٍ فَصَاغَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتَمًا حَلْقَتُهُ فِضَّةٌ، وَنُقِشَ فِيهِ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ"

حضرت انسؓ نه روایت دے چې کله حضورﷺ کسریٰ او قیصر ته د خطونو لیکلو اراده وفرمائیله نو خلقو عرض وکړو حضور! دا خلق بغیر د مهر نه خطونه نه قبلوی ددی وجے حضورﷺ یو مهر جوړ کړو چې د هے حلقه د سپینو زرو وه او په هغې باندی "محمد رسول الله" لیک وو۔

فائده:کسریٰ د **فارس** ملک د بادشاه لقب وو او قیصر د **روم** ملک او نجاشی د **حبشے** ،د فارس بادشاه کسریٰ ته حضورﷺ خپله دعوت نامه د عبد الله ابن حذافه سهمیؓ په لاس روانه کړی وه،کسریٰ د

حضورﷺ دعوت نامه ټوټې ټوټې کړه،حضورﷺ چې خبر شو نو خیرے ئی وکړی چې الله دی دده ملک ټوټې ټوټې کړی ،بس دغه شان وشوه۔

د روم بادشاه ته ئی د دحیه کلبیؓ په لاس خپله دعوت نامه ولیګله هغه باوجود ددی چې په نبوت ئی یقین وو خو ایمان ئی رانه وړو۔

نجاشی ته ئی د عمرو بن امیه ضمریؓ په لاس خط ولیږو لکه چې د مواهب لدنیه وغیره نه معلومیږی ۔دا هغه نجاشی ندے د کوم ذکر چې مخکښ تیر شو په چا چې حضورﷺ د جنازے مونځ کړے وو دا بل نجاشی دے ،دده د اسلام پته معلومه نده لکه چې ملا علی قاریؒ لیکلی دی۔

د حضور اکرمﷺ وعوت نامے خو ډیرے دی چې د سیرت او حدیثو په کتابونو کښ ذکر دی د غه خطونه مبارکه بعضو خلقو په مستقل نصانیفو کښ هم جمع کړی ، دی حدیث کښ د دریو دعوت نامو ذکر دے چې ددی مختصر ذکر مناسب دے ۔

یو خط د کسریٰ په نوم دے د فارس د هر بادشاه لقب کسریٰ وو هر یو چې وی ددی بادشاه نوم "پرویز"وو چې د نوشیروان نوسے وو ۔

خط مضمون دا وو۔

بسم الله الرحمن الرحيم . من محمد رسول الله إلى كسرى عظيم فارس . سلام على من اتبع الهدى وآمن بالله ورسوله ، وشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأن محمدا عبده ورسوله ، أدعوك بدعاية الله ، فإني أنا رسول الله إلى الناس كافة لينذر من كان حيا ويحق القول على الكافرين ، أسلم تسلم ، فإن توليت فإن عليك إثم المجوس . (زرقاني)

ترجمه: بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ د الله د رسولﷺ د طرف نه د کسریٰ په نوم چې د فارس مشر (سردار) دے،سلامتی د هغغ چا د پاره ده چې خوک هدایت اختیار کړی ایمان راوړی او ددی خبری اقرار وکړی چې د الله وحده لاشریک نه علاوه څوک د عبادت لائق نشته او محمدﷺ د الله بنده او رسول دے ،زه تاته د الله د وینا (کلمے)دعوت درکووم ځکه چې زه د الله هغه رسول یم چې ټول جهان ته ددی دپاره رالیږلے شوے یم چې دغه خلق ویروم د کومو زړونه چې ژوندی دی (یعنی په چا کښ چې څه عقل شته ځکه بے عقله سړے په شان د مړے دے) او ددی دپاره چې د الله حجت په خلقو پوره شی (چې سبا په قیامت کښ ورته دا موقع ملاو نشی چې زه خبر نهووم)ته اسلام راوړه چې په سلامتیا شی کنی ستا په اتباع کښ به د مجوسو وبال هم په تا باندی وی ځکه دوی ستا په اقتداء کښ ګمراه کیږی،

حضرت عبد الله ابن حذافه ته ئی دا خط حواله کړو او ورته ئی وفرمائیل چې د کسریٰ ګورنر **نرجو** په بحرین کښ ووسی دده په ذریعه دا کسریٰ ته ورسوه په دغه ذریعه هغوی خط ورسوو۔

کسریٰ دغه خط مبارک ولولوو او وائی وریدو بیا ئی ټکړے ټکړے کړو او ورتاؤ ئی کړو ۔

حضورﷺ ته چې ددی علم وشو نو ده ته ئی خیدَرے وکړے ،دده ځوی شیرویه دے ډیر په بد طریقه مړ کړو چې قصه ئی د تاریخ په کتابونو کښ شته۔

دویم خط دکوم چی په دی حدیث کښ ذکر دے د قیصر په نوم باندی وو چی دے د روم بادشاه وو ـدده نوم د مؤرخینو په نزد ہرقل دے ـدا خط د دحیه کلبیؓ په لاس لیږلے شوے وو ،دے هم مسلمان نه شو خو د حضور ﷺ خط مبارک ئی ډیر په اعزاز سره کیخودو۔حضور ﷺ ته چی کله ددی خبر وشو نو ارشاد ئی وفرمایه چی کسریٰ خپل ملک ټکړے کړو او ہرقل د خپل ملک حفاظت وکړو ـددی خط مضمون داسی وو۔

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ ـمن محمد عبد الله ورسوله الی ہرقل عظیم الروم۔سلام علی من اتبع الی هدیٰ ـاما بعد فانی ادعوک بدعایۃ السلام ـاسلم تسلم،یؤتک الله اجرک مرتین فان تولیت فان علیک اثم الیرسیین ،ویا اهل الکتاب تعالوا الی کلمۃ سواء بیننا و بینکم ان لا نعبد الا الله ولا نشرک به شیئًا ولایتخذ بعضنا بعضًا اربابًا من دون الله فان تولو فقولو اشهدوا بانا مسلمون (بخاری اعلام السائلین)

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ د محمد ﷺ د طرفنه چی د الله بنده او د هغه رسول دے ہرقل طرفته چی د روم مشر(سردار)دے ـسلامتی د هغے چا دپاره ده چا چی هدایت اختیار کړو ـحمد سلام نه بعد زه تاته د اسلام د کلمے(لااله الا الله محمد رسول الله) طرفته دعوت درکوم ته اسلام راوړه چی په سلامتیا باندی پاتی شی او الله تعالیٰ تاته دوچنده اجر درکړی (لکه چی د اهل کتابو دپاره دوه چنده اجر دے لکه چی په سورت حدید کښ په آخر کښ ددی ذکر دے) او که ته مخ اړوی نو په تا باندی به ستا د ماتحتو زمیندارو وبال هم وی۔اے اهل کتابو راشئ ! راشئ یو داسی خبری طرفته چی زموږ او تاسو کښ مشترکه ده او هغه توحید دے چی د الله نه سِوا د چا عبادت به نه کوو ،د الله سره به څوک شریک نه جوړوو ، او په مونږ کښ به څوک یو بل د ځان دپاره رب نه جوړوی (لکه چی احبار او رهبان به جوړولے کیدل) ددی نه وروستو که هم اهل کتاب مخ اړوی نو بیا اے مسلمانانو! تاسو دوی ته اعلان وکړئ چی تاسو ددی ګواه شئ چی مونږ مسلمانان یو(مونږ د خپل مسلک اعلام صفا کوو تاسو پوهه شه او ستاسو کار)

حضرت دحیهؓ چی کله دا خط مبارک ورسوو اود قیصر مخکښ ولوستے شو نو د ده وروره هلته موجود وو هغه ډیر په غصه کښ راغے او وئی وئیل دا خط ماله راکړئ ـقیصر تپوس وکړو ته پری څه کوی ؟ وئی وئیل دا خط د لوستلو قابل ندے ،په دی کښ ستا دنوم نه ابتداء نده کړے شوے ،د خپل نوم نه ئی کړی ده تاته ئی د بادشاه په ځائے د روم مشر لیکلے دے وغیره وغیره۔ قیصر ووئیل ته بے وقوفه ئی دا غواړی چی زه دداسی کس خط وغورزووم د چا خواته چی ناموس اکبر (یعنی جبریلؑ)رازی،که چرے دے نبی وی نو ده له هم داسی لیکل پکار دی ـدی نه بعد ئی حضرت دحیهؓ ډیر په اعزار او اکرام سره وساتلو۔قیصر دغه وخت په سفر کښ وو د سفر نه وروستو ده خپل ارکان او د سلطنت مشران جمع کړل او وئی وئیل چی تاسو یو داسی خبری طرفته متوجه کووم چی سراسر خیر او کامیابی ده او ہمیشه د پاره ستاسو د ملک د بقا ذریعه ده بے شکه دے نبی دے دده اتباع وکړئ او دده لاس نیوه وکړئ۔ده دا تقریر په داسی ځائے کښ کوو چی دروازی ئی بندی کړی وی ،دا خلق ددی خبری نه دومره ویریدل چی هر طرفته شور زوږ شو یو خوا بل خوا ئی منډے کړی خو دروازے بندی وی ډیر وخته پورے ہنګامه وه دے نه وروستو ده ټول چپ کړل او او تقریر ئی وکړو چی اصل کښ ی د نبوت یو دعوه کونکے پیدا شوے دے نو ما ستاسو امتحان اغیستو چی تاسو په خپل دین کښ څومره کلک ئی وس ماته پته ولګیده ـهغه خلق دده مخے ته د خپل عادت موافق په سجده پریوتل ،ددی نه وروستو ئی دوی له شاباشی ورکړه او رخصت ئی کړل۔

بعضے روایاتو کښې دی چې ده دغه خط خکُل کړو ،په سر ئې کیخود،او د ریخمو په کپړه کښې ئې راغونډ کړو او د ځان سره ئې سنبال کړو او پوپ(د عیسایانو عالم) ئې راوغوښتلو د هغه سره ئې مشوره وکړه هغه ورته ووې چې بیشکه دا نبی آخر الزمان دے د چا زیرې چې زمونږ په کتابونو کښې موجود دی ،قیصر ووې ماته هم ددې خبرې یقین دے خو که چرے زه مسلمان شوم نو دا خلق به ما قتل کړی او بادشاهی به لاړه شی۔(اعلام السائلین)

کوم وخت چې خط د قیصر خوته ورسیده دغه وخت دے په خپل مذهبی سفر باندې بیت المقدس ته راغلے وو دغلته د مکې مکرمے یوه لویه تجارتی قافله هم تلې وه ده د تحقیق د پاره دد غې قافلے سردار راوبلو چې د هغې قصه په تفصیل سره د بخاری شریف روایت کښې موجوده ده۔دا د هغې زمانے قصه ده چې په صلح حدیبیه کښې د حضورﷺ او د اهل مکه په مینځ کښې د څو کالو دپاره یو عهد نامه تیار شوې وه چې خپل مینځ کښې به جنګ نه کوو۔ابو سفیانؓ چې دغه وخت لا مسلمان شوے نه وو فرمائی چې دغه وخت زه هم شام ته تلے ووم کوم وخت کښې چې د حضور خط مبارک دحیه کلبیؓ هرقل طرفته یوړو۔ هرقل د خلقو نه تپوس وکړو چې په دی علاقه کښې څوک شته ددی نبوت دعویٰ کونکی پیژند ګلو واله شته؟ خلقو ووې آو څه خلق راغلی دی ۔پدی باندی مونږ طلب کړے شو زه د قریشو د څو کسانو سره دده خواته لاړم هغه مونږ د ځان سره کینولو او تپوس ئې وکړو چې په تاسو کښې دغه کس (نبیﷺ) ته په رشته داریٔ کښې څوک نزدې دی؟ ما ووې زه ۔ هغه زه د ځان خواته کړم او باقی کسان ئې زما نه وروستو کینول او هغوی ته ئې ووې زه دده نه سه سوالونه کوم تاسو ورته په غور غور کیدئ چې کمه خبره دروغ وکړی تاسو ئې ښکاره کوئ،

ابو سفیانؓ تر دغې وخته مسلمان شوے نه وو او سخت ترین دشمن وو دے وائی چې په خدائے قسم که چرته ددی بدنامیٔ یره نه وے چې خلق به ما په دروغو باندی بدنام کړی(یعنی دروغ به مې ښکاره کړی) نو ما به خوامخوا دروغ وئیلی وے ،مګر د بدنامیٔ یرے په رشیاؤ باندی مجبوره کړم ۔ددی نه بعد هغه د خپل ترجمان په ذریعه زمانه څه تپوسونه وکړل۔

سوال:د نبوت دا دعوه دار د نسب په اعتبار سره په تاسو کښې څنګه سړے دے؟

جواب: په مونږ کښې لوے اوچت نسب واله دے۔

سوال:دده په مشرانو کښې څوک بادشاه تیر شوے؟

جواب:څوک نه۔

سوال: دده تابع داری کونکی خلق لوئے خاندان واله دی کنه معمولی درجے واله؟

جواب:د معمولی درجے خلق۔

سوال:دده تابعداری کونکی کمیږی که زیاتیږی؟

جواب: زیاتیږی۔

سوال:دده په دین کښې د داخلیدو نه بعد څوک په خفګان دده د دین نه واپس کیږی هم که نه؟

جواب:نه۔

سوال:ستاسو دده سره چرته جنګ شوے دے؟

جواب:او شوے دے۔

سوال:د جنګ حالات څنګه وی(تاسو ګټه کوئ که هغوی)؟

جواب: کله هغوی غالب وی کله مونږ۔

سوال:هغه چرته وعده خلافی کوی؟

جواب:نه۔خو نن صبا ورسره زمونږ یوه معاهده ده نده معلومه چی پوره کوی به ئی کنه۔ ابوسفیان وائی چی ماته ددی خبری نه علاوه د بلی خبری موقع ملاؤ نه شوه چی د ځان نه مِ سوا کړے وے۔

سوال: دده نه مخکښ چا د نبوت دعوی کړی؟

جواب:نه۔

بعضو روایاتو کښ دی چی هرقل تپوس وکړو چی د بد عهدئ یره درسره ولی ده؟ ابو سفیان ووی چی زما قوم د خپلو حلیفو سره د هغوی د حلیفو خلاف مدد کړے دے۔په دی باندی هرقل ووی چی کله تاسو شروع وکړه نو تاسو ډیر بد عهده شوئ۔ددی نه بعد هرقل بیا خبره د سر نه شروع کړه او وئ وئیل : ما ستا نه د نسب تپوس وکړو تا ووی عالی نسب واله دے ۔انبیاءؑ په عالی نسب کښ پیدا کیږی ما ووی چی د هغه په مشرانو کښ څوک بادشاه وو نا ووی نه۔زما خیال چی شاید پدی بهانه باندی بادشاهت واپس اغیستل غواړی۔ما د هغه د متبعینو تپوس وکړو چی شریف خلق دی که کمزوری تا جواب راکړو چی کمزوری ،د انبیاءو متبعین ہمیشه کمزوری خلق وی(چی شریفان خلق خپل نخوت ددی نه منع کوی)ما سوال وکو چی ددی دعویٰ نه مخکښ تاسو د دروغ ګوئی الزام په ده باندی لګوو کنه؟تا انکار وکړو ۔ما دا کنړل چی کیدے شی د خلقو متعلق په دروغو دروغو ئی په الله هم دروغ شروع کړی وی (مګر څوک چی په خلقو باندی دروغ نه وائی نو دے به په الله باندی څنګه دروغ ووائی) ما سوال وکړو چی دده په دین کښ څوک داخل شی نو په خفګان سره بیا مرتد کیږی؟ تا انکار وکړو ۔د ایمان دا خاصیت دے چی کله دده بشاشت زړونو کښ ننوزی۔ما تپوس وکړو چی دده خلق سوا کیږی که کمیږی؟ تا ووی سوا کیږی د ایمان خاصه داده تردی چی تکمیل وشی۔ما د هغه سره د جنګ باره کښ تپوس وکړو تا ووی کله مونږ غالب کله هغه ۔د انبیاءؑ سره ہمیشه دا معامله وی خو خه انجام ددی وی ۔ما د بد عهدئ باری کښ تپوس وکړو ،تا انکار وکړو۔دا د انبیاءو صفت وی چی بد عهد نه وی ،ما ووی دده نه مخکښ چا د نبوت دعویٰ کړی ده؟ تا انکار وکړو ،زما دا خیال وو که چری دده د مخکښ چا دا دعویٰ کړی وی نو دے هم دهغه تقلید کوی۔ددی نه بعد هرقل خلقو ته ووی دهغه تعلیمات څه دی ؟خلقو ووی د مونځ کولو،صدقه کولو،صله رحمی کولو،عفت او پاکدامنئ حکم کوی ۔

هرقل ووی که دا خبری رشتیا وی کومی چی تاسو وکړی نو بے شکه چی دے نبی دے۔زما دا یقین وو چی هغه به نزدے وخت کښ پیدا کیږی خو دا خیال مِ نه وو چی په تاسو کښ به وی ۔ که چری زما دا یقین وے چی

زه د هغه خواته رسيدے شم نو ما به د هغه سره د ملاويدو خواهش کړے وو(ليکن د مرګ او د بادشاهۍ د تلو د وجے نه تلے نشم) او که زه د هغه خواته وے نو ما به ورله خپې وينځلی وی ـ بيشکه د هغه بادشاهه دلته رارسيدونکی ده کوم ځائے چې زه يم۔د هرقل نورے هم ذکر دی ـ دے د خپل کتاب هم ماهر وو او د نجوم هم ماهر وو ددی وجے نه دته د مخکښ نه داسی خيالات راتلل او تحقيقات به ئی کول۔په بعضے رواياتو کښ دا هم راغلی دی چې ده دغه خط ډير په احتياط سره په يو صندق کښ د سرو زرو په يو بلکه کښ محفوظ ايخے وو چې چې هغه نسل در نسل دده په اولاد کښ رامنتقل شو۔

دريم خط د کوم چې په بره حديث کښ ذکر دے د نجاشي په نوم باندی وو،دا خو معلومه شوی ده چې د حبشے د بادشاه نوم به نجاشي وو۔ دحضورﷺ په زمانه کښ په حبشه کښ دوه بادشاهان تير شوی دی ،د اولنی نوم اصحمه وو دے مسلمان شوے وو ـ د اسلام په ابتداء کښ صحابهؓ د حبشے سلطنت ته په هغے وخت کښ هجرت کړے وو چې دے لا مسلمان شوے نه وو چې دده قصه په حکايات صحابه کښ په ۱۰ نمبر باب کښ مختصرًا تيره شوی ده۔

حضورﷺ د عمرو ابن اميه ضمریؓ په لاس باندی ده ته هم خط ليږلے وو چې مضمون ئی دا وو۔

بسم الله الرحمن الرحيم . من محمد رسول الله إلى النجاشي ملك الحبشة ، سلمٌ أنت فإني أحمد إليك الله الذي لا إله إلا هو الملك القدوس السلام المؤمن المهيمن ، وأشهد أن عيسى بن مريمَ روح الله وكلمته ألقاها إلى مريم البتول الطيبة الحصينة فحملت به فخلقه من روحه ونفخه كما خلق آدم بيده ، وإني أدعوك إلى الله وحده لا شريك له والموالاة على طاعته وإن تتبعني وتؤمن بالذي جاءني فإني رسول الله وإني أدعوك وجنودك إلى الله عزوجل وقد بلغت ونصحت فاقبلوا نصيحتي . والسلام على الهدى .

ترجمه:بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ د الله د رسول محمدﷺ د طرفنه د حبشے بادشاه نجاشي په نوم۔ته صلح خوښوی زه د هغے الله تعريف تاسو ته دررسوم د چا نه علاوه چې بل معبود نشته هغه بادشاه دے د ټولو عيبونو نه پاک دے د هر قسم عيب نه محفوظ دے (يا بندګان د هغه د ظلم نه محفوظ دی)امن ورکوونکے دے نګهبان دے(چې د بندګانو د آفاتو نه حفاظت کوی)او زه ددی اقرار کووم چې حضرت عيسیؑ د الله هغه روح او هغه کلمه وه چې الله جل شانه هغه پاک صاف پيغلے مريم طرفته راوليږو پس هغه حامله شوه،الله تعالیٰ حضرت عيسیٰؑ الله تعالیٰ د خپل خاص روح نه پيدا کړو او په هغه کښ ئی ساه ورواچوو لکه څنګه چې ئی حضرت آدمؑ (بغير د پلار نه) په خپل لاس مبارک سره پيدا کړو۔زه تا د هغے ذات طرفته رابلم او دی خبری طرفته تاسو رابلم چې تاسو زما اتباع وکړئ او کوم شريعت چې ماراوړے دے په دی ايمان راوړئ۔ بے شکه زه د الله رسول يم او الله طرفته تاسو او ستاسو ټول لښکر رابلم ،ما حقه خبره تاسو ته درورسوله او نصيحت مې وکړو ته زما نصيحت قبول کړه، او سلام (يا سلامتيا)په هغے چا باندی ده څوک چې د هدايت اتباع کوی۔

د محدثينو ديو جماعت دا تحقيق دے چې دا نجاشي د مخکښ نه مسلمان شوے وو ـ په دی خط باندی ئی د خپل اسلام اظهار وکړو ،او بعضے خلق وائی چې دغه وخت مسلمان شو،بهر حال ده ددی خط په جواب کښ يو درخواست وليکلو چې په هغے کښ ئی د خپل ايمان اقرار وکړو ،او ددی خبری اقرار ئی وکړو چې تا د عيسیٰؑ په باره کښ کوم څه ليکلی ټکی په ټکی صحيح دی او د خپل ځوی په لاس باندی ئی د شپيتؤ کسانو د يو جماعت سره هغه درخواست د حضورﷺ خدمت ته راوليږلو ،مګر افسوس چې په لاره

کښې دغه قافله په کشتۍ کښې په سمندر کښې ډوبه شوله او په دوی کښې څوک هم د حضورﷺ خدمت ته حاضر نه شو ،پخپله د نجاشي وصال هم د حضورﷺ ژوند کښې شوے وو او حضورﷺ غائبانه دده جنازه کړې وه(غائبانه جنازه کول یو فقهي بحث دے ددی ځائے ندے په ډیرو وجو سره د احنافوؒ په نزد باندې دده خصوصیت وو)دده نه وروستو بل نجاشي شو او هغه ته هم حضورﷺ خط لیږلے وو چې مضمون ئې دا دے۔

هذا كتاب من النبيﷺ إلى النجاشي عظيم الحبشة۔سلام على من اتبع الهدىٰ و آمن بالله ورسوله وشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له ، لم يتخذ صاحبة ولا ولداً وأن محمدا عبده ورسوله وأدعوك بدعاية الله فإني أنا رسوله فأسلم تسلم ،يا أهل الكتاب تعالوا إلى كلمة سواء بيننا وبينكم أن لا نعبد إلا الله ولا نشرك به شيئا ولا يتخذ بعضنا بعضاً أربابا من دون الله ، فإن تولوا فقولوا اشهدوا بأنا مسلمون ، فإن أبيت فعليك إثم النصارى .

ترجمه:دا خط الله د نبی محمدﷺ د طرفنه د نجاشي په نوم باندې چې د حبشې مشر او سردار دے سلام د وی په هغه چې د هدایت تابعداری کوی او په الله او دهغه په نبی ایمان ساتی او ددی اقرار کوی چې د الله نه علاوه څوک د عبادت لائق نشته هغه یواځې ذات دےنه څوک د هغه شریک شته نه ښځه نه اولاد ۔او ددی اقرار کوی چه محمد ﷺ د الله رسول او بنده دے زه د الله د وینا یعنی د لااله الا الله محمد رسول الله تاته دعوت درکوم ،مسلمان شه په سلامتیا به وسیږې اے اهل کتابو راشئ یوی داسے خبری طرفته چې زمونږ مینځ کښې شریکه ده ،هغه دا چې د الله نه سوا به د هیڅ چا عبادت نه کوو د الله سره به څوک شریک نه جوړوو ،او مونږ کښې به څوک یو بل نه رب نه جوړوی ،که ددی نه بعد هم اهل کتاب نه منی نو مسلمانانو! تاسو ووائی چې تاسو ګواه وسئ چې مونږمسلمانان یو (ږے باکه د خپل ایمان اعلان کوو) اے نجاشی! که چری ته زما د دعوت نه انکار کوی نو د نصاریٰ ګناه به هم پتا وی (ځکه چې دوی ستا متبع دی) فقط۔

په دی خط کښې به د معمول مطابق غالبًا بسم الله هم وی خو دکوم ځائے نه چې ما نقل کړے دے په هغې کښې نشته ۔ددی نجاشي متعلق دا خبره نده ثابته شوی چې دے مسلمان شوے وو کنه؟ او دده نوم څه وو۔د اکثرو محدثینو رائے داده چې بره حدیث کښې چې کوم دریم خط د نجاشي په نوم راغلے دے دا هغه نجاشي دے، لکه چې په بعضو روایاتو د نجاشي د نوم سره دا هم دی چې دا هغه نجاشي ندے دکوم جنازه چې حضورﷺ کړې وه او دا صحیح دے، اګر چې بعضے محدثینو صرف د اولنی خط ذکر کړے دے او بعضے صرف د دویم۔

حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَامِرٍ، وَالْحَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، عَنْ هَمَّامٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا دَخَلَ الْخَلَاءَ نَزَعَ خَاتَمَهُ"

حضرت انسؓ فرمائی چې حضورﷺ چې به کله بیت الخلاء ته تشریف وړو نو خپله ګوتۍ به ئې وویستله۔

فائده:چونکه په دی باندی د الله جل شانه عم نواله نوم مبارک لیک وو ددی وجے نه حضورﷺ د هغې په لاس استنجا ته نه ورتلو ،ددی وجے نه علماء دداسی ګوتۍ سره بیت الخلاء ته تلل مکروه ګنړلی دی په کومه کښې چې برکت والا نوم وی

حدثنا اسحاق ابن منصور، اخبرنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ:" اتَّخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتَمًا مِنْ وَرِقٍ، فَكَانَ فِي يَدِهِ ثُمَّ كَانَ فِي يَدِ أَبِي بَكْرٍ، وَيَدِ عُمَرَ، ثُمَّ كَانَ فِي يَدِ عُثْمَانَ، حَتَّى وَقَعَ فِي بِئْرِ أَرِيسٍ نَقْشُهُ: مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ"

ابن عمرؓ فرمائی چی د حضورﷺ گوتۍ د حضورﷺ په لاس مبارک باندی وه،بیا د حضرت ابوبکرؓ په لاس باندی وه،بیا د عمرؓ په لاس مبارک باندی وه،بیا د عثمانؓ په لاس بیا ددوی په زمانه کښ په بیر آریس کښ ورتاوه شوی وه۔ دد غ گوتۍ نقش (محمد رسول الله) وو۔

فائده: بیر آریس د قبا نزدے یو کوهے دے،دا گوتۍ د عثمانؓ په زمانه کښ شپږ کالو پوری وه بیا اتفاقًا په دغه کوہی کښ وغورزیده ،حضرت عثمانؓ ہر خومره کوشش وکړو دری ورځو پوری دهغ اوبه راویستلی خو ملاو نه شوه۔علماء لیکلی دی چی ددی د ورتاویدو سره فتنے او حوادث شروع شول چی د حضرت عثمانؓ په زمانه کښ په کثرت سره ښکاره شوی۔

په دی حدیث کښ حضرت ابن عمرؓ پخپله د حضورﷺ په لاس مبارک باندی د موجودیدو بیان کړے دےاو په دی باب کښ په بل حدیث کښ پخپله د گوتۍ په گوته کولو نفی هم کړے ده چی بیان ئ مخکښ شوے دے، ددی تعارض یو خاص جواب داسی هم کیدے شی چی د حضورﷺ په لاس کیدو مطلب دادے چی د حضورﷺ په قبضه کښ به وه د حضورﷺ سره به وه،په لاس کول ددی سره لازم ندی،لکه چی په آئنده باب کښ رازی چی د حضرت معیقیبؓ سره به وه۔

باب ما جاء ان النبیﷺ کان یتختم فی یمینه

فائده: په اول باب کښ مصنفؒ د گوتۍ کیفیت بیان کړو په دی باب کښ د هغ د پلاس کولوکیفیت بیان مقصود دے مصنفؒ په دی باب کښ نهه احادیث ذکر کړی دی۔

"حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلِ بْنِ عَسْكَرٍ الْبَغْدَادِيُّ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَا: أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ شَرِيكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَمِرٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُنَيْنٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَلْبَسُ خَاتَمَهُ فِي يَمِينِهِ

حضرت علیؓ فرمائی چی حضورﷺ گوتۍ په خی لاس باندی پلاس کوله۔

فائده: په دی باره کښ مختلف روایات راغلی دی چی حضورﷺ به گوتۍ په خی لاس باندی پلاس کوله که په گس،بعضی علماء په دی کښ ترجیح طرفته مائل شوی دی ،لکه چی امام بخاریؒ او امام ترمذیؒ وغیره رائے داده چی د خی لاس روایات راجح دی ،بعضی علماء فرمائی چی اکثر به ئ په خی لاس باندی په لاس کوله او کله کله به ئ په گس لاس ،علماء په دی کښ مختلف دی چی په خی لاس باندی په لاس کول افضل دی او که په گس لاس ،پخپله د احنافو په مینځ کښ په دی باره کښ اختلاف دے بعضے خے لاس بهتر گرزولے دے او بعضو گس او بعضو مساوی۔شامی هم دا دوه قوله نقل کړی دی ۔

ملا علی قاریؒ یو قول د خی لاس افضل گرزولے دے لیکن د مذهب مطابق راجح قول هغه دے کوم چی شامی نقل کړے دے ۔امام نوویؒ په دواړه لاسو په لاس کولو باندی بلا کراهت اجماع نقل کړی ده ،مالکیهؒ په گس لاس باندی په لاس کول بهتر وائی ،الغرض احادیثو نه دواړه ثابت دی ،او علماء هم د ترجیح په مسئله کښ دواړو طرفته تلی دی۔

در مختار کښ د قهستانیؒ نه نقل دی چی په خی لاس باندی په لاس کول د روافضو شعار گرزیدلے لهذا ددی نه بچاؤ واجب دے ۔صاحب در مختار فرمائی چی ممکن ده چی په دغه زمانه کښ ددی شعار وو وس نه دے۔ د حضرت گنگوهیؒ نه په کوکب دری کښ نقل شوی دی چی په خی لاس باندی په لاس کول د روافضو شعار دے ځکه مکروه دی۔سهارنپوریؒ په بذل المجهود کښ لیکلی دی چی د روافضو په کفر کښ اگر چی اختلاف دے لیکن په فاسق کیدو کښ د چا اختلاف نشته او د فاسقانو سره د تشبیه نه هم بچاؤ ضروری دے

نحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ، عَنْ شَرِيكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَمِرٍ، نَحْوَهُ
« حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ قَالَ: رَأَيْتُ ابْنَ أَبِي رَافِعٍ، يَتَخَتَّمُ فِي يَمِينِهِ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ: رَأَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ جَعْفَرٍ يَتَخَتَّمُ فِي يَمِينِهِ، وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَخَتَّمُ فِي يَمِينِهِ

حماد ابن سلمهؒ فرمائی چی ما عبد الرحمٰن ابن ابی رافع ولیدو چی په خی لاس باندی ئی گوتۍ په لاس کړی وه،ما تری د وجے تپوس وکړو نو وئی فرمائیل چی ما عبد الله ابن جعفرؓ په خی لاس گوتۍ په لاسولو لیدلے دے او دا ئی فرمائیل چی ما حضور ﷺ په خی لاس باندی گوتۍ په لاس کولو لیدلے دے۔

« حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْفَضْلِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَتَخَتَّمُ فِي يَمِينِهِ»

د عبد الله ابن جعفرؓ نه په بل سند سره هم دا نقل دی حضور ﷺ به په خی لاس باندی گوتۍ په لاس کوله۔

فائده:یو حدیث کښ ورسره دا الفاظ هم راغلی دی چی زینت د خی لاس سره ډیر مناسب دے ،ددی وجے حافظ ابن حجر چی د فنِ حدیث امام دے فرمائی چی ماته چی د احدیثو نه کومه واضحه شوی ده هغه داده چی که د زینت اراده وی نو په خی لاس په لاس کول مناسب دی او که د مهر اراده وی نو په گس لاس چی په خی لاس راویستلو او مهر لگولو کښ به ورته اسانی وی ۔او په احادیثو کښ په دواړه لاسه ورچول راغلی دی۔

« حَدَّثَنَا أَبُو الْخَطَّابِ زِيَادُ بْنُ يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَيْمُونٍ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَتَخَتَّمُ فِي يَمِينِهِ»

حضرت جابر ابن عبد اللهؓ فرمائی چی حضورﷺ به په خی لاس باندی ګوتۍ اچوله۔

« حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ الرَّازِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنِ الصَّلْتِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ، يَتَخَتَّمُ فِي يَمِينِهِ وَلَا إِخَالُهُ إِلَّا قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَخَتَّمُ فِي يَمِينِهِ»

صلت ابن عبد اللهؓ فرمائی چی ابن عباسؓ به په خی لاس باندی ګوتۍ پلاسوله او زما چی ځومره خیال دے نو فرمائیل به ئی چی نبیﷺ به هم په خی لاس باندی پلاسوله۔

فائده:امام ترمذیؒ دا حدیث مختصر نقل کړے دے،په ابو داؤد شریف کښ لګ تفصیل دے ۔ابن اسحاق فرمائی چی ما صلتؒ ولیده چی د خی لاس په وړه ګوته(کومی ته چی کچې/یا خنجه ګوته هم وائی) ګوتۍ په لاس کړی ولیدو،ما تری د هغې متعلق تپوس وکړو نو هغه ووی چی ما ابن عباسؓ داسی لیدلے وو او غمے ئی د پاسه کړے وو او زما چی ځومره خیال دے نو د حضورﷺ متعلق ئی هم داسی فرمائیل چی حضورﷺ هم داسی په لاس کوله، په دی حدیث کښ دوه مضمونه دی ۔

۱ ۔غمے ئی د پاسه راوستے وو: بذل المجهود کښ د مرقاۃ الصعود مه نقل کړی چی غمے د لاس تلی طرفته راوستل ډیر صحیح دی او په اکثر روایاتو کښ راغلی دی ،لکه چی په شمائلو کښ هم په راتلونکی حدیث کښ رازی۔**علامه مناویؒ** لیکلی چی دا افضل دی په دی کښ د غمی هم حفاظت دے او د عجب او تکبر نه هم ۔

۲۔دویم مضمون :چی ګوتۍ په وړه ګوته باندی په لاس کول امام نووی ددی په سنت کیدو باندی اجماع نقل کړی ده،علامه شامی لیکلی چی ګوتۍ په دی ګوته په اچول پکار دی،او غمے د نارینو دپاره منګول طرفته کول او د زنانؤ د پاسه طرفته کول د زینت دپاره پکار دی۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ، وَجَعَلَ فَصَّهُ مِمَّا يَلِي كَفَّهُ، وَنَقَشَ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، وَنَهَى أَنْ يَنْقُشَ أَحَدٌ عَلَيْهِ» وَهُوَ الَّذِي سَقَطَ مِنْ مُعَيْقِيبٍ فِي بِئْرِ أَرِيسٍ

ابن عمرؓ فرمائیې چی حضورﷺ د سپینو زرو یوه ګوتۍ جوړه کړه او ددی غمے به منګول طرفته وو په دی باندی (محمد رسول الله) نقش وو،او خلق ئی منع کړے وو چی څوک به په ګوتۍ باندی داسی نقش نه کوی ،دا هغه ګوتۍ وی چی د معیقب نه د حضرت عثمانؓ په زمانه کښ په بیر اریس کښ پریوتی وه۔

فائده:حضورﷺ نور خلق ددی نه ځکه منع کړی وو چی که چری صحابه د ډیر اتباع د وجے نه داسی نقش جوړ کړی نو بیا به د حضورﷺ سره د نورو مهر ګډ وډ کیږی۔

معیقیبؓ یو صحابی دے چی د حضورﷺ د زمانے نه د ګوتۍ محافظ وو ،کوم وخت کښ چی حضورﷺ ګوتۍ اچولی نه وه نو دا به د معیقیبؓ سره محفوظه وه،دغه شان بیاد ابوبکرؓ په دور کښ بیا د عمرؓ په دور بیا د عثمانؓ په دور کښ هم دا ترتیب وو،دغه دوران کښ یو ځل ده د عثمانؓ نه اغیستله یا ئی عثمانؓ له ورکوله چی دغه دوران کښ کوهی کښ وغورزیده۔ په دی کښ اختلاف دے چی د عثمانؓ نه وغورزیده که د معیقیبؓ نه ،علماء د جمع دا صورت فرمائیلے دے چی کوم بیان شو،په دی صورت کښ دواړه روایتونه صحیح دی ځکه چی درمیان کښ غورزیدو سره دواړو ته نسبت کول ټیک دی۔

حدثنا قتیبه ابن سعید قال حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: «كَانَ الْحَسَنُ وَالْحُسَيْنُ يَتَخَتَّمَانِ فِي يَسَارِهِمَا»

امام محمد باقرؒ فرمائی چی حضرت امام حسنؓ او حضرت امام حسینؓ به په ګس لاس باندی ګوتۍ په لاس کولی۔

فائده:دا حدیث د امام ترمذی د باب د سرخۍ خلاف دے ځکه چی باب د خی لاس په باره کښ دے ،ددی توجیه داسی کیدے شی چی مقصود ددی قسم روایاتو د نقل کولو نه چی د باب اکثر رویات ددی خلاف وی دد غے حدیث ضعف طرفته اشاره وی ،

د بنده(حضرت شیخؒ) په نزد په باب کښ د خی لاس قید لګول د بیان افضلیت د پاره دے او خلاف نوعی والا حدیث د بیان جواز دپاره دے۔ بعض مشران دا هم توجیه کوی چی په سرخۍ(ترجمة الباب) کښ د محدثینو د عادت موافق (ام فی یساره) محذوف دے ،یعنی حضور ګوتۍ په خی لاس اچوله که په ګس لاس۔ ددی توجیه سره یو روایت هم د ترجمے مخالف نه شو۔

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى وَهُوَ ابْنُ الطَّبَّاعِ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: «أَنَّهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَتَخَتَّمُ فِي يَمِينِهِ» وَقَالَ أَبُو عِيسَى: «هَذَا حَدِيثٌ غَرِيبٌ لَا نَعْرِفُهُ مِنْ حَدِيثِ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَ هَذَا إِلَّا مِنْ هَذَا الْوَجْهِ» وَرَوَى بَعْضُ أَصْحَابِ قَتَادَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «أَنَّهُ كَانَ يَتَخَتَّمُ فِي يَسَارِهِ» وَهُوَ حَدِيثٌ لَا يَصِحُّ أَيْضًا"

حضرت انسؓ نه روایت دے چی حضور به په خی لاس باندی ګوتۍ اچوله او د انسؓ نه بعضے خلقو دا هم روایت کړی چی حضورﷺ به په ګس لاس ګوتۍ اچوله۔

فائده:دامام ترمذیؒ تحقیق دادے چی دا دواړه روایات صحیح ندی ،چی ددی مطلب دا شو چی د انسؓ په حدیث کښ د لاس تعین نشته ،داد محدثیثو انتهائی احتیاط دے چی دوی د حدیثو په هره هره ټوټه ژور نظر ساتی چی په کون حدیث کښ کوم مضمون صحیح دے دے او کوم داسی دے چی په دی حدیث کښ صحیح ندے،په نورو حدیثو کښ اګر چی صحیح ثابت وی۔

دا هغه څیز دے چی ددی په وجه تر وسه پوری د حدیث شریف علم په ډیر پوخوالی او نورانیت سره په دنیا کښ خور شوے دے ،د حضورﷺ ګوتۍ په خی او ګس لاس باندی په ډیرو حدیثونو کښ ثابت دی،د خی لاس روایات په دی باب کښ ذکر شو او د ګس لاس رویات هم په ابوداؤد او مسلم شریف وغیره کښ

شته ، دی وجے نه امام نووی دواړه رویتونه صحیح گرزولی دی ،لیکن د محدثیون دا قاعده ده چی ددی باوجود چی متن به صحیح وی خو چی په که په یو خاص طریقے سره د محدثینو د قواعدو موافق صحیح نه وی نو په دغه خاصه طریقه باندی کلام کوی ،ددی وجے نه امام ترمذیؒ کلام وکړو۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ الْمُحَارِبِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: اتَّخَذَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ، فَكَانَ يَلْبَسُهُ فِي يَمِينِهِ، فَاتَّخَذَ النَّاسُ خَوَاتِيمَ مِنْ ذَهَبٍ فَطَرَحَهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ: «لَا أَلْبَسُهُ أَبَدًا» فَطَرَحَ النَّاسُ خَوَاتِيمَهُمْ

حضرت ابن عمرؓ فرمائی چی حضورﷺ د سرو زرو گوتۍ جوړه کړه چی په ښی لاس به ئی اچوله،صحابهؓ هم د تابعدارۍ په وجه د سرو زرو گوتۍ جوړی کړی حضورﷺ ددی نه بعد هغه وغورزوله او وئی فرمائیل چی دا به کله هم وا نه چوم۔

فائده:سره زر د اسلام په ابتداء کښ جائز وو ،بیا د سرو دپاره حرام شول ۔ددی په د جمهورو اتفاق دے ۔امام نووی ددی په حرمت باندی اجماع نقل کړی ده ،دی مسئله کښ فقهی بحث ډیر دے دا محل ئی ندے۔

باب ما جاء فی صفة سیف رسول اللهﷺ

علماء فرمائی چی امام ترمذیؒ د گوتۍ د باب نه بعد دا ځکه ذکر کړو چی حقیقة ددی نه یو خاص نظام العمل او دستورالسلطنت طرفته اشاره ده ،چی اول دی تبلیغی خطونه بادشاهانو ته ولیږل شی که مسلمانان شی نو د دنیا او اخرت د فائدو خو مالکان دی او که نه بیا توره۔

د حضورﷺ سره څه توری وی چی د هغوی خاص نومونه وو ،د ټولو نه اول توره ماثور وه چی په وراثت کښ د حضورﷺ د والد صاحب نه پاتی وه ،د یوی نوم قضیب د یوی نوم قلعی د یوی نوم کابتار د یوی نوم ذولفقار وو وغیره وغیره۔

امام ترمذیؒ په دی ځائے کښ څلور احادیث نقل کړی۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: «كَانَتْ قَبِيعَةُ سَيْفِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ فِضَّةٍ

حضرت انسؓ فرمائی چی د حضورﷺ د توری د لاسکی موټے د سپینو زرو وه۔
فائده:علامه بیجوریؒ لیکی چی دا د ذوالفقار بیان دے ،او فتح مکه کښ د حضورﷺ سره دا توره وه۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ قَالَ: «كَانَتْ قَبِيعَةُ سَيْفِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ فِضَّةٍ»

سعید ابن ابی الحسنؒ هم دا نقل کړی دی چی د حضورﷺ د توری لاسکے د سپینو زرو وو۔

حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ صُدْرَانَ الْبَصْرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا طَالِبُ بْنُ حُجَيْرٍ، عَنْ هُودٍ وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ جَدِّهِ قَالَ: «دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ يَوْمَ الْفَتْحِ وَعَلَى سَيْفِهِ ذَهَبٌ وَفِضَّةٌ «قَالَ طَالِبٌ: فَسَأَلْتُهُ عَنِ الْفِضَّةِ فَقَالَ: «كَانَتْ قَبِيعَةُ السَّيْفِ فِضَّةً

د هود بابا مزیده فرمائی چی حضور ﷺ چی کله د فتح مکې په ورځ مکې ښار ته داخل شو نو په توره باندی ئی سپین زر او سره زر وو۔ طالب چی ددی حدیث یو راوی دے فرمائی چی ما د خپل استاذ نه تپوس وکړو چی سپین زر کوم ځائے وو هغه وفرمائیل چی د لاسکی په موټی کښ۔

فائده: په توره باندی سره زر لگول د جمهورو علماء په نزد جائز ندی او ددی حدیث نه په دی وجه باندی استدلال نشی کیدے چی محدیثونو دا حدیث ضعیف کرزولے دے ۔علامه تورپشتیؒ فرمائی چی ددی حدیث نه استدلال نشی کیدے ځکه چی ددی سند قابل اعتماد ندے،البته د سپینو زرو موټے لکه چی مخکښ تیر شول جائز دی ۔او فرمائی چی سره زر ناجائز وو ددی وجے نه راوی صرف د سپینو زرو تپوس وکړو چی په کوم ځائے باندی وو او د سرو زرو تپوس ئی هم ونه کړو۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شُجَاعٍ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عُبَيْدَةَ الْحَدَّادُ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ قَالَ: «صَنَعْتُ سَيْفِي عَلَى سَيْفِ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ، وَزَعَمَ سَمُرَةُ أَنَّهُ صَنَعَ سَيْفَهُ عَلَى سَيْفِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ حَنَفِيًّا
حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْبَصْرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ سَعْدٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

ابن سیرینؒ فرمائی چی ما خپله توره د سمرهؓ د توری موافق جوړه کړه او دے فرمائی چی دده توره د حضور ﷺ د تورے موافق جوړه وه،او هغه د بنو حنیفه د تورو په طرز وه ۔

فائده: بنو حنیفه د عرب یوه مشهوره قبیله ده چی د اعلیٰ تورو جوړولو کښ مشهوره ده ۔دے ټولو خلقو د حضور ﷺ په اتباع کښ پرله پسے دغه شان تورے جوړولے۔

باب ما جاء فی صفة درع رسول اللهﷺ

فائده:د حضور ﷺ سره اوه(۷) زغرے وے چی نومونه ئی دادی :ذات الفضول،چی د خپلی فراخۍ د وجے نه په دی نوم مشهوره وه،او دا هغه ذغره ده چی قصه ئی د حدیثو په کتابونو کښ رازی،چی د ابوالشحم یهودی سره گانړه وه۔ او باقی شپږ نومونه دادی:ذات الحواشی،ذات الوشاح،فضه،سُغدیه،بتراء،خِرنِق۔

حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ الْأَشَجُّ قَالَ: حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنِ الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ قَالَ: كَانَ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ أُحُدٍ دِرْعَانِ، فَنَهَضَ إِلَى الصَّخْرَةِ فَلَمْ يَسْتَطِعْ، فَأَقْعَدَ طَلْحَةَ تَحْتَهُ، وَصَعِدَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى اسْتَوَى عَلَى الصَّخْرَةِ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «أَوْجَبَ طَلْحَةُ

حضرت زبیرؓ فرمائی چی د حضور ﷺ په بدن مبارک باندی د احد په ورځ دوه زغری وی (ذات الفضول او فضه) حضور ﷺ په یو گټ باندی د ختو اراده وفرمائیله (خو هغه دنگ وو او د دوو زغرو وزن،ورسره د

غزوه احد هغه تکلیفونه چی حضورﷺ ته رسیدلی وو چی د هغې په وجه ئ مخ مبارک په وینو سُر شوے وو غرض ددی وجے نه)حضورﷺ په هغې باندی ونه ختلے شو،ځکه ئ حضرت طلحهؓ کینوو او د هغه په ذریعه باندی په گټ وختو حضرت زبیرؓ فرمائی چی ما د حضورﷺ نه دا واوریدل چی طلحه واجب کړو(جنت،یا زما شفاعت)۔

جنګ احد کښ د جنګ حالت ډیر خطر ناک وو تر دی چی د حضورﷺ د وصال وهم د بعضو راغلے وو۔حضورﷺ دی دنګ ځائے ته تشریف یوړو چی صحابهؓ حضورﷺ ووینی او مطمئن شی ،او بعض اکابر فرمائی چی د کفار د لیدلو د پاره ختلے وو ،حضرت طلحهؓ په دغه ورځ په پوره بهادرئ سره د حضورﷺ ملګرتیا کړی وه،تردی چی صحابهؓ به کله د احد تذکره کوله نو ویئل به ئ چی دا ورځ خو ټول په ټوله د طلحه ده، حضرت طلحهؓ خپل ځان د حضورﷺ ډهال جوړ کړے وو،د اتیاؤ نه زیات زخمونه دده په بدن راغلل خو د حضورﷺ ملګرتیا ئ پرینه خوده،تردی چی دده لاس هم شل شو۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُصَيْفَةَ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ، «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ عَلَيْهِ يَوْمَ أُحُدٍ دِرْعَانِ، قَدْ ظَاهَرَ بَيْنَهُمَا »

سائب ابن یزیدؒ فرمائی چی د حضورﷺ په بدن د احد په ورځ دوه زغری وی چی د یو بل د پاسه ئ اغوستلی وی ۔

فائده: دحضورﷺ دوه زغری اغوستل د حضورﷺ د کامل توکل خلاف ندی ځکه چی اول خو کمال سلوک پخپله د صوفیانو په نزد باندی رجوع الی البذایت دے یعنی په عامو معاملاتو کښ به د عامو خلقو پشان برتاؤ وی لیکن د شریعت پابندی طبعیت جوړ شی ۔دویمه خبره داده چی د حضورﷺپه معمولاتو کښ داسی قسم برتاؤ د اُمت د تعلیم دپاره وو او دا خکاره ده، دریمه خبره داده چی د الله تعالیٰ ارشاد دے(یا ایها الذین آمنو خذو حذرکم فانفروا ثبات او انفروا جمیعا) ای ایمان والو!(د کافران وپه مقابله کښ)خپل احتیاط کوئ(ددی د مقابلے د پاره)جُدا جُدا یا یوځائے(څنګه چی موقع وی) راووزئ۔(بیان القرآن) ددی وجے نه د موقع مناسب سامان اغیستل په آیت باندی عمل کول دی ،او د حضورﷺ نه زیات په ارشاد باندی عمل کونکے بل څوک کیدے شی ۔په دی سلسله کښ زغره جنګی ټوپۍ وغیره داټول احتیاطی سامان استعمالول دی ۔

باب ما جاء فی صفة مِغفر رسول اللهﷺ

د حضورﷺ د خود(جنګی ټوپۍ)په باره کښ

فائده:خود د وسپنی نه جوړه شوی ټوپۍ وی ،چی د جنګ په حالت کښ د سر د حفاظت دپاره پسرولے شی ۔امام ترمذیؒ په دی باب کښ دوه حدیثونه نقل کړی دی ۔

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ مَكَّةَ وَعَلَيْهِ مِغْفَرٌ، فَقِيلَ لَهُ: هَذَا ابْنُ خَطَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ، فَقَالَ: «اقْتُلُوهُ «

حضرت انسؓ فرمائی چی حضورﷺ چی کله د فتح مکے په ورځ باندی ښار ته داخل شو نو د حضورﷺ په سر مبارک باندی خود وو(حضورﷺ خود لری کړو او اطمینان کښ شو) نو څوک راغلل او عرض ئ وکړو اے د الله رسولهﷺ دا ابن خطل دے او د کعبے پرده ئ نیولی ده حضورﷺ وفرمائیل قتل ئ کړئ۔

فائده:حضورﷺ چی کله فتح د پاره مکے ته داخل شو نو په مکے والو باندی داسی یره او ګبراهټ سور وو چی حد ئ نشته ۔نه جائے ماندن نه پائے رفتن۔

حضورﷺ د ډیر شفقت او مهربانۍ د وجې نه وفرمائیل چې کوم سړے بیت الله شریف ته داخل شو هغه به په امن وی ،څوک چې خپل کور کښې کیناستو هغه په امن،څوک چې وسله کیدی امن کښې دے وغیره وغیره،
البته یوولس سړی او شپږ ښځې داسی وی چې د هغوی جرمونه د معافۍ قابل نه وو نو نبیﷺ هغوی ددی معافۍ نه وویستل او وئی فرمائیل چې دی خلقو ته امن نشته۔
په دی کښې هم اووه ۷ سړو او دوو ۲ ښځو ایمان راوړو او په دی معافۍ کښې داخل شول او څلور سړی او څلور ښځې قتل شول ، اتم ددی اتوو نه ابن خطل هم وو۔
دا سړے اول مدینې ته راغې او مسلمان شو او عبد الله نوم ئې کیخودے شو،حضورﷺ د یوی قبیلې د زکوٰة د پاره دے ولیږه ،ده خپل غلام صرف په دی خبره ووژنه چې هغه په ډوډی تیارولو کښې ناوخته کړے وو،او بیا ددی یرے نه مدینې ته واپس نه شو چې ما به هلته په قصاص کښې قتل کړی ،مرتد شو او مکې ته راغې او د حضورﷺ سپکاوے به ئې کوو او دوه وینځې ئې واغستی چې هغوی به د حضورﷺ د سپکاوی په شعرونو باندی دے خوشحاله کوو،حضورﷺ دد غې اتؤ سره دده وینه هم روا کړے وی،ددی وجې سره ددی چې په بیت الله شریف کښې وو دے قتل کړے شو۔
دده د قاتل په باره کښې مختلف اقوال دی چې چا قتل کړو ،په دی کښې یو فقهی بحث هم دے چې حدود او قصاص په حرم کښې قائم کیدے شی کنه؟دی مسئله کښې تفصیل دے او د عام ضرورت سره ئې هم تعلق نشته ددی وجې نه اختصارًا پریخودے شوه،لیکن په داسی موقعو کښې تنبیه ددی دپاره وشی چې که په علم مینې حضرات یا طالبان دا ووینی نو ددی نه بعد د مشائخو د کتابونو نه تحقیق وکړی ،دغه ددی حدیث نه بغیر احرامه مکې ته د داخلیدو جواز هم معلومیږی چې د هغې بحث په بل حدیث کښې رازی۔

حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ أَحْمَدَ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ مَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ، وَعَلَى رَأْسِهِ الْمِغْفَرُ قَالَ: فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَهُ رَجُلٌ، فَقَالَ لَهُ: ابْنُ خَطَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ فَقَالَ: «اقْتُلُوهُ «قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَبَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَكُنْ يَوْمَئِذٍ مُحْرِمًا

حضرت انسؓ نه روایت دے چې حضورﷺ کله د فتح مکې په وخت مکې ته داخل شو نو د حضورﷺ په سر مبارک باندی خود وو،کله چې حضورﷺ هغه لرے کړو نو یو کس راغې وئې وئیل حضور! ابن خطل د کعبې د پردے پوری نختې دے ،حضورﷺ وفرمائیل هغه په امن والو کښې ندے قتل ئې کړئ۔زهریؒ فرمائی چې ماته دا خبره معلومه شوی ده چې حضورﷺ په دغه ورځ باندی محرم نه وو۔

فائده:دا اخری جمله د امام زهریؒ هم یوے فقهی مسئلې طرفته اشاره ده ،هغه دا چې د احنافو په نزد باندی مکې مکرمې ته بغیر د احرام نه داخلیدل جائز ندی ،ځکه چې په حدیث شریف کښې د میقات نه بغیر د احرام نه د اوړیدو ممانعت راغلې دے ،او د شوافؤ په نزد باندی ددی حدیث په بنیاد باندی جائز دی ۔

د حنفیهؒ په نزد باندی دا حدیث دلیل ځکه ندے چې د حضورﷺ دپاره د فتح مکې په ورځ باندی د مکې حرمت اوچت کړے شوے وو،لکه چې د بخاریؒ په روایت کښې ددی تصریح ده چې حضورﷺ وفرمائیل زما د پاره دا نن ورځ حلال دی د بل چا دپاره نه۔

د ابن خطل د کعبې پوری نختل ممکن ده د ژړا فریاد د پاره وی ځکه دته امن میلاؤ نه وو او خپل ټول کرتوت ورته هم یاد وو چې مرتدد شوے یم او څه څه مې ندی کړی دی وجې نه ددعا دپاره به ئې دا کړی وی

ځکه چې د کعبې قدر خو په دغ خلقو هسې هم کوو،او ډیره نزدې دا خبره ده چې د پخوانی دستور موافق ددی وجې نه ئې د امن امید وو چې د کعبې د تعظیم د وجې نه به مجرمان په دی حال کښې نه قتل کیدل۔

باب ما جاء فی عمامة النبیﷺ

د حضورﷺ د پګړۍ مبارکې باره کښې

د حضورﷺ د پګړۍ مقدار په مشهورو حدیثونو کښې نشته ،د طبرانی په یو روایت کښې اووه ګزه راغلی دی۔ بیجوریؒ د ابن حجرؒ نه ددې حدیث بې اصل کیدل نقل کړی دی ۔علامه جزریؒ فرمائی چې ما دسیرت کتابونه خاص طور باندې چانړ کړل مګر د پګړۍ مقدار ماته ملاؤ نشو۔

البته د امام نوویؒ نه نقل کیږی چې د حضورﷺ دوه پګړۍ وې ،یوه وړه او بله غټه،وړه د مناویؒ د قول موافق شپږ ګزه وه او د ملا علی قاریؒ د قول موافق اووه ګزه وه ،او یوه غټه دولس ګزه وه ۔صاحبِ مدخل د حضورﷺ د پګړۍ مقدار صرف اووه ګزه خودلے دے بل ئې ندے خودلے ۔

د پګړۍ تړل مستقل سنت دی د نبیﷺ نه د پپګړۍ تړلو حکم هم منقول دے لکه چې حضورﷺ فرمائی پګړۍ تړئ دی سره به حلم کښې سوا شئ۔

حضرت عبد الله ابن عمرؓ نه چا تپوس وکړو چې آیا پګړۍ تړل سنت دی دوی وفرمائیل او سنت دی(عینی)۔

یو حدیث کښې دی چې پګړۍ تړئ !پګړۍ د اسلام نخه ده او د مسلمان او کافر فرق کوونکی ده۔(عینی)۔

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، ح وَحَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: «دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَكَّةَ يَوْمَ الْفَتْحِ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ

حضرت جابرؓ فرمائی چې حضورﷺ چې کله د فتح مکې په ورځ باندې ښار ته داخل شو د حضورﷺ په سر مبارک باندې توره پګړۍ وه۔

فائده:دا حدیث په ظاهره باندې د تیر باب د روایتونو خلاف دے چې په کومو کښې د حضورﷺ مکې د داخلیدو په وخت د خَود ذکر راغلے دے ،لیکن حقیقت کښې اختلاف نشته ځکه چې په خود باندې د پګړۍ تړلو کښې څه ناشنا والے نشته دواړه په اسانه جمع کیدے شی ۔بعضی علماء فرمائی چې دداخلیدو په وخت باندې ئې په سر مبارک باندې خَود وو او بیا ئې سمدستی پګړۍ تړلے وه،او دا وخت هم ډیر نزدې وو ددی وجې نه ئې دداخلی وخت ذکر کړو،بعض علماء فرمائی چې د وسپنې ټوپۍ د تکلیف د وجې نه به ئې د لاندې پګړۍ تړلی وی۔

حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُسَاوِرٍ الْوَرَّاقِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: «رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ

عمرو ابن حریثؓ فرمائی چه ما د حضورﷺ په سر مبارک باندې توره پګړۍ ولیده۔

فائده:مسلم او نسائی شریف کښ دی چی عمرو ابن حریثؓ فرمائی چی هاغه منظر زما د سرګو وړاندی دے چی حضور ﷺ په منبر باندی خطبه لوستله ،توره پګړئ د هغوی په سر مبارک باندی وه او شمله ئی د دواړو وَلو مینځ کښ وه۔

حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ، وَيُوسُفُ بْنُ عِيسَى، قَالَا: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ مُسَاوِرٍ الْوَرَّاقِ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ، عَنْ أَبِيهِ، «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطَبَ النَّاسَ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ»

عمرو ابن حریث نه دا هم روایت دے چی حضور ﷺ یوه پیره خطبه ولوسته او د حضور ﷺ په سر مبارک باندی توره پګړئ وه۔

فائده:د مشهور قول مطابق دا خطبه د فتح مکے ده چی د کعبے په چوکاټ کښ حضور ﷺ ودریدو او دا ئی وفرمائیله،ددی ذکر د جابرؓ نه په مخکښ راوایاتو کښ نقل شو۔

لیکن بعضو ددی وجے نه چی په دی کښ د منبر لفظ راغلے دے او د فتح مکے خطبه په منبر باندی نه وه نو ددی نه ئی د مدینے منورے یوه خطبه یا د جمعے خطبه مراد اغستے ده ځکه چی په بعضو حدیثونو کښ په دی قصه کښ د جمعے لفظ هم موجود دے۔

ملا علی قاریؒ د مشکوٰة په شرح کښ د میرک شاه نه نقل کړی دی چی دا خطبه د حضور ﷺ د وصال ده۔والله اعلم۔

حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَدَنِيُّ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا اعْتَمَّ سَدَلَ عِمَامَتَهُ بَيْنَ كَتِفَيْهِ «قَالَ نَافِعٌ: «وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ، يَفْعَلُ ذَلِكَ «قَالَ عُبَيْدُ اللهِ: «وَرَأَيْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ، وَسَالِمًا يَفْعَلَانِ ذَلِكَ «

ابن عمرؓ فرمائی چی حضور ﷺ به کله پګړئ تړله نو شمله به ئی د دواړو وَلو مینځ کښ یعنی شاته اړوله،نافعؒ فرمائی چی ما ابن عمرؓ په داسی کولو باندی لیدلے دے ،عبید الله چی د نافع شاګرد دے فرمائی چی ما په خپله زمانه کښ د ابوبکرؓ نَوسے قاسم ابن محمد او د عمرؓ نوَسے سالم ابن عبد الله په داسی کولو لیدلی ۔

فائده:د حضور ﷺ عادت مبارک د شملے باره کښ مختلف وو،د شملے پریخودو عادت ئی ډیر وو تردی چی بعضو خو وئیلی چی بغیر شملی پګړئ ګډو ثابت نده،لیکن محققین وائی چی کله کله به ئی بغیر شملی نه هم پګړئ تړله،او د شملے پریخودو معمول ئی هم مختلف وو، کله کله مخکښ ی طرفته کله شاته د وَلو درمیان کله به ئی د پګړئ دواړه سرونه د شملے په طور پریخودل۔

علامه مناویؒ فرمائی چی اګر چی ثابت ټول صورتونه دی خو افضل په کښ شاته د دواړو وَلو درمیان ته شمله اړول دی ۔

حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عِيسَى قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو سُلَيْمَانَ وَهُوَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْغَسِيلِ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَطَبَ النَّاسَ وَعَلَيْهِ عِصَابَةٌ دَسْمَاءُ

ابن عباسؓ فرمائی چی حضور ﷺ یو ځل خطبه ولوسته او په سر مبارک باندی ئی توره پګړئ وه یا غَوَړه پټئ وه۔

فائده: دا قصه د حضورﷺ د مرض الوفات ده او د آخره وعظ ده چی ددی نه بعد نه حضورﷺ منبر ته ختلے او نه ئی خطبه لوستی ده۔

په دی حضورﷺ د انصارو سره درعایت کولو خاص طور ذکر وفرمایه،ددوی نیکئ او احسانات ئی یاد کړل او دائی هم ارشاد وفرمائه چی تاسو کښ څوک د څه هم امیر جوړ شی نو ددوی خاص طور رعایت ساتئ، دغه وخت د حضورﷺ په سر مبارک باندی ډیر درد وو چی ددی وجی نه پټی تړل هم یوه وجه ده ،او د حضورﷺ په سر مبارک باندی به د تیلو مالش هم ډیر کیدلو لکه چی آئنده کښ رازی ددی وجے نه د پټئ غوړیدل هم د قیاس موافق دی ،او توره پګړئ خو ظاهره ده ځکه دا خو هسی هم د حضورﷺ عادت شریف وو۔

غرض علماء ددی په مطلب کښ دواړه طرفته تلی دی ،بعضو د توری پګړئ ترجمه کړی او بعضو د غوړی پټئ۔او دواړه صحیح دی ځکه لفظ هم ددواړو احتمال لری او عمل هم ددواړو موافق دے۔

ددی حدیث یو راوی ابن الغسیل دے چی د حضرت حنظلهؓ غسیل الملائکة اولاد کښ دے۔

د حضرت حنظلهؓ لقب غسیل الملائکة دے چی ترجمه ئی داده د فرشتو غسل ورکړے شوے،دده عجیبه قصه ده چی کله د احد د جنګ دپاره روانګی کیدله نو دے د خپلی کوروالہ سره مشغوله وو چی په دی حالت کښ ئی شور واوریدو ،معلومه شوه ورته چی قافله روانیږی،ده چی دا خبر واوریدو نو ورسره شو او دومره وخت ورته میلاؤ نه شو چی غسل ئی کړے وے هلته چی ورسیدو نو شهید شو ،او چونکه شهید له خو غسل نشی ورکولے لهذا ده لره هم غسل ورنه کړے شو ،خو نبیﷺ ولیده چی فرشتے ده له غسل ورکوی دی وجے نه حضورﷺ تحقیق وکړو نو په واپسئ کښ دده کوروداني نه دا ټول حال معلوم شو۔

په حقیقت کښ دغ خلقو ته په دین باندی مړه کیدل دومره آسان ووځومره چی مونږ خلقو ته په دنیاوی خواهشاتو کښ ورننوتل آسان دی۔

باب ما جاء فی صفة ازار رسول اللهﷺ
د حضورﷺ د لنګ باره کښ

د حضورﷺ عادت شریفه د لنګ اغوستلو وو ۔پرتوګ اوغوستل د حضورﷺ مختلف فیه دے۔ د علامه بیجوریؒ د تحقیق موافق راجح دادی چی د اغوستو ثبوت ئی نشته،البته دا ثابته ده چی د حضورﷺ سره موجود وو، تردی دی وئیلی شوی دی چی د وصال نه وروستو په ترکه کښ هم وو۔

ابن قیمؒ فرمائی چی حضورﷺ اغَستلے خو دے او او ظاهره ده چی د اغوستلو دپاره به ئی اغَستے وی ددی نه علاوه په مختلفو حدیثونو کښ دحضورﷺ د اغوستل هم نقل دی ،او صحابهؓ خو به د حضورﷺ په اجازت باندی اغوستلو (زاد المعاد)۔

ابوامامهؓ فرمائی چی ما حضورﷺ ته عرض وکړو چی اهل کتاب لنګ نه اچوی او پرتوګ اچوی ۔حضورﷺ وفرمائیل تاسو ددوی خلاف کوئ لنګ هم اچوئ او پرتوګ هم۔

ابوهریرةؓ په یو اوږد حدیث کښې فرمائی چې ما د حضورﷺ نه تپوس وکړو چې تاسو چرته پرتوګ اغوندئ؟ دویﷺ وفرمائیل او اغوندم ماته د بدن پټولو حکم دے او ددی نه ډیره پرده په نورو څیزونو کښې نشته۔ لیکن محدیثونو دی حدیث ته ضعیف وئیلی دی (نیل الاوطار)

د حضورﷺ معمول د لنګ اغوستو او څادر پسرولو اکثر وو د حضورﷺ څادر څلور لاسه اوږد او یو نیم لاس پلن وو، او د یو روایت موافق شپږ لاسه اوږد او دری لاسه او یوه لویشت پلن وو، او د حضورﷺ لنګ څلور لاسه او یوه لویشت اوږد او دوه لاسه پلن وو۔

په دی باب کښې مصنفؒ څلور حدیثونه ذکر کړی دی۔

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ قَالَ: أَخْرَجَتْ إِلَيْنَا عَائِشَةُ، كِسَاءً مُلَبَّدًا وَإِزَارًا غَلِيظًا، فَقَالَتْ: «قُبِضَ رُوحُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي هَذَيْنِ

ابو بردةؓ فرمائی چې حضرت عائشےؓ ماته یو پیوند شوی څادر او یو پیړه لنګ وخودو او دا ئی وفرمائیل چې د حضورﷺ وصال په دی دوؤ کپړو کښې شوے وو۔

فائده: یعنی د وصال پوری د حضورﷺ معمول د داسی کپړو د استعمال وو حالانکه دغه وخت فتوحات هم شروع شوی وو ،څه نه څه فراخی هم راغلی وه د خیبر د فتحے نه وروستو د مسلمانانو حالت په بهترے باندی شروع شوے وو ،او د فتح مکے نه بعد خو د نورو ملکونو د بادشاهانو نه د هدیو او نذرانو سلسله هم شروع شوی وه۔

لیکن د حضورﷺ معمول د خپل معیشت دپاره هاغه پخوانے وو څه چې به راتلل هغه به ئی په نورو باندی تقسیمول چې ددی څه حصه ما په حکایات صحابهؓ کښې لیکلے ده۔

امام نوویؒ فرمائی چې دا حدیث او دی پشان نور حدیثونه دی طرفته اشره کوی چې حضورﷺ د دنیاوی نعمتونو او خوندونو نه اعراض وو، پیړه کپړه تواضع او انکسارئ طرفته بوستل کوی او باریکه عمده کپړه کله کله عجب ،تکبر او ځان خودنه پیدا کوی ۔

ماته زما محترم بزرګ مولانا حکیم جمیل الدین نګینوی ثم الدهلویؒ د حضرت اقدس فخر المحدثین مولانا ګنګوهی نورالله مرقده یوه عجیبه قصه بیان کړه: چې حضرت کله حج له تشریف وړو نو د مطاف په غاړه باندی یو ړوند بزرګ ناست وو،چې کله به حضرت په دغه طرف تلو نو هغه به په قلاره اواز سره وئیل (البس ثیاب الصالحین) او کله چې حضرت د طواف نه فارغ شو نو ده طرفته لاړو نو هغه وئیل(خشن خشن) یعنی پیړه پیړه یا ځیګه ځیګه ،ددی سره ئی په دی خبره باندی خبردارے کوو چې د صالحانو ژامے پیړے کپړے دی،

دا د حضورﷺ اکثری لباس وو خو بعض وخت کښې باریکے عمده کپړے هم ثابتے دی چې دا به د بعضے دینی مصلحتونو د پاره او د تکلف نه بچاؤ د پاره وے، مطلب چې څنګه به ملاؤ شوی اغوستلے به ئی دا نه چې د عمده کپړؤ نه ئی بالخصوص ځان ساتلو۔

حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنِ الْأَشْعَثِ بْنِ سُلَيْمٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَمَّتِي، تُحَدِّثُ عَنْ عَمِّهَا قَالَ: بَيْنَا أَنَا أَمْشِي بِالْمَدِينَةِ، إِذَا إِنْسَانٌ خَلْفِي يَقُولُ: «ارْفَعْ إِزَارَكَ، فَإِنَّهُ أَتْقَى وَأَبْقَى» فَإِذَا هُوَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّمَا هِيَ بُرْدَةٌ مَلْحَاءُ قَالَ: «أَمَا لَكَ فِيَّ أُسْوَةٌ؟» فَنَظَرْتُ فَإِذَا إِزَارُهُ إِلَى نِصْفِ سَاقَيْهِ

عبید الله ابن خالدؒ فرمائی چی زه په مدینه کښ یوه ورځ روان ووم چی د شانه مِ یو کس په دی اواز کولو واوریدو:لنگ بره اوچت کړه په ده سره د نجاست د سره ظاهری او باطنی(تکبر وغیره نه صفائی هم حاصلیږی او کپړه په زمکه راښکو سره خرابه او خیرنیدو نه) محفوظ وی۔ما اواز کونکی طرفه توجه وکړه تو هغه رسول اللهﷺ وو،ما عرض وکړو حضور! دا خو معمولی شان څادرګوټے دے په دی کښ به څه تکبر وی او ولی ددی حفاظت ضروری دے ۔حضورﷺ وفرمائیل که چرے ستا په نزد باندی څه مصلحت نه هم وی نو بیا زما تابعداری خو چرته تلی نده۔ ما د حضورﷺ لنگ ته وکتل نو د پنډۍ تر نیمی پوری وو۔

فائده:لنگ،پرتوگ وغیره د گټو نه خکته کولو باندی ډیر سخت زورنه راغلے ده ،د گټو نه لاندی څومره حصه باندی چی کپړه زوړنده وی هغه به په اوور کښ سیزلے شی ۔

عبد الرحمٰنؒ فرمائی چی ما د حضرت ابو سعید خدریؓ نه د لنگ باره کښ تپوس وکړو هغه وفرمائیل چی تا د ډیر پوهه نه تپوس وکړو،حضورﷺ فرمائیل دی چی د مسلمان لنگ دِ د پنډۍ د نیمی پوری وی او ددی نه خکته تر گیټو پوری هم څه خبره نده ،خو د گیټو نه لاندی تر کومے پوری چی لنگ زوړند وی په اوور کښ به سوَزی۔

او کوم سړے چی د تکبر په وجه کپړه رازوړنده کړی د قیامت په ورځ به الله تعالیٰ دته نظر نه کوی(ابو داؤد)۔

داقسم زورنے په نورو حدیثونو کښ هم راغلی دی ،دی وجی نه دیته په خاص طور توجه پکار ده ،ددی اُلټه زمونږ په دی زمانه کښ خاص طور کپړے لاندی راښکلے کیږی۔فالی الله المشتکی۔

حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ إِيَاسِ بْنِ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: كَانَ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ، يَأْتَزِرُ إِلَى أَنْصَافِ سَاقَيْهِ، وَقَالَ: «هَكَذَا كَانَتْ إِزْرَةُ صَاحِبِي»، يَعْنِي النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

سلمه ابن اکوعؓ فرمائی چی حضرت عثمانؓ به لنگ تر پنډۍ نیمے پوری ساته او دا صورت وو زما د آقا حضورﷺ د لنگ۔

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ نَذِيرٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ بْنِ الْيَمَانِ قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَضَلَةِ سَاقِي أَوْ سَاقِهِ فَقَالَ: «هَذَا مَوْضِعُ الْإِزَارِ، فَإِنْ أَبَيْتَ فَأَسْفَلَ، فَإِنْ أَبَيْتَ فَلَا حَقَّ لِلْإِزَارِ فِي الْكَعْبَيْنِ«

حذیفه ابن یمانؓ فرمائی چی حضورﷺ زما دپنډۍ یادخپلی پنډۍ د غوښے څه حصه ونیوله او وئ فرمائیل چی داحد دے د لنگ ،که په دی باندی صبر نه کوی نو ددی نه څه لاندی هم خه ،او که په دی باندی هم صبر نه وی نو بیا د لنگ په گټو باندی څه حق نشته ،لهذا گټو ته رسول ندی پکار۔

فائده: د گټونه لاندی د لنگ یا پرتوگ زوړندول حرام دی ،لیکن علماءو ددی نه ضرورت مستثنیٰ کړے دے لکه چی د چا په گټۍ باندی ننکۍ/زخم وی وغیره او په هغې باندی د مچانو د کښیناستو یره وی نو بیا په گټو باندی زوړندول جائز دی تر سو چی زخم خه شی۔

باب ما جاء فِی مِشية رسول اللهﷺ

د حضورﷺ د رفتار په باره کښ

فائده:دحلیے شریف په بیان کښ د رفتار/تګ ذکر هم تبعًا تیر شوے دے دی باب کښ صرف د رفتار کیفیت مستقلًا بیانول مقصود دی۔

دی باب کښ مصنف درے رویات ذکر کړی دی۔

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ أَبِي يُونُسَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: «وَلَا رَأَيْتُ شَيْئًا أَحْسَنَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَأَنَّ الشَّمْسَ تَجْرِي فِي وَجْهِهِ، وَمَا رَأَيْتُ أَحَدًا أَسْرَعَ فِي مِشْيَتِهِ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَأَنَّمَا الْأَرْضُ تُطْوَى لَهُ إِنَّا لَنُجْهِدُ أَنْفُسَنَا وَإِنَّهُ لَغَيْرُ مُكْتَرِثٍ»

ابوهريرةؓ فرمايئ چې ما د حضورﷺ نه خائسته څوک ندی ليدلی ،ګويا چې نمر د حضورﷺ په مخ مبارک کښې پرقيږی،ما د حضورﷺ نه تيز رفتاره هم څوک ندی ليدلی چې لګ ساعة مخکښې دلته وو وس هلته مونږ به د حضورﷺ سره په مشقت سره (په منډه)روان وو او حضورﷺ به د معمول په رفتار سره تلو۔

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ قَالُوا: حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ مَوْلَى غُفْرَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، مِنْ وَلَدِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: كَانَ عَلِيٌّ إِذَا وَصَفَ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «كَانَ إِذَا مَشَى تَقَلَّعَ كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ»

ابراهيم ابن محمدؒ فرمائی چې حضرت علیؓ چې به کله د حضورﷺ ذکر کوو نو فرمايل به ئې چې کله به حضورﷺ تللو نو په همت او قوت سره به ئې خپه اوچتوله،دځځو په شان خپې به ئې نه راخکلی،دګرزيدو په تيزئ او قوت سره به داسی ښکاريدل ګويا چې د بری نه راکوزيږی۔

فائده:داحديث مخکښې حليې په باب کښې تفصيلی بيان شوے دے ۔

حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنِ الْمَسْعُودِيِّ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ مُسْلِمِ بْنِ هُرْمُزَ، عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا مَشَى تَكَفَّأَ تَكَفُّؤًا كَأَنَّمَا يَنْحَطُّ مِنْ صَبَبٍ

حضرت علیؓ فرمائی چې حضورﷺ به کله تشريف وړو نو لګ ټيټ به تلو ګويا چې د بری نه راکوزيږی۔

فائده:دامضمون هم مخکښې تير شوے دے۔

باب ما جاء فی تقنع رسول اللهﷺ
د حضورﷺ د قِناع باره کښې

فائده:قِناع هغه کپړی ته وائی چې حضورﷺ به په سر مبارک باندی د پګړئ لاندی کيخوده چې د تيلو په وجه باندی پګړئ خرابه نشی،ددی نه علاوه علماءو نورے هم فائدے بيان کړی دی۔

په دی باب کښې صرف يو حديث دے۔

حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عِيسَى قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ قَالَ: حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ صَبِيحٍ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبَانَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكْثِرُ الْقِنَاعَ كَأَنَّ ثَوْبَهُ ثَوْبُ زَيَّاتٍ

حضرت انسؓ فرمائی چې حضورﷺ به په خپل سر مبارک باندی اکثر يوه کپړه کيخوده او دغه کپړه به د ډير غوړ والی د وجے د تيلی کپړه ښکاريده۔
فائده:يعنی څنګه چې د تيلی کپړه غوړه وی دغه شان به دا کپړه د تيلو د کثرت د وجے نه غوړه وه۔ليکن سره ددی دا د نبیﷺ خصوصياتو کښې شماريږی چې د حضورﷺ دا کپړه به خيرنيدله نه ، نه به د حضورﷺ په

کپړو کښې سپړی کیدی ،نه به منګڼ/کټملو د حضورﷺ وینه څکلې شوه۔(قاری) د علامه رازی نه مناویؒ نقل کړی دی چې مچ به هم د حضورﷺ په بدن باندی نه کښیناستو۔

باب ما جاء في جِلسة رسول اللهﷺ

د حضورﷺ د ناستی باره کښې

فائده: یعنې د حضورﷺ د ناستی کوم کوم شکلونه وارد شوی دی ۔

دی باب کښې درے حدیثونه دی۔

> حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَفَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ حَسَّانَ، عَنْ جَدَّتَيْهِ، عَنْ قَيْلَةَ بِنْتِ مَخْرَمَةَ، أَنَّهَا رَأَتْ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمَسْجِدِ وَهُوَ قَاعِدٌ الْقُرْفُصَاءَ قَالَتْ: «فَلَمَّا رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُتَخَشِّعَ فِي الْجِلْسَةِ أُرْعِدْتُ مِنَ الْفَرَقِ»

قیلةؓ فرمائی چې ما حضورﷺ په جومات کښې (په داسی عاجزانه صورت)په زنګونانو ناست ولیده چې زه د رعب د وجې نه په رپیدو شوم۔

فائده: د قرفصاء په تصویر کښې علماءو اختلاف کړے دے ،مشهور قول دادے چې دواړه زنګونان ودروی او دواړه لاسونه د هغې نه تاؤ کړی په سرین باندی کښېنی۔

درعب وجه خو ظاهرًا داده چه دا حالت د غم او فکر دے او د حضورﷺ فکر به په څه وړی خبری باندی نه وو ،دی وجې نه دی ته دا یره وشوه چې خدائے مکه په امت خو څه عذاب راروان ندے،ځکه چې د حضورﷺ سره به د امت فکر ډیر وو،دا په ظاهره هغه حدیث دے چې د حضورﷺ د لباس په باب کښې دولسم نمبر مختصر تیر شوے دے ،هلته هم دی طرفته لګه اشاره کړے شوے وه،ددی حدیث څه حصه نوره هم ده خو مصنف مختصر کړے دے هغه دا چې د قیلےؓ دا حالت چې ولیدو نو په حاضرینو کښې یو کس ووئیل د الله رسولهﷺ دا غریبه خو ویریده۔قیلةؓ فرمائی چې زه د حضورﷺ شا طرفته ووم حضورﷺ ماته کتلی هم نه وو په ژبه مبارکه ئې دا وفرمائیل اے مسکینے په سکون شه،د حضورﷺ دا فرمائیل وو چې چې څومره یره په ما باندی وه ټوله ختمه شوه ۔

بعضې روایاتو کښې دا قصه د یو سړی باره کښې ده لکه چې د حضورﷺ د لباس په باب کښې تیر شوے دے۔

> حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمَخْزُومِيُّ، وَغَيْرُ وَاحِدٍ قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ، عَنْ عَمِّهِ، «أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُسْتَلْقِيًا فِي الْمَسْجِدِ وَاضِعًا إِحْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى»

د عباد تره عبد الله ابن زیدؓ فرمائی چې ما حضورﷺ په جومات کښې ستونی ستغ ملاس لیدلے چې یوه خپه ئې په بله خپه باندی د پاسه اچولې وه۔

فائده: د مسلم شریف په روایت کښې ددی قسم ملاستی نه منع راغلی ده،علماءو دا په مختلفو طریقو سره جمع کړی دی ۔واضح توجیه ئې داده چه دا ملاسته په دوه قسمه ده او دواړه جدا جدا د حدیثونو مصداق دے۔

یو صورت دادے چې دواړه خپې خورے/وغزوے او یوه خپه په بله دپاسه کړی نو په دی کښې څه باک نشته او دا د شمائیلو د حدیث مصداق دے۔

دویم صورت دادے چې یوه خپه ودرولے شی او بله خپه د هغې په زنګون باندی کیخودے شی دا صورت د مسلم شریف د روایت مصداق دے ۔او ددی د ممانعت وجه داده چې په عربو کښې عام طور د لنګ اچولو

رواج وو ،او د لنګ سره داسې ملاسته کښې د ستر د خکاره کيدو قوي امکان وي دې وجې نه حضور ﷺ منع وفرمائيله۔
دلته دا يو اعتراض کيږي چې ددې حديث خو د ناستې تعلق نشته ۔علماءو ددې مختلفې وجهې بيان کړې دې ،اسانه داده چه په باب کښې د ناستې نه مراد عام واغستې شي چې ملاستې او ناستې دواړو ته شامل شي اګر چې د ملاستې بعضې حالات به د خوب په باب کښې راشي۔دا هم ممکن ده کومه شي ابن حجرؒ ليکلې ده چې کله دا قسمه ملاسته(باوجود ددينه چې په رواياتو کښې ممانعت راغلې دے) په جومات کښې جائز ده نو ناسته خو په هر قسم جائز شوه۔

حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْمَدَنِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَنْصَارِيُّ، عَنْ رُبَيْحِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا جَلَسَ فِي الْمَسْجِدِ احْتَبَى بِيَدَيْهِ «

ابو سعيد خدريؓ فرمائي چې حضور ﷺ به کله په جومات کښې تشريف کيخودو نو احتبئ به ئې کوله۔
فائده:احتبا سره ناسته دې ته وائي چې دواړو زنګونان ودرولے شي او په سرين باندې کيناستې شي او دواړه لاسونه د خپو نه تاؤ کړے شي ،کله کله د لاسو په ځائې څادر ،لنګ يا پګړئ وغيره داسې تاؤ کړے شي چې په ملا او خپو باندې راشي ،دا قسمه ناسته د عاجزئ اومسکنت ده ،دې وجې نه حضور ﷺ به اکثر داسې کيناستو،او صحابه هم ، خو دا مطلب نه چې هميشه به داسې کيناستو ۔دې وجې نه وس د ابوداؤد شريف د حديث سره څه اختلاف رانغې کوم کښې چې دې چې حضور ﷺ به د سحر د مانځه نه تر نمر ختو پورې په پرلت سره ناست وو ۔دغه شان د نورو هغه حديثونو سره هم خلاف نه رازي چې کوم دې باره کښې راغلې دې ،دې قسم ناسته کښې د تواضع او انکسارئ نه علاوه راحت هم دے ۔
دې وجې نه يو حديث کښې دې چې احتباء سره ناسته د عربو ديوالونه دې يعنې په ځنګل کښې خو ديوالونه نه وي کومو سره چې ډډه ووهلې شي ځکه دا قائم مقام ديوالونه دې ،بعضې وخت کښې د لاسونو په ځائې کپړه تاؤ کړے شي چې ډير د راحت سبب وي ۔

باب ما جاء في تكاة رسول الله ﷺ

د حضور ﷺ د تکيه ذکر

مصنف په دې باب کښې خلور حديثونه ذکر کړې دې۔

حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: «رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَّكِئًا عَلَى وِسَادَةٍ عَلَى يَسَارِهِ «

حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ قَالَ: حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ قَالَ: حَدَّثَنَا الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَلَا أُحَدِّثُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ ؟ «قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللهِ. قَالَ: «الْإِشْرَاكُ بِاللهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ» . قَالَ: وَجَلَسَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ مُتَّكِئًا قَالَ: «وَشَهَادَةُ الزُّورِ، «أَوْ «قَوْلُ الزُّورِ «قَالَ: فَمَا زَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُهَا حَتَّى قُلْنَا: لَيْتَهُ سَكَتَ

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْأَقْمَرِ، عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَمَّا أَنَا فَلَا آكُلُ مُتَّكِئًا «

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْأَقْمَرِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جُحَيْفَةَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا آكُلُ مُتَّكِئًا «

حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عِيسَى قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: «رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَّكِئًا عَلَى وِسَادَةٍ «قَالَ أَبُو عِيسَى: «لَمْ يَذْكُرْ وَكِيعٌ عَلَى يَسَارِهِ، وَهَكَذَا رَوَى غَيْرُ وَاحِدٍ عَنْ إِسْرَائِيلَ نَحْوَ رِوَايَةِ وَكِيعٍ، وَلَا نَعْلَمُ أَحَدًا رَوَى فِيهِ عَلَى يَسَارِهِ إِلَّا مَا رَوَاهُ إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، عَنْ إِسْرَائِيلَ «

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ: «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ شَاكِيًا فَخَرَجَ يَتَوَكَّأُ عَلَى أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ وَعَلَيْهِ ثَوْبٌ قِطْرِيٌّ قَدْ تَوَشَّحَ بِهِ فَصَلَّى بِهِمْ «

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُبَارَكِ قَالَ: حَدَّثَنَا عَطَاءُ بْنُ مُسْلِمٍ الْخَفَّافُ الْحَلَبِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَرَضِهِ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ وَعَلَى رَأْسِهِ عِصَابَةٌ صَفْرَاءُ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: «يَا فَضْلُ «قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «اشْدُدْ بِهَذِهِ الْعِصَابَةِ رَأْسِي «قَالَ: فَفَعَلْتُ، ثُمَّ قَعَدَ فَوَضَعَ كَفَّهُ عَلَى مَنْكِبِي، ثُمَّ قَامَ فَدَخَلَ فِي الْمَسْجِدِ وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ ابْنٍ لِكَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ، «أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَلْعَقُ أَصَابِعَهُ ثَلَاثًا «قَالَ أَبُو عِيسَى:" وَرَوَى غَيْرُ مُحَمَّدِ بْنِ بَشَّارٍ هَذَا الْحَدِيثَ قَالَ: يَلْعَقُ أَصَابِعَهُ الثَّلَاثَ"

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْخَلَّالُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَفَّانُ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَكَلَ طَعَامًا لَعِقَ أَصَابِعَهُ الثَّلَاثَ «

حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ يَزِيدَ الصُّدَائِيُّ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ يَعْنِي الْحَضْرَمِيَّ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْأَقْمَرِ، عَنْ أَبِي جُحَيْفَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَمَّا أَنَا فَلَا آكُلُ مُتَّكِئًا «

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْأَقْمَرِ نَحْوَهُ

حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنِ ابْنٍ لِكَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ بِأَصَابِعِهِ الثَّلَاثِ وَيَلْعَقُهُنَّ «

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ دُكَيْنٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُصْعَبُ بْنُ سُلَيْمٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: «أُتِيَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتَمْرٍ فَرَأَيْتُهُ يَأْكُلُ وَهُوَ مُقْعٍ مِنَ الْجُوعِ «

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ يَزِيدَ يُحَدِّثُ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّهَا قَالَتْ: «مَا شَبِعَ آلُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ خُبْزِ الشَّعِيرِ يَوْمَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ حَتَّى قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ»

» حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَرِيزُ بْنُ عُثْمَانَ، عَنْ سُلَيْمِ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا أُمَامَةَ الْبَاهِلِيَّ يَقُولُ: «مَا كَانَ يَفْضُلُ عَنْ أَهْلِ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُبْزُ الشَّعِيرِ»

» حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْجُمَحِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا ثَابِتُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ هِلَالِ بْنِ خَبَّابٍ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَبِيتُ اللَّيَالِيَ الْمُتَتَابِعَةَ طَاوِيًا هُوَ وَأَهْلُهُ لَا يَجِدُونَ عِشَاءً وَكَانَ أَكْثَرُ خُبْزِهِمْ خُبْزَ الشَّعِيرِ»

» حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ الْحَنَفِيُّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ، أَنَّهُ قِيلَ لَهُ: أَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّقِيَّ؟ - يَعْنِي الْحُوَّارَى - فَقَالَ سَهْلٌ: «مَا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّقِيَّ حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ تَعَالَى»، فَقِيلَ لَهُ: هَلْ كَانَتْ لَكُمْ مَنَاخِلُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: «مَا كَانَتْ لَنَا مَنَاخِلُ». قِيلَ: كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ بِالشَّعِيرِ؟ قَالَ: «كُنَّا نَنْفُخُهُ فَيَطِيرُ مِنْهُ مَا طَارَ ثُمَّ نَعْجِنُهُ

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ يُونُسَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: «مَا أَكَلَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى خِوَانٍ وَلَا فِي سُكُرُّجَةٍ، وَلَا خُبِزَ لَهُ مُرَقَّقٌ» قَالَ: فَقُلْتُ لِقَتَادَةَ: فَعَلَامَ كَانُوا يَأْكُلُونَ؟ قَالَ: «عَلَى هَذِهِ السُّفَرِ» قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ: «يُونُسُ هَذَا الَّذِي رَوَى عَنْ قَتَادَةَ هُوَ يُونُسُ الْإِسْكَافُ»

» حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ عَبَّادٍ الْمُهَلَّبِيُّ، عَنْ مُجَالِدٍ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ، فَدَعَتْ لِي بِطَعَامٍ وَقَالَتْ: «مَا أَشْبَعُ مِنْ طَعَامٍ فَأَشَاءُ أَنْ أَبْكِيَ إِلَّا بَكَيْتُ». قَالَ: قُلْتُ لِمَ؟ قَالَتْ: «أَذْكُرُ الْحَالَ الَّتِي فَارَقَ عَلَيْهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الدُّنْيَا، وَاللَّهِ مَا شَبِعَ مِنْ خُبْزٍ وَلَحْمٍ مَرَّتَيْنِ فِي يَوْمٍ»

» حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ يَزِيدَ، يُحَدِّثُ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: «مَا شَبِعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ خُبْزِ الشَّعِيرِ يَوْمَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ حَتَّى قُبِضَ»

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: «مَا أَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى خِوَانٍ وَلَا أَكَلَ خُبْزًا مُرَقَّقًا حَتَّى مَاتَ»

» حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلِ بْنِ عَسْكَرٍ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، قَالَا: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ» قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، فِي حَدِيثِهِ: «نِعْمَ الْإِدَامُ أَوِ الْأُدْمُ الْخَلُّ»

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ: سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ يَقُولُ: «أَلَسْتُمْ فِي طَعَامٍ وَشَرَابٍ مَا شِئْتُمْ؟ لَقَدْ رَأَيْتُ نَبِيَّكُمْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَا يَجِدُ مِنَ الدَّقَلِ مَا يَمْلَأُ بَطْنَهُ»

حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخُزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ هِشَامٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " نِعْمَ الْإِدَامُ أَوِ الْأُدْمُ: الْخَلُّ"

« حَدَّثَنَا هَنَّادٌ قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ زَهْدَمٍ الْجَرْمِيِّ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، فَأُتِيَ بِلَحْمِ دَجَاجٍ فَتَنَحَّى رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ فَقَالَ: مَا لَكَ؟ فَقَالَ: إِنِّي رَأَيْتُهَا تَأْكُلُ شَيْئًا فَحَلَفْتُ أَنْ لَا آكُلَهَا قَالَ: «ادْنُ فَإِنِّي رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ لَحْمَ دَجَاجٍ»

« حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ سَهْلٍ الْأَعْرَجُ الْبَغْدَادِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَهْدِيٍّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُمَرَ بْنِ سَفِينَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ قَالَ: «أَكَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَحْمَ حُبَارَى»

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنِ الْقَاسِمِ التَّمِيمِيِّ، عَنْ زَهْدَمٍ الْجَرْمِيِّ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: فَقَدَّمَ طَعَامَهُ وَقَدَّمَ فِي طَعَامِهِ لَحْمَ دَجَاجٍ وَفِي الْقَوْمِ رَجُلٌ مِنْ بَنِي تَيْمِ اللَّهِ أَحْمَرُ كَأَنَّهُ مَوْلًى قَالَ: فَلَمْ يَدْنُ فَقَالَ لَهُ أَبُو مُوسَى: «ادْنُ، فَإِنِّي قَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكَلَ مِنْهُ» ، فَقَالَ: إِنِّي رَأَيْتُهُ يَأْكُلُ شَيْئًا فَقَذِرْتُهُ فَحَلَفْتُ أَنْ لَا أَطْعَمَهُ أَبَدًا

« حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ، وَأَبُو نُعَيْمٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عِيسَى، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ يُقَالُ: لَهُ عَطَاءٌ، عَنْ أَبِي أَسِيدٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُوا الزَّيْتَ وَادَّهِنُوا بِهِ، فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ

« حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَ: حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «كُلُوا الزَّيْتَ وَادَّهِنُوا بِهِ، فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ» قَالَ أَبُو عِيسَى: «وَعَبْدُ الرَّزَّاقِ كَانَ يَضْطَرِبُ فِي هَذَا الْحَدِيثِ فَرُبَّمَا أَسْنَدَهُ، وَرُبَّمَا أَرْسَلَهُ»

حَدَّثَنَا السِّنْجِيُّ وَهُوَ أَبُو دَاوُدَ سُلَيْمَانُ بْنُ مَعْبَدٍ السِّنْجِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَحْوَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ عَنْ عُمَرَ

« حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، قَالَا: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْجِبُهُ الدُّبَّاءُ فَأُتِيَ بِطَعَامٍ، أَوْ دُعِيَ لَهُ فَجَعَلْتُ أَتَتَبَّعُهُ فَأَضَعُهُ بَيْنَ يَدَيْهِ لِمَا أَعْلَمُ أَنَّهُ يُحِبُّهُ»

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنُ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَرَأَيْتُ عِنْدَهُ دُبَّاءً يُقَطَّعُ فَقُلْتُ: مَا هَذَا؟ قَالَ: «نُكَثِّرُ بِهِ طَعَامَنَا» قَالَ أَبُو عِيسَى:" وَجَابِرٌ هُوَ جَابِرُ بْنُ طَارِقٍ وَيُقَالُ: ابْنُ أَبِي طَارِقٍ، وَهُوَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا نَعْرِفُ لَهُ إِلَّا هَذَا الْحَدِيثَ الْوَاحِدَ، وَأَبُو خَالِدٍ اسْمُهُ: سَعْدٌ"

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: إِنَّ خَيَّاطًا دَعَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِطَعَامٍ صَنَعَهُ، قَالَ أَنَسٌ: فَذَهَبْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى ذَلِكَ الطَّعَامِ فَقَرَّبَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خُبْزًا مِنْ شَعِيرٍ، وَمَرَقًا فِيهِ دُبَّاءٌ وَقَدِيدٌ، قَالَ أَنَسٌ: «فَرَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَتَبَّعُ الدُّبَّاءَ حَوَالَيِ الْقَصْعَةِ» فَلَمْ أَزَلْ أُحِبُّ الدُّبَّاءَ مِنْ يَوْمِئِذٍ

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ، وَسَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ، وَمَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ، قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُحِبُّ الْحَلْوَاءَ وَالْعَسَلَ»

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ: أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، أَنَّ عَطَاءَ بْنَ يَسَارٍ، أَخْبَرَهُ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ، أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا «قَرَّبَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَنْبًا مَشْوِيًّا فَأَكَلَ مِنْهُ، ثُمَّ قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ وَمَا تَوَضَّأَ»

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ لَهِيعَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ زِيَادٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ: «أَكَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شِوَاءً فِي الْمَسْجِدِ

حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ قَالَ: حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، عَنْ أَبِي صَخْرَةَ جَامِعِ بْنِ شَدَّادٍ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ: ضِفْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَأُتِيَ بِجَنْبٍ مَشْوِيٍّ، ثُمَّ أَخَذَ الشَّفْرَةَ فَجَعَلَ يَحُزُّ فَحَزَّ لِي بِهَا مِنْهُ قَالَ: فَجَاءَ بِلَالٌ يُؤْذِنُهُ بِالصَّلَاةِ فَأَلْقَى الشَّفْرَةَ فَقَالَ: «مَا لَهُ تَرِبَتْ يَدَاهُ؟» . قَالَ: وَكَانَ شَارِبُهُ قَدْ وَفَى فَقَالَ لَهُ: «أَقُصُّهُ لَكَ عَلَى سِوَاكٍ» أَوْ «قُصُّهُ عَلَى سِوَاكٍ»

« حَدَّثَنَا وَاصِلُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ أَبِي حَيَّانَ التَّيْمِيِّ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: «أُتِيَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِلَحْمٍ فَرُفِعَ إِلَيْهِ الذِّرَاعُ وَكَانَتْ تُعْجِبُهُ فَنَهَسَ مِنْهَا»

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، عَنْ زُهَيْرٍ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ، عَنِ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عِيَاضٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ: «كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُعْجِبُهُ الذِّرَاعُ» قَالَ: «وَسُمَّ فِي الذِّرَاعِ، وَكَانَ يَرَى أَنَّ الْيَهُودَ سَمُّوهُ

« حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبَانُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ قَالَ: طَبَخْتُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قِدْرًا وَقَدْ كَانَ يُعْجِبُهُ الذِّرَاعُ فَنَاوَلْتُهُ الذِّرَاعَ ثُمَّ قَالَ: «نَاوِلْنِي الذِّرَاعَ»، فَنَاوَلْتُهُ ثُمَّ قَالَ: «نَاوِلْنِي الذِّرَاعَ» فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَكَمْ لِلشَّاةِ مِنْ ذِرَاعٍ فَقَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ سَكَتَّ لَنَاوَلْتَنِي الذِّرَاعَ مَا دَعَوْتُ»

« حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الزَّعْفَرَانِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ عَبَّادٍ، عَنْ فُلَيْحِ بْنِ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي رَجُلٌ مِنْ بَنِي عَبَّادٍ يُقَالُ لَهُ: عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ يَحْيَى بْنُ عَبَّادٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: «مَا كَانَتِ الذِّرَاعُ أَحَبَّ اللَّحْمِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَكِنَّهُ كَانَ لَا يَجِدُ اللَّحْمَ إِلَّا غِبًّا، وَكَانَ يَعْجَلُ إِلَيْهَا لِأَنَّهَا أَعْجَلُهَا نُضْجًا»

« حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ قَالَ: حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ قَالَ: سَمِعْتُ شَيْخًا، مِنْ فَهْمٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ جَعْفَرٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ أَطْيَبَ اللَّحْمِ لَحْمُ الظَّهْرِ»

« حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ وَكِيعٍ قَالَ: حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْمُؤَمَّلِ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «نِعْمَ الْإِدَامُ الْخَلُّ»

« حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ عَيَّاشٍ، عَنْ ثَابِتٍ أَبِي حَمْزَةَ الثُّمَالِيِّ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ أُمِّ هَانِئٍ، قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «أَعِنْدَكِ شَيْءٌ؟» فَقُلْتُ: لَا إِلَّا خُبْزٌ يَابِسٌ وَخَلٌّ، فَقَالَ: «هَاتِي، مَا أَقْفَرَ بَيْتٌ مِنْ أُدْمٍ فِيهِ خَلٌّ»

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ مُرَّةَ الْهَمْدَانِيِّ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «فَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ»

« حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مَعْمَرٍ الْأَنْصَارِيُّ أَبُو طُوَالَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «فَضْلُ عَائِشَةَ عَلَى النِّسَاءِ كَفَضْلِ الثَّرِيدِ عَلَى سَائِرِ الطَّعَامِ»

« حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّهُ «رَأَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَوَضَّأَ مِنْ أَكْلِ ثَوْرِ أَقِطٍ، ثُمَّ رَآهُ أَكَلَ مِنْ كَتِفِ شَاةٍ، ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ»

« حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ وَائِلِ بْنِ دَاوُدَ، عَنِ ابْنِهِ وَهُوَ بَكْرُ بْنُ وَائِلٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: «أَوْلَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى صَفِيَّةَ بِتَمْرٍ وَسَوِيقٍ»

« حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَصْرِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْفُضَيْلُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي فَائِدٌ، مَوْلَى عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي رَافِعٍ مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ جَدَّتِهِ سَلْمَى، أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ، وَابْنَ عَبَّاسٍ، وَابْنَ جَعْفَرٍ أَتَوْهَا فَقَالُوا لَهَا:

اصْنَعِي لَنَا طَعَامًا مِمَّا كَانَ يُعْجِبُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيُحْسِنُ أَكْلَهُ. فَقَالَتْ: يَا بُنَيَّ لَا تَشْتَهِيهِ الْيَوْمَ قَالَ: بَلَى اصْنَعِيهِ لَنَا. قَالَ: فَقَامَتْ فَأَخَذَتْ مِنْ شَعِيرٍ فَطَحَنَتْهُ، ثُمَّ جَعَلَتْهُ فِي قِدْرٍ، وَصَبَّتْ عَلَيْهِ شَيْئًا مِنْ زَيْتٍ وَدَقَّتِ الْفُلْفُلَ وَالتَّوَابِلَ فَقَرَّبَتْهُ إِلَيْهِمْ، فَقَالَتْ: «هَذَا مِمَّا كَانَ يُعْجِبُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيُحْسِنُ أَكْلَهُ»

حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ نُبَيْحٍ الْعَنَزِيِّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: أَتَانَا النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَنْزِلِنَا فَذَبَحْنَا لَهُ شَاةً، فَقَالَ: «كَأَنَّهُمْ عَلِمُوا أَنَّا نُحِبُّ اللَّحْمَ» وَفِي الْحَدِيثِ قِصَّةٌ"

» حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِيلٍ أَنَّهُ سمعَ جَابِرًا، قَالَ سُفْيَانُ: وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: «خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا مَعَهُ فَدَخَلَ عَلَى امْرَأَةٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَذَبَحَتْ لَهُ شَاةً فَأَكَلَ مِنْهَا، وَأَتَتْهُ بِقِنَاعٍ مِنْ رُطَبٍ، فَأَكَلَ مِنْهُ، ثُمَّ تَوَضَّأَ لِلظُّهْرِ وَصَلَّى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ انْصَرَفَ، فَأَتَتْهُ بِعُلَالَةٍ مِنْ عُلَالَةِ الشَّاةِ، فَأَكَلَ ثُمَّ صَلَّى الْعَصْرَ وَلَمْ يَتَوَضَّأْ»

حَدَّثَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ أَبِي يَعْقُوبَ، عَنْ أُمِّ الْمُنْذِرِ، قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَعَهُ عَلِيٌّ، وَلَنَا دَوَالٍ مُعَلَّقَةٌ، قَالَتْ: فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ وَعَلِيٌّ مَعَهُ يَأْكُلُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيٍّ: «مَهْ يَا عَلِيُّ، فَإِنَّكَ نَاقِهٌ»، قَالَتْ: فَجَلَسَ عَلِيٌّ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْكُلُ، قَالَتْ: فَجَعَلْتُ لَهُمْ سِلْقًا وَشَعِيرًا، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيٍّ: «مِنْ هَذَا فَأَصِبْ فَإِنَّ هَذَا أَوْفَقُ لَكَ

حَدَّثَنَا مَحْمُودُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ السَّرِيِّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى، عَنْ عَائِشَةَ بِنْتِ طَلْحَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْتِينِي فَيَقُولُ: «أَعِنْدَكِ غَدَاءٌ؟ «فَأَقُولُ: لَا. قَالَتْ: فَيَقُولُ: «إِنِّي صَائِمٌ». قَالَتْ: فَأَتَانِي يَوْمًا، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهُ أُهْدِيَتْ لَنَا هَدِيَّةٌ قَالَ: «وَمَا هِيَ؟ «قُلْتُ: حَيْسٌ قَالَ: «أَمَا إِنِّي أَصْبَحْتُ صَائِمًا «قَالَتْ: ثُمَّ أَكَلَ

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي يَحْيَى الْأَسْلَمِيِّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي أُمَيَّةَ الْأَعْوَرِ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخَذَ كِسْرَةً مِنْ خُبْزِ الشَّعِيرِ فَوَضَعَ عَلَيْهَا تَمْرَةً وَقَالَ: «هَذِهِ إِدَامُ هَذِهِ وَأَكَلَ

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ الْعَوَّامِ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُعْجِبُهُ الثُّفْلُ «قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: «يَعْنِي مَا بَقِيَ مِنَ الطَّعَامِ

بسم الله الرحمن الرحيم . من محمد رسول الله إلى النجاشي ملك الحبشة ، سلّم أنت فإني أحمد إليك الله الذي لا إله إلا هو الملك القدوس السلام المؤمن المهيمن ، وأشهد أن عيسى بن مريم عليه

روح الله وكلمته ألقاها إلى مريم البتول الطيبة الحصينة فحملت به فخلقه من روحه ونفخه كما خلق آدم بيده ، وإني أدعوك إلى الله وحده لا شريك له والموالاة على طاعته وإن تتبعني وتؤمن بالذي جاءني فإني رسول الله وإني أدعوك وجنودك إلى الله عزوجل وقد بلغت ونصحت فاقبلوا نصيحتي . والسلام على الهدى .

الله الرحمن الرحيم . من بسم رسول الله إلى كسرى عظيم فارس . سلام على من اتبع الهدى وآمن بالله ورسوله ، وشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأن محمدا عبده ورسوله ، أدعوك بدعاية الله ، فإني أنا رسول الله إلى الناس كافة لينذر من كان حيا ويحق القول على الكافرين ، أسلم تسلم ، فإن توليت فإن عليك إثم المجوس . (زرقاني) محمد